

AVRUPA
KOMİSYONU

Brüksel, 08.10.2014
SWD(2014) 307

**KOMİSYON TARAFINDAN
AVRUPA PARLAMENTOSUNA, KONSEYE,
EKONOMİK VE SOSYAL KOMİTEYE VE BÖLGELER KOMİTESİNE SUNULAN
BİLDİRİM**

**Genişleme Stratejisi ve Başlıca Zorluklar 2014-2015
{COM(2014) 700}**

ekindeki

KOMİSYON ÇALIŞMA DOKÜMANI

**TÜRKİYE
2014 YILI İLERLEME RAPORU**

İÇİNDEKİLER

1.	GİRİŞ	3
1.1.	Önsöz	3
1.2.	Çerçeve.....	3
1.3.	AB ile Türkiye arasındaki ilişkiler	3
2.	SİYASİ KRİTERLER VE GÜÇLENDİRİLMİŞ SİYASİ DİYALOG	5
2.1.	Demokrasi ve hukukun üstünlüğü.....	5
2.2.	İnsan hakları ve azınlıkların korunması	14
2.3.	Bölgesel konular ve uluslararası yükümlülükler	18
3.	EKONOMİK KRİTERLER	20
3.1.	İşleyen bir piyasa ekonomisinin varlığı	20
3.2.	Birlik içindeki rekabet baskısı ve piyasa güçleri ile baş edebilme kapasitesi.....	24
4.	ÜYELİK YÜKÜMLÜLÜKLERİNİ ÜSTLENEBİLME YETENEĞİ.....	25
4.1.	Fasıl 1: Malların Serbest Dolaşımı.....	26
4.2.	Fasıl 2: İşçilerin Serbest Dolaşımı	27
4.3.	Fasıl 3: İş Kurma Hakkı ve Hizmet Sunumu Serbestisi.....	27
4.4.	Fasıl 4: Sermayenin Serbest Dolaşımı	28
4.5.	Fasıl 5: Kamu Alımları	28
4.6.	Fasıl 6: Şirketler Hukuku	29
4.7.	Fasıl 7: Fikri Mülkiyet Hukuku	30
4.8.	Fasıl 8: Rekabet Politikası.....	31
4.9.	Fasıl 9: Mali Hizmetler	31
4.10.	Fasıl 10: Bilgi Toplumu ve Medya	32
4.11.	Fasıl 11: Tarım ve Kırsal Kalkınma.....	33
4.12.	Fasıl 12: Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı Politikası	34
4.13.	Fasıl 13: Balıkçılık	35
4.14.	Fasıl 14: Taşımacılık Politikası.....	35
4.15.	Fasıl 15: Enerji	36
4.16.	Fasıl 16: Vergilendirme	38
4.17.	Fasıl 17: Ekonomik ve Parasal Politika	38
4.18.	Fasıl 18: İstatistik	39
4.19.	Fasıl 19: Sosyal Politika ve İstihdam	39
4.20.	Fasıl 20: İşletme ve Sanayi Politikası	41
4.21.	Fasıl 21: Trans-Avrupa Ağları	42
4.22.	Fasıl 22: Bölgesel Politika ve Yapısal Araçların Koordinasyonu.....	42
4.23.	Fasıl 23: Yargı ve Temel Haklar	43

4.24.	Fasıl 24: Adalet, Özgürlük ve Güvenlik	62
4.25.	Fasıl 25: Bilim ve Araştırma	66
4.26.	Fasıl 26: Eğitim ve Kültür.....	67
4.27.	Fasıl 27: Çevre ve İklim Değişikliği	68
4.28.	Fasıl 28: Tüketicinin ve Sağlığın Korunması	70
4.29.	Fasıl 29: Gümrük Birliği	71
4.30.	Fasıl 30: Dış İlişkiler	72
4.31.	Fasıl 31: Dış, Güvenlik ve Savunma Politikası.....	72
4.32.	Fasıl 32: Mali Kontrol	74
4.33.	Fasıl 33: Mali ve Bütçesel Hükümler	75
	İSTATİSTİKİ EK	76

1. GİRİŞ

1.1. Önsöz

Türkiye'nin AB üyeliğine hazırlık sürecinde kaydettiği ilerleme hakkındaki bu Rapor büyük ölçüde, Komisyonun Konseye ve Avrupa Parlamentosuna düzenli olarak sunduğu önceki raporlardaki yapıyı takip etmektedir. Rapor:

- Türkiye ve AB arasındaki ilişkilere kısaca değinmekte;
- Üyelik için karşılanması gereken siyasi kriterler açısından Türkiye'deki durumu incelemekte;
- Üyelik için karşılanması gereken ekonomik kriterler açısından Türkiye'deki durumu incelemekte;
- Türkiye'nin üyelik yükümlülüklerini, diğer bir ifadeyle, Antlaşmalar, ikincil mevzuat ve Birlik politikalarından oluşan AB müktesebatını üstlenme kapasitesini gözden geçirmektedir.

Bu Rapor, Ekim 2013'den Eylül 2014'e kadar olan dönemi kapsamaktadır. İlerleme, alınan kararlar, kabul edilen mevzuat ve uygulanan tedbirler temelinde değerlendirilmektedir. Kural olarak, hazırlık aşamasında olan veya Meclis tarafından kabul edilmeyi bekleyen mevzuat ve tedbirler dikkate alınmamıştır. Bu yaklaşım sayesinde tüm raporlar eşit biçimde ele alınmakta ve objektif bir değerlendirme yapılabilmektedir.

Rapor, Komisyon tarafından toplanan ve analiz edilen bilgilere dayanmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin ve üye devletlerin katkıları, Avrupa Parlamentosu raporları¹ ile çeşitli uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşlarından gelen bilgiler de dâhil olmak üzere, pek çok kaynaktan faydalanılmıştır.

Komisyon, bu Rapordaki teknik incelemeye dayanarak, genişlemeye ilişkin ayrı bir bildirimde², Türkiye hakkında ayrıntılı sonuçlara ulaşmıştır.

1.2. Çerçeve

Aralık 1999 tarihli AB Zirvesinde Türkiye'ye aday ülke statüsü verilmiştir. Türkiye ile katılım müzakereleri Ekim 2005'te başlamıştır. Türkiye ile o tarihteki Avrupa Ekonomik Topluluğu arasında Ortaklık Anlaşması Aralık 1964'te yürürlüğe girmiştir. Türkiye ve AB, 1995 yılında bir gümrük birliği oluşturmuşlardır.

1.3. AB ile Türkiye arasındaki ilişkiler

2012'de başlatılan **Pozitif Gündem**; siyasi reformlar, AB müktesebatına uyum, dış politika konusunda diyalog, vize, hareketlilik ve göç, ticaret, enerji, terörizmle mücadele ve AB programlarına katılım gibi ortak menfaatleri ilgilendiren bir dizi alanda güçlendirilmiş işbirliği vasıtasıyla katılım müzakerelerini desteklemeye ve tamamlamaya devam etmiştir. Komisyon, hukukun üstünlüğü ve temel haklar alanındaki gelişmelere ilişkin ciddi endişelerini dile getirmiştir. Yeni girişimler ve mevzuat hazırlarken ve mevcut kanunlar ile politikalar uygulanırken, Türkiye'yi Komisyon ile daha yakın diyalog içerisinde olması konusunda teşvik etmiştir. Bu durum, 23 No'lu Yargı ve Temel Haklar faslında yenilenmiş işbirliğini amaçlayan bir dizi uzman değerlendirmesiyle desteklenmiştir.

Türkiye, AB'ye katılım konusundaki kararlılığını ifade etmeye devam etmiştir. O tarihte Başbakan olan şimdiki Cumhurbaşkanı, 2014 yılını "Avrupa Birliği Yılı" ilan etmiştir. Başbakan, Ocak ayında Brüksel'e giderek Avrupa Birliği Zirvesi, Avrupa Komisyonu ve Avrupa Parlamentosu Başkanlarıyla görüşmüştür. Türkiye, Eylül ayında katılım sürecini yeniden canlandırmayı amaçlayan "Avrupa Birliği Stratejisi"ni kabul etmiştir. Söz konusu stratejinin üç ayağı vardır:

¹1 Temmuz 2014'e kadar Türkiye raportörü Sayın Ria Oomen-Ruijten'di. Mevcut raportör Sayın Kati Piri'dir.

² Genişleme Stratejisi ve Başlıca Zorluklar 2014-2015, COM(2014) 700.

siyasi reformlar; katılım sürecinde sosyo-ekonomik dönüşüm; iletişim stratejisi. Stratejinin, somut eylemler ve zaman çizelgelerini de içeren eylem planları ile tamamlanması beklenmektedir.

Vize serbestisi diyalogunun başlatılmasına paralel olarak, 16 Aralık 2013 tarihinde AB ile Türkiye arasında Geri Kabul Anlaşması imzalanmıştır. Türkiye'nin vize yol haritası uygulamasında durumunu değerlendirmek amacıyla bir dizi uzman değerlendirmesi yürütülmüştür. Geri Kabul Anlaşması AB ile Türkiye tarafından onaylanmış ve 1 Ekim'de yürürlüğe girmiştir. Anlaşmanın bütün üye devletlere karşı tam ve etkili olarak uygulanması büyük önem taşımaktadır.

Türkiye ve AB enerji alanındaki işbirliğini, nükleer **enerji** ve sürdürülebilir enerji alanlarını da kapsayacak şekilde geliştirmek için çalışmaları sürdürmüştür.

Türkiye'nin münferit fasıllarda **katılım müzakerelerine** hazır olma durumu tarama raporları temelinde değerlendirilmiştir. Toplam 33 tarama raporundan dokuzu Konseyde görüşülmektedir. Üye devletler arasında mutabakat olmaması nedeniyle çalışmalar bir dizi müzakere faslında yıllar içerisinde kesintiye uğramıştır.

Bugüne kadar, 14 fasıl (Bilim ve Araştırma, İşletme ve Sanayi Politikası, İstatistik, Mali Kontrol, Trans-Avrupa Ağları, Tüketicinin ve Sağlığın Korunması, Fikri Mülkiyet Hukuku, Şirketler Hukuku, Bilgi Toplumu ve Medya, Sermayenin Serbest Dolaşımı, Vergilendirme, Çevre, Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı Politikası ve Bölgesel Politika ve Yapısal Araçların Koordinasyonu) müzakereye açılmıştır. Bu fasıllardan biri (Bilim ve Araştırma) geçici olarak kapatılmıştır. Kasım 2013'te, 22 No'lu Bölgesel Politika ve Yapısal Araçların Koordinasyonu faslı resmi olarak müzakereye açılmıştır.

11 Aralık 2006 tarihinde Konsey (Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi) tarafından kabul edilen ve 14-15 Aralık 2006 tarihlerinde AB Zirvesinde onaylanan Türkiye'ye ilişkin kararlar hâlâ yürürlüktedir. Söz konusu karar, Türkiye'nin Ortaklık Anlaşmasına Ek Protokol'ü tamamen uyguladığı Komisyon tarafından teyit edilinceye kadar, Türkiye'nin Güney Kıbrıs Rum Yönetimine yönelik kısıtlamalarıyla bağlantılı sekiz fasılda³ müzakerelerin açılmamasını ve hiçbir faslın geçici olarak kapatılmamasını şart koşturmaktadır. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ne kayıtlı olan ya da son uğradığı liman Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nde olan gemiler ve uçaklar ile mülkiyeti veya gemi yönetimi Güney Kıbrıs Rum Yönetimine ait olan yerli/yabancı uyruklu tüm gemilere yönelik bu kısıtlamalar yürürlükte kaldığı sürece, Türkiye bu sekiz fasla ilişkin AB müktesebatını tam olarak uygulama konumunda olmayacaktır.

AB ile Türkiye arasındaki **güçlendirilmiş siyasi diyalog** devam etmiştir. Şubat ayında bakanlar seviyesinde yapılan siyasi diyalog toplantısının ardından, Mart 2014'de siyasi direktörler seviyesinde bir toplantı yapılmıştır. Dış politika meselelerinde daha fazla diyalog ve işbirliği geliştirilmesine ilişkin Aralık ayı Zirve sonuçlarındaki çağrıya uygun olarak, diğerleri yanında, Suriye, Kuzey Afrika, Afrika Boynuzu, Orta Doğu ve Körfez, Orta Doğu barış süreci, Afganistan, Pakistan, Rusya, Ukrayna, Güney Kafkasya, Orta Asya ile terörle mücadele, "yabancı savaşçılar" ve silahsızlanma konularında düzenli görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Türkiye, komşusu olduğu geniş coğrafyada etkinliğini sürdürmekte olan önemli bir bölgesel aktördür. Konsey, sınırdaki şiddetten kaçan Suriyelilere verilen önemli insani destek başta olmak üzere, Suriye konusunda Türkiye'nin üstlendiği rolü kabul etmiştir. Rapor döneminde, Türkiye'den Avrupa kurumlarına bir dizi üst düzey ziyaret gerçekleştirilmiştir.

Reform önceliklerindeki ilerleme, **Ortaklık Anlaşması** uyarınca oluşturulan yapılar aracılığıyla teşvik edilmekte ve izlenmektedir. Ortaklık Komitesi ile Ortaklık Konseyi Haziran 2014'te toplanmıştır.

³ Malların Serbest Dolaşımı, İş Kurma Hakkı ve Hizmet Sunumu Serbestisi, Mali Hizmetler, Tarım ve Kırsal Kalkınma, Balıkçılık, Taşımacılık Politikası, Gümrük Birliği ve Dış İlişkiler

AB'nin Ekonomik ve Parasal Birliği kapsamında, çok taraflı izleme ve ekonomik politika koordinasyonuna katılım için hazırlanmak amacıyla Türkiye, Komisyon ve üye devletlerle olan çok taraflı ekonomik diyaloga katılım sağlamaktadır.

Komisyonun talebi üzerine Dünya Bankası, Türkiye-AB **Gümrük Birliği**ne ilişkin bir değerlendirme hazırlamış ve Nisan 2014'de nihai halini yayımlamıştır⁴. Rapor, gümrük birliğinin her iki taraf açısından olumlu ekonomik etkilerini vurgulamıştır. Söz konusu rapor aynı zamanda, karşılıklı ticari ilişkilerin artırılmasını ve gümrük birliğinin işleyişine ilişkin bazı meselelerin ele alınmasını önermiştir. Bu bağlamda, Komisyon ile Türkiye arasında bu tavsiyelerin muhtemel takibi konusunda görüşmeler başlamıştır.

Türkiye, AB'nin altıncı en büyük ticari ortağı, AB ise Türkiye'nin en büyük ticari ortağı olmaya devam etmektedir. Türkiye'nin ticaret yaptığı beş üründen ikisi AB'den gelmekte ya da AB'ye gitmekte ve ileri teknoloji bileşeninin büyük bir bölümünü oluşturduğu doğrudan yabancı yatırımların %70'inden fazlası AB'den gelmektedir.

Komisyon ve Türkiye, yeni Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA II) kapsamındaki **mali yardıma** ilişkin önceliklerini oluşturmuş ve Endikatif Strateji Belgesinde Türkiye'nin 2014-2020 dönemi için önceliklerine yer vermiştir. Bu önemli belge, Temmuz ayında IPA komitesine sunulmuş ve 26 Ağustos'ta kabul edilmiştir. Hukukun üstünlüğü ve temel haklar, iç işleri ve sivil toplum alanlarındaki reformların, IPA I ile kıyaslandığında daha fazla ödenek alması öngörülmektedir. Eğitim, istihdam ve sosyal politikalar söz konusu belgedeki diğer öncelikler arasındadır. IPA II, çevre, taşımacılık ve enerji sektörlerinde kaynak etkinliği ile düşük karbon ekonomisine yönelik kalkınmayı teşvik edecek ve Türkiye ile AB arasında ara-bağlantısallığı artırmaya odaklanacaktır. Tarım ve kırsal kalkınma alanlarında, gıda güvenliği, veterinerlik ve bitki sağlığı politikası ile tarım ve balıkçılık alanında çalışmalar yoğunlaşacaktır. Bu öncelikler, yapısal reformları destekleyen, daha hedef odaklı yardıma olanak veren ve mali işbirliğinin etkisini artıran sektör programlarına temel teşkil edecektir.

Türkiye, aşağıdaki **AB programlarına** ve ajanslarına aktif olarak katılmaktadır: Yedinci Araştırma Çerçeve Programı, Gümrük, Fiscalis, Rekabet Edebilirlik ve Yenilikçilik Çerçeve Programı, Progress Programı, Kültür Programı, Hayat Boyu Öğrenme ve Gençlik Eylem Programı. Türkiye, yakın zamanda bir kaç program için yeni anlaşmalar imzalamıştır veya imzalama sürecindedir: Ufuk 2020, Erasmus+, İşletmelerin ve Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Rekabet Edebilirliği, Yaratıcı Avrupa ile İstihdam ve Sosyal Yenilik. Türkiye, Avrupa Çevre Ajansı Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığını İzleme Merkezi (EMCDDA)'ne katılım sağlamaktadır.

2. SİYASİ KRİTERLER VE GÜÇLENDİRİLMİŞ SİYASİ DİYALOG

Bu bölümde, demokrasiyi, hukukun üstünlüğünü, insan haklarını, azınlıkların korunması ve saygı görmesini güvence altına alan istikrarlı kurumları gerektiren Kopenhag siyasi kriterlerinin karşılanmasına yönelik olarak Türkiye'nin kaydettiği ilerleme incelenmektedir. Ayrıca, uluslararası yükümlülüklerle uyum, bölgesel işbirliği ile genişleme ülkeleriyle ve üye ülkelerle iyi komşuluk ilişkileri gözden geçirilmektedir.

2.1. Demokrasi ve hukukun üstünlüğü

Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), Kürt meselesini çözüme kavuşturmayı hedefleyen sürecin daha sağlam bir yasal zemine oturtulması amacıyla, 10 Temmuz'da Terörün Sona Erdirilmesi ve Toplumsal Bütünleşmenin Güçlendirilmesine Dair Kanun'u kabul etmiştir. Kanun, siyasi partilerin büyük desteğiyle kabul edilmiştir. Terörizmi ortadan kaldırmaya, sosyal içermeyi güçlendirmeye, terör örgütü PKK'dan ayrılan ve silahlarını bırakanların topluma kazandırılmasına ve kamuoyunun bu kişilerin dönüşüne hazırlanmasına yönelik tedbirleri içermektedir. Çözüm sürecinde yer alan kişilerin bu kanun kapsamında kendilerine verilen görevleri yerine getirmeleri

⁴ <http://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/eca/turkey/tr-eu-customs-union-eng.pdf>.

nedeniyle kovuşturmayla uğramayacaklarını da teminat altına almaktadır. Kanun 1 Ekim 2014'te yürürlüğe girmiştir. AB bu sürece tam destek vermiş ve tüm tarafların sürece daha fazla katılım sağlamasını teşvik etmiştir. Kanun, çözüm sürecinin temelini güçlendirmiş olup, Türkiye'de istikrara ve insan haklarının korunmasına katkı sağlamaktadır.

Anayasa

Türkiye Büyük Millet Meclisi Anayasa Uzlaşma Komisyonu, yeni anayasa için yaklaşık 170 maddeden 60'a yakınında ön uzlaşma sağlamıştır. Süregelen uzlaşmazlık sonucunda, iktidardaki Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) Kasım 2013'te Komisyondan çekilmiştir. Komisyon, Aralık ayında resmen feshedilmiştir. Sivil toplum kuruluşları ve meslek örgütleri tüm partileri sorumlu davranmaya ve süreci devam ettirmeye çağırıştır. Komisyonun yaklaşık 300 oturum süresince yaptığı değerlendirmelerin tutanakları TBMM internet sitesinde yayımlanmıştır.

İlgili anayasa değişikliklerinin yapıldığı 2010'dan bu yana, kişisel verilerin korunmasına ve askeri yargıya ilişkin uygulama hükümleri getiren ya da toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik edecek pozitif ayrımcılığa yönelik tedbirler içeren kanunların çıkartılması konusunda ilerleme kaydedilmemiştir.

Sonuç olarak, anayasa reformu süreci askıya alınmıştır. Yine de bu süreç, özgürlüğü, demokrasiyi, eşitliği, hukukun üstünlüğünü ve azınlıklara mensup kişilerin hakları da dâhil, insan haklarına saygıyı tam olarak güvence altına alan yeterli bir denge ve denetleme sistemini ve kuvvetler ayrılığını sağlayacak ve de Türkiye'nin daha da demokratikleşmesini temin edecek en güvenilir zemini oluşturacaktır. Önümüzdeki dönemde yapılacak çalışmalar, Meclis Anayasa Uzlaşma Komisyonunun çalışmalarının belirleyici özelliğini oluşturan kapsamlı istişareleri içeren demokratik ve kapsayıcı bir sürece dayandırılmalıdır. Venedik Komisyonu ile aktif istişare içinde olunmalıdır.

Seçimler

İlk doğrudan cumhurbaşkanlığı seçimi 10 Ağustos'ta gerçekleştirilmiştir. İktidar partisi aday ve bir önceki Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ilk turda oyların %51,79'unu alarak Cumhurbaşkanı seçilirken, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) ve diğer bazı muhalefet partilerinin çatı aday Ekmeleddin İhsanoğlu %38,44 ile ikinci olmuş; Halkların Demokratik Partisi (HDP) aday Selahattin Demirtaş ise %9,76 oranında oy almıştır. Katılım oranı %74,13 ile daha önceki seçimlere kıyasla düşük kalmıştır ve bilhassa yurtdışındaki seçmenlerin katılımı azdır (%8,31 - yurtdışında yaşayan 2,7 milyon Türk seçmen ilk kez ikamet ettiği ülkede bulunan Türkiye'nin diplomatik temsilciliklerinde cumhurbaşkanlığı seçiminde oy kullanabilmiştir). Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Örgütü (AGİT) ve Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisinin ortak uluslararası seçim gözlem misyonu tarafından hazırlanan ön raporda, adayların seçim kampanyalarını genelde özgürce yürütebildikleri ve toplanma ve örgütlenme özgürlüğüne saygı gösterildiği bildirilmiştir. Bununla birlikte, Cumhurbaşkanı aday olan Başbakanın resmi konumunu kullanmasına ve medyanın kendisine diğer adaylar karşısında "belirgin avantaj" sağlayan taraflı tutumuna yönelik endişeler de raporda yer almıştır. Gözlem misyonu, ayrıca, yasal çerçevenin genel itibarıyla seçimlerin demokratik bir şekilde gerçekleşmesini mümkün kıldığını, ancak kampanyaların finansmanı, kapsamlı raporlama ve yaptırımlar gibi sürecin şeffaflığını ve hesap verebilirliğini kısıtlayan bazı önemli alanlarda iyileştirmelere ihtiyaç bulunduğunu bildirmiştir.

Yerel seçimler, 30 Mart 2014'te %89 katılım oranıyla gerçekleşmiştir. 1 Haziran'da iki ilde seçimler yenilenmiştir. AK Parti 48, CHP 14, Kürt yanlısı Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) 10, milliyetçi MHP 8 ve bağımsız adaylardan biri de 1 ilin belediye yönetimini kazanmıştır. Seçimler genel olarak iyi organize edilmiş ve Güneydoğu bölgesi dahil olmak üzere çoğunlukla barışçıl bir ortamda gerçekleşmiştir. Bununla birlikte seçim sürecinde kutuplaşmalar ve gerginlikler yaşanmış; usulsüzlük iddiaları birçok şehirde protestolara neden olmuştur. Birçok belediyede

seçim sonuçlarına ilişkin çok sayıda itiraz başvurusu yapılmış ve 13 belediyede seçim sonuçları değişmiştir.

Seçimler, kampanya bütçelerinin, bağışların ve adayların malvarlığı beyanlarının denetimi konusunda yeterli yasal ve kurumsal ereve olmadan gerçekleşmiştir. Yolsuzluğa Karşı Devletler Grubu (GRECO)'nun “siyasi partilerin finansmanı” ve “suç haline getirme” temalarında gerçekleştirilen üçüncü değerlendirmesinde bildirdiği 2012 tavsiye kararlarına kısmi uyum sağlanması ardından, siyasi partilerin finansmanına ilişkin hükümlerde yeni bir reform yapılmamıştır. Siyasi partilerin finansmanına ilişkin kurallar konusunda, diğer konuların yanı sıra, yasaklanmış finansman kaynakları, bağış tavanları, adayların mal varlıklarını açıklama ve istenen mali bilgileri sunma yükümlülüğüne ilişkin eksiklikler devam etmiştir.

Aydın (CHP), Diyarbakır (BDP) ve Gaziantep (AK Parti) illerinde üç kadın büyükşehir belediye başkanı olarak seçilmiştir. Hakkari'de (BDP) de bir kadın il belediye başkanı olarak seçilmiştir. Ancak, yerel düzeyde kadınların siyasi temsil oranı düşüktür.

Sonuç olarak, cumhurbaşkanlığı seçimleri düzgün bir şekilde gerçekleştirilmiş, ancak seçim kampanyası süreci kamu kaynaklarının Başbakanın lehine kullanıldığı ve medyanın seçimlere yaklaşımında yeterince tarafsız olmadığı yönünde endişelere yol açmıştır. Türkiye'nin Avrupa Konseyi ve AĞİT'in tavsiyelerinden faydalanması ve cumhurbaşkanlığı seçimlerine ilişkin yasal çerçevedeki mevcut eksiklikleri gidermesi gerekmektedir. Yerel seçimler iyi organize edilmiş ve Güneydoğu Anadolu dahil olmak üzere genel olarak barışıl bir ortamda gerçekleşmiştir. İlk sonuçlara yapılan rekor sayıdaki itiraz ülkedeki belirgin kutuplaşmanın göstergesi olmuştur. Siyasi partilerin finansmanına ilişkin kurallardaki eksikliklerin GRECO tavsiyelerinin doğrultusunda ele alınması gerekmektedir.

Parlamento

Anayasa Mahkemesi, tutuklu yargılanırken seçilen altı milletvekilinin seçilme haklarının ihlal edildiğine karar vermiştir. Bu milletvekilleri serbest bırakılmış ve TBMM'de yemin etmişlerdir. Terörle mücadele mevzuatındaki eksiklikler ve Anayasa'nın 14. maddesinin kısıtlayıcı bir şekilde yorumlanması, milletvekillerinin ifade özgürlüğüne yönelik tehdit oluşturmaya devam etmektedir.

Yolsuzlukla ilgili suçlar bakımından milletvekili dokunulmazlığının geniş kapsamı değişmemiştir. Mayıs ayında, TBMM, eski bakanları içeren yolsuzluk iddialarına yönelik bir Meclis Araştırma Komisyonu kurmuştur. Komisyon, suçlanan milletvekillerinin Anayasa Mahkemesinde yargılanmalarına izin vermek veya bunu reddetmek yönünde Meclis Genel Kuruluna görüş sunmakla görevlendirilmiştir. AK Partinin aday göstermemesi sebebiyle yaşanan iki aylık gecikmeden sonra Komisyon, dokuzu AK Partiden, dördü CHP'den, biri MHP ve biri de BDP/HDP'den olmak üzere 15 üye ile 8 Temmuz'da kurulabilmiştir. 14 Temmuz'da Komisyon Başkanı dosyayı, içeriğe ilişkin bir dizini olmadığı gerekçesiyle savcılara geri göndermiştir. Komisyon'da görevli bir muhalefet partisi üyesi, yaşanan gecikmeleri protesto etmek amacıyla istifa etmiştir. Komisyon, Ağustos ayının sonunda suçlamaları incelemeye başlamıştır.

AK Partili dokuz milletvekili, Hükümetin yolsuzluk iddialarını ele alma biçimini ve dersanelerin⁵ kapatılmasını protesto etmek amacıyla Partiden istifa etmiştir. 10 milletvekili, 30 Mart yerel seçimlerinde belediye başkanı seçilmeleri nedeniyle milletvekilliğinden istifa etmişlerdir. Bir milletvekili dışındaki BDP'li vekiller, yeni kurulan Kürt yanlısı Halkların Demokratik Partisine (HDP) geçmiştir. Bu gelişmeler sonrasında, TBMM'deki sandalye dağılımı şöyle olmuştur: AK Parti 313, CHP 130, MHP 52, HDP 27, Bağımsız 14, Demokratik Bölge Partisi (DBP, eski BDP)1, boş 13.

31 Ekim 2013'te, Kamu Kurum ve Kuruluşlarında alışan Personelin Kılık ve Kıyafetine Dair Yönetmelik'te yapılan değişikliklerin ardından, birkaç AK Partili kadın milletvekili Genel Kurula başörtüsüyle katılmış ve on yıllardır süren bir yasak sona ermiştir. Bu doğrultuda, TBMM İ

⁵ Yükseköğrenim sınavlarına hazırlık amaçlı özel okullar

Tüzüğü'nde de bir değişiklik yapılarak kadın milletvekillerinin pantolon giymesine izin verilmiştir.

Eylül 2013'te açıklanan Demokratikleşme Paketi kapsamında, Mart ayında kabul edilen bir kanun ile seçimler ve siyasi partilere ilişkin yasal çerçevede değişiklikler yapılmıştır. Bu kanun ile Türkçe dışındaki dillerde siyasi kampanya yürütülmesine izin verilmiş, parti eş başkanlığı yasal hale getirilmiş ve siyasi partilerin yerel teşkilatlarına ilişkin kurallar basitleştirilmiştir. Siyasi partilere sağlanacak finansmanın kapsamının genel seçimlerde oyların %3'ünden çoğunu alan partilere genişletilmesi (halihazırdaki %7 ve %10'luk barajlara dayanan iki aşamalı uygulamanın aksine), bir sonraki genel seçimlerin ardından uygulanacaktır. Bununla birlikte, yeni kurallar, halihazırda Kürt yanlısı BDP/HDP'nin durumunda olduğu gibi, milletvekillerinin bağımsız olarak seçildiği ve ardından da Mecliste siyasi grup oluşturduğu durumlarda uygulanmayacaktır.

Eylül 2013 tarihinde Demokratikleşme Paketinin açıklanmasını müteakip, Avrupa Konseyine üye ülkeler arasındaki en yüksek oran olan %10'luk seçim barajına ilişkin bir tartışma başlatılmıştır. Ancak, seçim barajının bir sonraki genel seçimlerden önce değiştirilmemesine karar verilmiştir. %10'luk seçim barajı, ayrıca il genel meclisi ve belediye meclisi seçimlerinde halen geçerlidir.

Siyasi partilerin ve seçim kampanyalarının finansmanının denetiminde şeffaflık ve hesap verilebilirliğe ilişkin önemli endişeler devam etmektedir (*Bkz. Yolsuzlukla Mücadele*).

TBMM'nin yürütmenin denetlenmesi ve yasama gibi önemli işlevlerini yerine getirebilmesi, siyasi partiler arasında süregelen diyalog ve uzlaşma ruhu eksikliği nedeniyle sekteye uğramaktadır.

Hassasiyet gerektiren önemli mevzuatın kabulü öncesinde yetersiz hazırlık ve istişare uygulaması devam etmiştir. İnternet, yargı, derhanelerin kapatılması ve Milli İstihbarat Teşkilatı hakkındaki kanunlarda yapılan Hükümet ve AK Parti destekli değişiklikler, mecliste uygun biçimde tartışılmadan ya da paydaşlara ve sivil toplum örgütlerine yeterince danışılmadan kabul edilmiştir.

TBMM, Kürt meselesinin çözümünü amaçlayan sürece dahil olmuştur. Meclis, çözüm süreci için daha güçlü bir yasal dayanak sağlayan Terörün Sona Erdirilmesi ve Toplumsal Bütünleşmenin Güçlendirilmesine Dair Kanun'u kabul etmiştir. Mayıs 2013'te Toplumsal Barış Yollarının Araştırılması ve Çözüm Sürecinin Değerlendirilmesi amacıyla ve yalnızca AK Parti ve BDP'li üyelerin katılımıyla kurulan *ad hoc* TBMM Araştırma Komisyonu, 2 Aralık tarihinde çözüm sürecinin sürdürülmesi çağrısında bulunan, Hükümetin çalışmalarını öven ve geçmişteki bazı mağduriyetlerin telafi edilmesini destekleyen bir rapor sunmuştur. Ancak, BDP bu rapora bir muhalefet şerhi koymuştur.

Milli İstihbarat Teşkilatının işleyiş ve denetiminde düzenlemeler yapan kanunun kabul edilmesinin ardından, bir Güvenlik ve İstihbarat Komisyonu kurulması öngörülmektedir; ancak Komisyonun yetkisi ve görevleri sınırlıdır. Komisyonun yetkisi, istişari işlevinin yanı sıra, istihbarat kurumlarına ait yıllık raporlar çerçevesinde Başbakanlık tarafından hazırlanan raporun değerlendirilmesinden ibarettir.

TBMM bünyesinde teknik uzmanlığa sahip özel bir komisyonun bulunmayışı, Sayıştay tarafından hazırlanan raporların takibini ve kamu harcamalarının denetlenmesi işlevini zayıflatmıştır. Ayrıca, başta askeri harcamalar olmak üzere, yürütme ve kamu harcamalarının TBMM tarafından denetlenmesinde ilerleme kaydedilmemesi, Sayıştayın yasal çerçevesindeki zayıflıklar nedeniyle büyüyen bir sorundur.

TBMM İçtüzüğü'ne ilişkin olarak Aralık 2012'de yeniden başlatılan kapsamlı reform çalışmalarından, siyasi partiler arasındaki uzlaşma eksikliği nedeniyle bir kez daha vazgeçilmiştir.

TBMM, Karma Parlamento Komisyonu çerçevesinde, düzenli olarak Avrupa Parlamentosuyla görüşmeye devam etmiştir.

Sonuç olarak, (Türkçe dışındaki) dillerin kullanımı ve finansmana erişim dahil olmak üzere, siyasi partilere ilişkin yasal çerçevede memnuniyet verici ilerleme kaydedilmiştir. Bununla birlikte,

Avrupa standartlarına tam uyumun sağlanması gerekmektedir. Yasama faaliyetlerinde kapsayıcı ve istişari bir yaklaşımın benimsenmesi, halen kural olmaktan ziyade bir istisnadır. Yasama sürecinin şeffaflığı ve ilgili tüm paydaşlarla istişarede bulunulması, düzenli bir uygulama haline gelmelidir. Siyasi kutuplaşma ve Hükümet ile muhalefetin temel reformlar konusunda uzlaşma aramaya yönelik isteksizliği, Meclisin işleyişini etkilemeyi sürdürmüştür.

Cumhurbaşkanı

Önceki cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün görev süresi 28 Ağustos'ta sona ermiştir. Rapor döneminde, Gül, Türkiye'nin AB'ye katılım süreci doğrultusunda siyasi reformlara ihtiyacı olduğunu vurgulamıştır. Türk toplumundaki kutuplaşmaya karşı uyarılarda bulunarak uzlaştırıcı rolünü sürdürmüştür.

Gül, başta internet, yargı, dershanelerin kapatılması ve Milli İstihbarat Teşkilatı hakkındaki kanunlarda yapılan değişiklikler olmak üzere, TBMM tarafından kabul edilen Hükümet ve AK Parti destekli mevzuatı onayladığı için muhalefet tarafından eleştirilmiştir. Mevzuatın diğer bölümlerinin anayasaya uygunluğu konusunda Anayasa Mahkemesinin hüküm vermesi gerektiğini açıkça ifade eden eski Cumhurbaşkanı, internet ile Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu hakkındaki kanunlarda iyileştirme yapılmasını talep etmiştir. Gül, yetkililer tarafından alınan tedbirlerin orantılılığını kamuoyu önünde sorgulayarak Twitter ve Youtube'a uygulanan erişim yasaklarını da eleştirmiştir.

Yeni cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan 28 Ağustos'ta yemin etmiştir. Yemin töreninde yaptığı konuşmada tüm Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının cumhurbaşkanı olarak hizmet edeceğini, yeni bir anayasa ile "yeni bir Türkiye" inşa edeceğini ve iddialı kalkınma planlarının sürdürüleceğini vadetmiştir. Ayrıca, katılım müzakerelerinin Türkiye için stratejik bir hedef olmaya devam ettiğini ifade etmiştir.

Hükümet

Dikkatler, senenin büyük bölümünde, Başbakanı, dört bakanı, bu kişilerin akrabalarını, en büyük kamu bankasının genel müdürünü, kamu görevlilerini ve iş adamlarını hedef alan 17 ve 25 Aralık yolsuzluk iddiaları üzerinde yoğunlaşmıştır. 25 Aralık'taki Kabine değişikliğinde yirmi beş bakandan onu yerine yenileri atanmıştır. Yolsuzluk iddialarında adı geçen dört eski bakanın dokunulmazlıklarının kaldırılması için hazırlanan fezlekelerin TBMM'ye gönderilmesinde büyük gecikme yaşanmıştır.

Yolsuzluk iddialarına karşılık olarak Hükümet, devlet içinde Gülen Hareketince kontrol edilen paralel bir yapı tarafından yargı darbesi girişiminde bulunulduğunu iddia etmiştir. 17 ve 25 Aralık'a ilişkin ilk soruşturmalarda görevli savcılar ve polis memurları görevden alınmıştır. Bunu çok sayıda polis memurunun, kamu görevlisinin ve yargı mensubunun başka bir göreve atanması ve görevden alınması ile adli tedbirler izlemiştir. Çok sayıda polis memuru tutuklanmıştır. Eylül ayında İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı, Aralık yolsuzluk olaylarına karıştığı iddia edilen 96 şüpheli hakkında takipsizlik kararı vermiştir.

Bu süreç kapsamında, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ve internet hakkındakiler dahil olmak üzere, kilit mevzuat aceleyle ve istişare edilmeden hazırlanıp kabul edilmiştir.

Sayın Erdoğan'ın cumhurbaşkanı olarak seçilmesi ve yemin etmesinin ardından, Erdoğan'ın AK Parti liderliğindeki selefi de olan Başbakan Ahmet Davutoğlu başkanlığında yeni bir Hükümet 29 Ağustos'ta atanmıştır. 62. Hükümet, AB katılım sürecini, daha fazla demokratikleşmeyi, anayasa değişikliğini ve çözüm sürecini temel öncelikler olarak sıralayan ve aynı zamanda Türkiye'nin sosyo-ekonomik kalkınmasına büyük önem veren bir program çerçevesinde 6 Eylül'de TBMM'de güvenoyu almıştır.

AB ile bütünleşme sürecine yönelik politikaları koordine eden kilit Bakanların yer aldığı Reform İzleme Grubu iki kez toplanmıştır. Eylül ayında, Avrupa Birliği Bakanlığının AB mevzuatına uyum sağlamak amacıyla hazırlanan taslak mevzuata ilişkin koordinasyon rolünün güçlendirilmesine yönelik bir genelge çıkartılmıştır.

2012'de Büyükşehir Belediye Kanunu'nda yapılan değişiklikle belediyelerin sınırlarının yeniden belirlenmesi ve yetkilerinin kapsamının genişletilmesinin ardından ilk yerel seçimler 30 Mart'ta gerçekleştirilmiştir. Yerel yönetimlere yetki devri konusunda ilerleme kaydedilmemiştir. Mali yerinden yönetim konusunda çok sınırlı ilerleme kaydedilmiştir. 2013 senesinde yerel yönetimlerin devlet gelirlerindeki ve harcamalarındaki payı %10'un altında kalmıştır. Hükümet, Avrupa Konseyi tarafından önerildiği biçimde - başta Kürtçe olmak üzere - Türkçe dışındaki dillerde kamu hizmeti sağlanması için yasal zemin oluşturulmasına yönelik Ocak 2013 tarihli planlarını hayata geçirmemiştir.

Sonuç olarak, Hükümetin yolsuzluk iddiaları karşısında, yürütmenin yargının bağımsızlığına, tarafsızlığına ve etkinliğine müdahalesine varacak ölçüdeki tepkileri ciddi endişelere neden olmuştur. Bu durum siyasi ortamın daha da kutuplaşmasına yol açmıştır. Yeterli ya da hiçbir istişarede bulunmaksızın önemli politikaların benimsenmesi ve kanun teklifleri sunulması uygulaması devam etmiştir.

Kamu yönetimi

Türkiye'nin, **kamu yönetimi reformuna yönelik kapsamlı bir stratejik çerçevesi** bulunmamaktadır. Bir kamu yönetimi reformu stratejisi kabul edilmeli ve bunun koordinasyonundan sorumlu bir birim oluşturulmalıdır.

Politika geliştirilmesi ve koordinasyonu konusunda, mevzuat kalitesinin artırılması için düzenleyici etki analizlerinin geliştirilmesinde ilerleme kaydedilmemiştir. Özellikle, kilit mevzuatın kabul edilmesinden önce düzenleyici etki analizi yapılmamıştır. Stratejik planlama ile bütçeleme süreci arasında süregelen farklılıklar, Hükümet politikalarının uygulanmasını olumsuz etkilemektedir.

Kamu hizmeti ve insan kaynaklarının yönetimi konusunda, Aralık 2013 yolsuzluk iddiaları sonrasında (*Bkz. Hükümet*) hâkimlerin, savcılarının, polis memurlarının ve diğer kamu görevlilerinin görev yerlerinin değiştirilmesi, kamu yönetiminin daha da siyasileşmesi ve verimliliğinin azalması riskini doğurmaktadır. Kamu sektörünün ve kamudaki insan kaynaklarının yönetimini geliştirmeyi amaçlayan ve liyakate dayalı terfiyi sağlayan kamu reformlarına duyulan ihtiyaç devam etmektedir. Bakanlıkların bağımsız düzenleyici otoriteler üzerindeki AB mevzuatına aykırı yetkileri devam etmektedir.

Hizmet sunumu, idari işlemlerin basitleştirilmesi ve temel kamu hizmetlerinin çevrimiçi sağlanması (e-devlet) bakımından iyileştirilmiştir, ancak **hesap verebilirlik** konusunda ilerleme kaydedilmemiştir.

Türkiye **kamu mali yönetim sisteminin** farklı unsurlarıyla ilgili reform çalışmaları yapmış olmakla birlikte, geniş kapsamlı bir reform programı bulunmamaktadır. Türkiye'nin orta vadeli bütçe çerçevesi mevcut olup, Hükümetin gerektiğinde düzeltici tedbirleri aldığını gösterir bir performans geçmişi bulunmaktadır. Türkiye, Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu uyarınca, (beş yıllık) stratejik planlama ve (yıllık) performansa dayalı bütçeleme uygulamasını sürdürmüştür. Yıllık bütçeleme süreci şeffaf kurallara dayanmakla birlikte icracı bakanlıklara tanınan süreler kısadır. Öz kaynaklardan yapılan harcamalar (döner sermaye) genel bütçenin kapsamı dışındadır. Nakit ve borç yönetimi konusunda net bir politika bulunmaktadır. Bununla birlikte, bazı durumlarda yerel yönetimler ve kamu iktisadi teşekkülleri Hazine onayı olmaksızın borç alabilmektedir.

Sonuç olarak, kamu yönetimi reformu konusunda sınırlı ilerleme kaydedilmiştir. Kamu görevlilerinin görevden alınmaları ve başka görevlere atanmalarının verimliliği azaltacağı ve kamu yönetimini daha da siyasileştireceği yönünde büyük bir endişe oluşmuştur. Kamu mali yönetiminin daha da güçlendirilmesi gerekmektedir.

Kamu denetçiliği

Eylül 2014 itibarıyla Kamu Denetçiliği Kurumu kendisine iletilen 3.502 şikayetten 2.170'ini değerlendirmiştir. Söz konusu şikayetler genel olarak insan hakları, engelli hakları, kamu

hizmetleri, sosyal güvenlik ve mülkiyet hakları ile mali, ekonomik ve vergi ile ilgili konulara ilişkindir. Değerlendirilen başvurulardan yaklaşık %35'i kabul edilebilir bulunmamış, %35'i ise ilgili idari organlara/yargı organlarına havale edilmiştir. Kamu Denetçiliği Kurumu 56 tavsiye kararı vermiş ve 60 şikayet tahkim usulü ile karara bağlanmıştır. İdare, verilen tavsiye kararlarının sadece beşi hakkında gereğini yapmıştır. Re'sen girişimde bulunma, yerinde inceleme yapma ve Kamu Denetçiliği Kurumu tarafından verilen tavsiye kararlarının takibine ilişkin değişiklikler yapılmamıştır. Kamu Denetçiliği Kurumu, Türk Silahlı Kuvvetlerinin idari işlemleri hakkında, ihraç edilme ve askerlik hizmeti sırasında kötü muameleye ilişkin çok sayıda şikâyeti incelemeyi uygun bulmuştur.

Kamu Denetçiliği Kurumunun tavsiye kararlarında, masumiyet karinesi, düşünce, vicdan ve din özgürlüğü, toplanma özgürlüğü, kolluk görevlilerinin aşırı güç kullanımının engellenmesi gibi temel demokratik ilkeleri içeren Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) kararlarına atıfta bulunulmuştur.

Gezi protestoları esnasında polis memurları tarafından güç kullanılmasına ilişkin bir dizi şikayet alınmasının ardından, Kamu Denetçiliği Kurumu orantısız güç kullanımında bulunulduğunu belirten bir rapor yayımlamıştır. Raporda ayrıca, Türkiye'deki yasal çerçevenin Avrupa standartları ile uyumlaştırılması, sadece gerekli olduğunda ve gözetim altında kademeli ve orantılı güç kullanımı ile kolluk görevlileri için sürekli eğitim gibi konularla ilgili bir dizi tavsiye kararı yer almıştır.

Kamu Denetçiliği Kurumunun yıllık raporu, Meclis'teki ilgili karma komisyona sunulmuştur. Genel Kurulda sunulmasının ardından yıllık raporun Resmi Gazetede yayımlanması beklenmektedir. Kurum, Avrupa Ombudsman Kurumuna katılmış ve Avrupa Ombudsmanları Ağına dahil olmuştur. Kurum, personel sayısını artırmış ve yeni işe alınanlar için hizmet içi eğitim sağlamıştır.

Sonuç olarak, Kamu Denetçiliği Kurumunun çalışmaları vatandaşların temel haklar konusunda farkındalığının artmasına katkı sağlamıştır. Kamu Denetçiliği Kurumu, toplanma özgürlüğü ve kolluk görevlilerinin orantısız güç kullanımının engellenmesi gibi önemli konularda AİHM kararları doğrultusunda tavsiye kararları almıştır. Kurumun, proaktif şekilde farkındalık artırma çalışmalarına katkıda bulunması ve sivil toplumun Kuruma duyduğu güveni pekiştirmeye devam etmesi gerekmektedir. Kurumun, re'sen girişimde bulunma ve yerinde inceleme yapma hakkının sağlanması için çalışmalar yapılması gerekmektedir. Tavsiye kararlarının, TBMM'de takibinin yanı sıra kamu idaresi tarafından da yeterli takibin yapılabilmesi amacıyla tedbirler alınmalıdır.

Güvenlik güçlerinin sivil gözetimi

Genelkurmay Başkanlığı, çözüm sürecine ilişkin bir durum haricinde, sorumluluk alanı dışındaki siyasi konularda görüş beyan etmekten kaçınmıştır.

Nisan 2014'te kabul edilen Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile Teşkilata olağanüstü geniş yetkiler tanınmıştır. Bu Kanun ile Teşkilatın görev kapsamı genişletilmiş, personelinin zaten geniş olan dokunulmazlığı daha da artırılmış ve herhangi bir kısıtlamaya ve yeterli yargı veya Meclis denetimine tabi olmaksızın tüm kamu kurumlarında ve bankalardaki bilgiye erişimi artırılmıştır. Genelkurmay Başkanı ve Kuvvet Komutanları hakkında görevleri ile ilgili suçlardan dolayı kovuşturma yürütülmesine Başbakan ve İçişleri Bakanı tarafından yetki verilmesini zorunlu kılan Askerlik Kanunu ile Bazı Kanun ve KHK'lerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Şubat ayında kabul edilmiştir.

Emniyet, savunma ve istihbarat örgütleri ile ilgili Sayıştay mali denetim raporlarına erişim sınırlı kalmıştır. Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile Teşkilata, Başbakanın ve Milli Savunma Bakanının onayı ile bütçe dışı olan Savunma Sanayi Destekleme Fonundan yararlanma olanağı sağlanarak, güvenlik sektöründeki mali şeffaflık daha da kısıtlanmıştır.

Ekim ayında askerlik hizmetinin süresi 15 aydan 12 aya düşürülmüştür. Kötü muamelenin, zorla yaptırılan aşırı fiziksel aktivitenin ve işkencenin önlenmesine yönelik sivil girişimler sayesinde, askere alınacak kişilerin hakları konusundaki farkındalık artmıştır. Vicdani reddin tanınmasına ilişkin hiçbir adım atılmamıştır.

Silahlı Kuvvetler üzerinde sivil kontrolünün artırılması için Yüksek Askeri Şuranın yapısı ve yetkileri ile ilgili hükümlerin değiştirilmesi gerekecektir. Genelkurmay Başkanı, Milli Savunma Bakanı yerine Başbakanı karşı sorumlu olmaya devam etmiştir. Askeri operasyonlardaki sivil gözetiminin daha da artırılması amacıyla, Silahlı Kuvvetlerin iç güvenlik operasyonlarında görev almasına yasal dayanak teşkil eden İl İdaresi Kanunu'nda daha fazla reform yapılmalıdır. Özellikle, valilerin Jandarmanın kolluk faaliyetlerine ilişkin sivil gözetimi halen yetersizdir.

Yargıtayın, 2003 yılında Hükümeti devirmeye teşebbüs gerekçesiyle 237 sanık hakkında verilen mahkûmiyet kararlarını onamasıyla, Balyoz Davası Ekim ayında sonuçlanmıştır. Ancak, Haziran ayında Anayasa Mahkemesi, sanıkların adil yargılanma haklarının ihlal edildiğine hükmetmiş ve 99 sanık serbest bırakılmıştır. Mahkeme kararı, yeniden yargılamanın yolunu açmıştır.

1980 darbesine ve 28 Şubat 1997 tarihli “post-modern darbesine” yönelik adli soruşturmalar devam etmiştir. Haziran ayında, 1980 darbesinin hayattaki liderleri müebbet hapis cezasına çarptırılmıştır. Aralık ayında, 28 Şubat “post-modern darbesi” davasında tutuklu bulunan tüm şüpheliler adli kontrol kapsamında serbest bırakılmıştır.

Nisan ayında, İstanbul 13. Ağır Ceza Mahkemesi Ergenekon Davasına ilişkin gerekçeli kararını açıklamıştır. Bununla birlikte, müebbet hapse mahkûm edilen eski Genelkurmay Başkanı, “hukuksuz şekilde özgürlüğünden mahrum bırakıldığı” gerekçesiyle, Anayasa Mahkemesinin verdiği karar doğrultusunda Mart ayında serbest bırakılmıştır. Mahkeme kararı sonucunda, Ergenekon Davası kapsamında mahkûm olan 52 kişi serbest bırakılmıştır.

Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından düzenlenen hava saldırısında 34 sivilin hayatını kaybettiği Aralık 2011 tarihli Uludere/Roboski olayına ilişkin askeri ve sivil adli soruşturmalar sonuçsuz kalmıştır. Genelkurmay Askeri Savcılığı, beş şüpheli asker hakkında kovuşturmaya yer olmadığına karar vermiştir. Karar ile operasyonda askeri hiyerarşi tarafından hatalar yapıldığı kabul edilmiş, fakat bununla birlikte hava saldırısının yasal yetki çerçevesinde gerçekleştirildiğine hükmedilmiştir.

Sonuç olarak, ordunun sivil gözetimi konusunda bir değişiklik olmamış ve istihbarat teşkilatının sivil gözetimi konusunda ilerleme kaydedilmemiştir. İstihbarat faaliyetlerine yönelik yargı denetiminin kapsamı oldukça daraltılmış ve bu alandaki mali şeffaflık daha da sınırlandırılmıştır. Orduya, polis teşkilatına, jandarmaya ve istihbarat faaliyetlerine yönelik sivil denetimin iyileştirilmesi için reformlara ihtiyaç vardır. Anayasa Mahkemesi kararları, Ergenekon ve Balyoz davalarına ilişkin soruşturmaların ve takip eden duruşmaların hatalı yürütüldüğünü ortaya koymuştur. Başlangıçtaki önemli iddiaların gerçekliğinin saptanması ihtimali ortadan kalkmıştır.

Sivil toplum

Türkiye’de aktif bir sivil toplumun gelişmesi devam etmiştir. İçişleri Bakanlığı, derneklere yönelik Yardım Toplama Kanununun ve diğer önemli reformların hazırlanması aşamasında sivil toplum aktörleri ile istişarelerde bulunmuştur. Bununla birlikte, bu tür *ad hoc* istişareler dışında, sivil toplum kuruluşlarının yasama ve politika yapma sürecinde aktif olarak yer alabildikleri yapılandırılmış katılımcı mekanizmalar bulunmamaktadır. Hükümet-sivil toplum ve Meclis-sivil toplum ilişkileri, yasama sürecinin bir parçası olarak ve idarenin her düzeydeki mevzuat dışı tasarrufları açısından, sistematik, kalıcı ve yapılandırılmış istişare mekanizmaları aracılığıyla politika düzeyinde geliştirilmelidir.

Sivil toplum kuruluşları, özellikle mali denetim yoluyla, faaliyetlerini etkileyecek şekilde devletin orantısız denetimine tabi olmaya devam etmektedir. İlgili mevzuat, sivil toplum kuruluşları karşısında sınırlayıcı biçimde yorumlanmaya devam etmiştir. Derneklerin tescili, mali denetim ve

yasa dışı faaliyetlerin önlenmesi gibi görevlerin İçişleri Bakanlığı altındaki tek bir birimde toplanması, ilgili mevzuatın sınırlayıcı biçimde hazırlanmasına ve yorumlanmasına yol açabilecektir.

Türkiye, vergi teşvikleri gibi tedbirlerle sivil toplum kuruluşlarının yurt içi özel finansmanını teşvik etmek yerine, çoğunlukla orantısız olan muhasebe gereklilikleri ile mali yönetimlerini zorlaştırmaya devam etmiştir. Bakanlar Kurulu, net olmayan kriterler kullanmak suretiyle vergi muafiyetini ve kamu yararı statüsünü çok kısıtlı sayıdaki sivil toplum kuruluşuna verdiği için, sivil toplum kuruluşlarına yönelik kamu finansmanı da yeterince şeffaf ve kurallara dayalı değildir. Kamu fonları, sivil toplum kuruluşlarına Bakanlıklar aracılığıyla ve proje ortaklığı mekanizmalarıyla tahsis edilmekte, hibe tahsisatına veya hizmet sözleşmelerine nadiren başvurulmaktadır.

AB-Türkiye Sivil Toplum Diyalogu Programları devam etmiş, sivil toplumun gelişmesine ve sivil toplum kuruluşlarının yerel düzeyde daha fazla tanınmasına katkıda bulunmuştur.

Sonuç olarak, Türkiye'de, politika yapma süreçlerinde ve yönetimde vatandaşın öncelikli olması ve temel haklardan yararlanmanın kanun ile güvence altına alınması için ısrarcı olan, hak-temelli ve büyüyen bir sivil toplum mevcuttur. Hükümet-sivil toplum ve Meclis-sivil toplum ilişkileri, özellikle yasama sürecinin bir parçası olarak, sistematik, kalıcı ve yapılandırılmış istişare mekanizmaları aracılığıyla politika düzeyinde geliştirilmelidir. Sivil topluma yönelik yasal, mali ve idari çerçeve, aktif vatandaşlığı teşvik ederek açık toplumu daha iyi desteklemelidir.

Yargı sistemi

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Kanunda yapılan değişiklikler, bunu takiben personelin görevden alınması ve çok sayıda hâkim ve savcının görev yerinin değiştirilmesi, yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığı ile kuvvetler ayrılığı hakkında ciddi endişeler yaratmıştır. Anayasa Mahkemesi, kanun maddelerinden bazılarını Anayasa'ya aykırı bulmuş ve gözden geçirilmiş mevzuatı kabul etmesi için yasamaya üç ay süre tanımıştır. Bu maddelerin arasında personelin görevden alınmasına ilişkin olanlar da bulunmakla birlikte, Anayasa Mahkemesinin kararı geriye işlememiştir. TBMM, Anayasa Mahkemesinin kararının uygulanmasına ilişkin mevzuatı Haziran ayında kabul etmiştir. Bu mevzuat, 2010 yılında kabul edilmiş olan yasal hükümleri tekrar yürürlüğe koymak suretiyle, yargının bağımsızlığının güvence altına alınmasının anahtarı olan Genel Kurulun rolünü yeniden tesis etmiştir.

Anayasa Mahkemesi bireysel başvuruları kabul etmeye devam etmiştir. Mahkeme, Youtube ve Twitter yasakları ile Hrant Dink cinayet davası gibi bazı önemli davaları karara bağlamıştır. Bu kararlar, 2010 yılı Anayasa değişiklikleri ile getirilmiş olan bireysel başvuru usulünün önemini göstermiştir. Anayasa Mahkemesi ayrıca, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Kanununda yapılan bazı değişiklikleri de iptal etmiştir. Bu kararlar, Türkiye'deki anayasal sistemin esnekliğini vurgulamıştır.

Özel Yetkili Mahkemeler Şubat ayında kaldırılmıştır. Terörle Mücadele Kanunu'nun 10. maddesinin tüm unsurlarıyla birlikte yürürlükten kaldırılmasıyla, özel yetkilere sahip olan Bölge Ağır Ceza Mahkemeleri kaldırılmış ve azami tutukluluk süresi on yıldan beş yıla indirilmiştir. Bu reformlar, geçici hükümler olmaksızın kabul edilmiş olup, halihazırda aşırı iş yükü olan mahkemelerin etkinliğini azaltma riskini beraberinde getirmektedir. Yasal açıdan azami sınırın 5 yıl olduğu yargılama öncesi tutukluluk süresi, AB üye devletlerindeki uygulamalarla karşılaştırıldığında hâlâ uzundur. Adalet sisteminde paydaşlarla gerektiği gibi istişare edilmeksizin sıklıkla yapılan değişiklikler, Türk ceza sisteminin verimliliğinin daha da azalması riskini beraberinde getirmektedir. Nisan ayında kabul edilen Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, Teşkilat tarafından, Avrupa standartlarına aykırı şekilde, yargının denetimi olmaksızın dinleme ve izleme yapılmasına imkan tanımaktadır.

Savcılarının soruşturma yürütme konusundaki yetkinliği, duruşmalarda çapraz sorgulamanın düzgün bir şekilde yürütülmemesi, iddianamelerdeki gerekçelerin yetersizliği veya eksikliği ve

yargılama öncesi tutukluluk süresinin uzunluğu ile bu yöntemin sıklıkla kullanılması başta olmak üzere, mevzuat ve ceza adalet sistemindeki uygulamalar hakkında endişeler devam etmektedir. Adli yardımın kapsamı ve niteliği yeterli değildir ve uzun süredir devam eden sorunların çözümüne katkı sağlayacak etkili bir izleme yapılmamaktadır. Meslekteki cinsiyet dengesi konusunda önemli bir değişiklik olmamıştır; kadınlar yargı mensuplarının yaklaşık dörtte birini oluşturmakta ve özellikle savcı olarak ve yönetici kademelerinde daha az temsil edilmektedirler.

Yargı sistemindeki gelişmelerin ayrıntılı bir incelemesi için *bkz. Fası 23 – Yargı ve Temel Haklar Yolsuzlukla mücadele*

Özelikle Aralık 2013'te başlatılan yolsuzlukla mücadele soruşturmalarının ardından, yolsuzluk iddiaları Türkiye'deki siyasi tartışmalarda önemli bir yer tutmuştur. Söz konusu yolsuzluk iddialarının ele alınma şekli, görevi kötüye kullanma iddialarının üzerine ayrımcı olmayan, şeffaf ve tarafsız bir biçimde gidilmeyebileceği yönünde ciddi endişeler doğurmuştur. Siyasi partilerin ve seçim kampanyalarının finansmanına ilişkin kurallardaki veya milletvekillerinin dokunulmazlıkları kapsamındaki eksikliklerin ele alınmasına yönelik adım atılmamıştır. Saydamlığın Artırılması ve Yolsuzlukla Mücadelenin Güçlendirilmesi Stratejisi (2010-2014) ve Eylem Planının uygulanmasına devam edilmiş, ancak bunun sonuçlarına ilişkin olarak Meclise veya sivil topluma bilgi verilmemiştir. Sivil toplum kuruluşları çok sınırlı katkı sağlama imkanı bulmuştur. Türkiye, 2014 sonrası için bir yolsuzlukla mücadele stratejisi ve eylem planı kabul edip etmeyeceği konusunda karar vermelidir. Uygulamada, soruşturma, iddianame ve mahkûmiyet kararlarına ilişkin bir izleme mekanizmasının oluşturulmasına yönelik sonuçlar elde edilmesi için daha güçlü bir siyasi iradeye ve sivil toplumun katılımına ihtiyaç duyulmaktadır.

Yolsuzlukla mücadele politikası alanındaki gelişmelerin ayrıntılı bir incelemesi için *bkz. Fası 23– Yargı ve Temel Haklar*

Örgütlü suçlarla mücadele

Örgütlü suçlarla mücadele konusunda bazı ilerlemeler kaydedilmiştir. Türkiye terörizmin finansmanı ile mücadeleye ilişkin programını geliştirmiştir. Emniyet Genel Müdürlüğü tanık koruma şube müdürlüklerinin sayısını 77'ye çıkararak 100'e çıkararak artırmıştır. Türkiye, 2010 yılında imzalamış olduğu Avrupa Konseyi Sanal Ortamda İşlenen Suçlar Sözleşmesini onaylamıştır. İçişleri Bakanlığı bünyesinde yeni kurulan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, insan ticaretiyle mücadele ile ilgili sorumlulukları Emniyet Genel Müdürlüğünden devralmıştır; ancak Emniyet Genel Müdürlüğü bu alandaki operasyonel çerçevede aktif bir rol oynamaya devam edecektir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, ayrıca İstanbul, Antalya ve Ankara'daki sığınma evlerine mali destek sağlanması ve insan ticaretiyle mücadele için "157" yardım hattının işletilmesi görevlerini de üstlenecektir.

Örgütlü suçlarla mücadele konusundaki gelişmelerin ayrıntılı bir incelemesi için *bkz. Fası 24- Adalet, Özgürlük ve Güvenlik*.

2.2. İnsan hakları ve azınlıkların korunması

Türkiye, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) veri tabanının Türkçe versiyonunu oluşturmuştur ve AİHM'in ilgili kararlarının çevirileri Adalet Bakanlığının internet sitesinde yayımlanmaktadır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) ihlallerinin önlenmesine ilişkin Eylem Planının Mart ayında kabul edilmesi, Türkiye'deki yasal çerçevenin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihadıyla uyumlu hale getirilmesini amaçlayan önemli bir adımdır. Türkiye, AİHM'in bütün kararlarının uygulanması için sarf ettiği çabaları sürdürmelidir. İnsan hakları mekanizmaları ve kurumları konusunda çalışmalar devam etmiştir. Türkiye İnsan Hakları Kurumu (TİHK), İşkencenin Önlenmesine Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokol uyarınca, ulusal önleme mekanizması (UÖM) olarak yetkilendirilmiştir. TİHK/UÖM'nin özerkliğinin artırılması gerekmektedir. Irkçılık, yabancı düşmanlığı, anti-Semitizm ve hoşgörüsüzlük ile mücadele etmek ve eşitliği desteklemek üzere bir yapı oluşturulmalıdır. İnsan hakları savunucularının çalışmalarının kolaylaştırılmasına da özel önem verilmelidir.

Hükümet, işkence ve kötü muameleyi önlemeye yönelik yasal güvencelere uyum sağlanması konusundaki çalışmalarını sürdürmüştür. Gözaltı merkezlerindeki kötü muamele vakalarının sayısı ve şiddetindeki azalma eğilimi devam etmiştir. Ancak, gösteriler ve tutuklamalar sırasında, sıklıkla aşırı güç kullanımı endişe kaynağı olmaya devam etmektedir. Türkiye'nin, Avrupa İşkencenin Önlenmesi Komitesinin (AIÖK) tavsiyeleri ve AIHM içtihadı doğrultusunda, gösteriler sırasında orantılı güç kullanımına ilişkin olarak açık ve bağlayıcı kurallar kabul etmesi gerekmektedir. TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu, askerlik hizmeti sırasındaki kötü muameleleri izlemeye başlamıştır. Askere alınan kişilere kötü muamele vakaları devam etmektedir. Kolluk kuvvetleri, işkence ve kötü muamele iddiasında bulunan kişiler aleyhinde karşı dava açmaya devam etmiştir. Birçok durumda, bu karşı davalara mahkemeler tarafından öncelik verilmiştir. Kolluk görevlileri tarafından yapıldığı öne sürülen işkence iddialarının tamamına yönelik hızlı, kapsamlı, bağımsız ve etkin soruşturmaların yürütülmemesi endişe yaratmaktadır.

Cezaevi personelinin eğitilmesi konusunda olumlu bir eğilim vardır. Ancak, cezaevlerindeki aşırı kalabalıklaşma ve insan hakları durumu endişe kaynağı olmaya devam etmiştir. İzleme kurumsal olarak güçlendirilmelidir. Çocuk ve hasta mahkûmların durumuna acil olarak önem verilmesi gerekmektedir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi İhlallerinin Önlenmesine İlişkin Eylem Planının kabulü ve yargılama öncesi tutukluluk sürelerinin kısaltılması ve böylece gözaltında tutulan çok sayıda gazetecinin serbest bırakılması gibi olumlu adımlar atılmıştır. Bununla birlikte, internet dahil olmak üzere, ifade özgürlüğünü daha da kısıtlayan mevzuat kabul edilmiş ve ifade özgürlüğü ile basın özgürlüğünün etkili bir şekilde kullanılması uygulamada kısıtlanmıştır. Anayasa Mahkemesi tarafından daha sonra iptal edilmiş olmakla birlikte, Youtube ve Twitter'ın tamamen yasaklanması kararları ciddi endişelere neden olmuştur. Siyasetçilerin caydırıcı açıklamaları, muhalif gazetecilere karşı açılan davalar ve medya sektörünün mülkiyet yapısı, medya sahiplerinin ve gazetecilerin geniş çapta oto sansür uygulamalarına ve ayrıca gazetecilerin işten çıkarılmasına yol açmıştır.

Toplanma ve gösteri hakkına ve kolluk görevlilerinin toplumsal olaylara müdahalede bulunmalarına ilişkin Türk mevzuatının ve bu mevzuatın uygulanmasının Avrupa standartları ile uyumlu hale getirilmesi gerekmektedir. Gösterilere katılanları dağıtmak için güç kullanılmasında benimsenen temel kriter gösterinin barışçıl olmayan niteliğinden ziyade kanuna aykırı olmasıdır; bu durum AIHM içtihadına uygun değildir. Yasal çerçevede güç kullanımını daha sıkı şekilde düzenleyen iyileştirmeler yapılmalı ve bu önlemler kolluk görevlilerinin uygun bir şekilde eğitilmesiyle tamamlanmalıdır. İçişleri Bakanlığının çevik kuvvet polisinin göz yaşartıcı gaz kullanımına ve toplumsal olaylarda hareket tarzına ilişkin Haziran ve Temmuz 2013 tarihli genelgelerine uyulmaması tutarlı ve hızlı şekilde cezalandırılmalıdır.

Örgütlenme hakkına ilişkin Türk mevzuatının Avrupa standartları ile uyumlu hale getirilmesi için iyileştirilmesi gerekmektedir. Yasal ve idari engeller, sivil toplum kuruluşlarının finansal açıdan sürdürülebilirliğini engellemiştir.

Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü mevzuatında kapsamlı bir reforma ve bu mevzuatın AIHM kararları, Avrupa Konseyi tavsiye kararları ve AB standartları doğrultusunda uygulanmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu reform ihtiyacı ayrıca, kimlik kartlarında din hanesinin bulunması, vicdani ret, dini topluluk ve kurumların tüzel kişiliği, ibadet yeri ile din adamlarına oturma ve çalışma izni verilmesi konuları için de geçerlidir. Cemevlerinin tanınması konusunda ilerleme sağlanması birçok mağduriyeti ortadan kaldıracaktır.

Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine dair Kanun'un uygulanmasına devam edilmiştir, ancak ilave insan kaynağına ve koordinasyona ihtiyaç duyulmaktadır. Kadınların istihdama, politika oluşturma süreçlerine ve siyasete daha fazla katılmaları gerekmektedir. Hükümetin, erken yaşta ve zorla yaptırılan evlilikler konusunda tedbir alması gerekmektedir.

2013-2017 Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi Aralık 2013'te kabul edilmiştir. Strateji, adalet, sağlık, eğitim, özel koruma hizmetleri ve medya gibi birçok alanda çocuklara yönelik hizmetlerin artırılmasını amaçlayan eylemleri ve genel çerçeveyi ortaya koymaktadır. Eğitime erişim

bakımından bölgesel farklılıklar devam etmektedir. Engelli ve özel eğitime muhtaç çocuklar, mevsimlik tarım işçilerinin çocukları ve Roman vatandaşların çocukları eğitime erişim konusunda bazı zorluklarla karşılaşmıştır. Çocuk işçiliği ve çocuk yoksulluğu endişe konusu olmaya devam etmiştir.

Şubat 2014'te kabul edilen mevzuat, sosyal bakımdan korunmaya muhtaç ve engelli kişilerin durumunda iyileşme sağlamıştır. Milli Eğitim Temel Kanununda ve İş Kanununda engelli bireylere ayrımcılık yapılmaması ilkesine artık açıkça yer verilmektedir. Eğitim imkanlarına eşit erişimin sağlanması, engelli kişilerin topluma entegrasyonu ve uygulamanın Avrupa standartlarına uygun hale getirilmesi için daha fazla çalışma yapılması gerekmektedir. Özellikle cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılık yapılmaması hususları dahil edilerek, ayrımcılıkla mücadele mevzuatı ve uygulamasının AB müktesebatına uyumlu hale getirilmesi için daha fazla çalışma yapılması gerekmektedir.

Sendikal haklara ilişkin mevzuatın gözden geçirilmesi ve söz konusu hakların özgürce kullanılmasına elverişli bir ortamın oluşturulması gerekmektedir. Kamu personeli ve özel sektör çalışanlarının örgütlenme hakkı, toplu iş sözleşmesi ve grev hakkı AB müktesebatı ve uluslararası standartlarla uyumlu hale getirilmelidir.

Mülkiyet hakları ile ilgili olarak, 2011 yılında revize edilen 2008 tarihli Vakıflar Kanunu halen uygulanmaktadır. Söz konusu mevzuat uyarınca, 116 azınlık cemaat vakfı 1.560 adet taşınmazın iadesi için başvuruda bulunmuştur. Nisan ayı itibarıyla, Vakıflar Meclisi, 318 taşınmazın iadesini ve 21 taşınmaz için tazminat ödenmesini onaylamıştır. 1.092 başvuru ise uygun bulunmamıştır. Diğer başvurular halen değerlendirme sürecindedir.

Hükümet ve azınlık temsilcileri arasındaki diyalog devam etmiştir. Yasal çerçevede değişiklik olmamıştır: Türkiye, Türk vatandaşlarını eşit haklara sahip vatandaşlar olarak mülhaza etmekte ve Lozan Antlaşmasını yorumlaması doğrultusunda sadece gayrimüslim cemaatleri azınlık olarak kabul etmektedir. Ancak, tüm vatandaşlar için tam eşitlik öngören bu yaklaşım Türkiye'yi, vatandaşlarına kimliklerini korumaları için etnik köken, din veya dil temelinde belirli haklar vermekten alıkoymamalıdır. Azınlıkları ya da azınlık mensuplarını hedef alan nefret söylemlerini ya da nefret suçlarını önlemek ve cezalandırmak için çalışmaların sürdürülmesine ihtiyaç vardır.

Kültürel haklar konusunda, anadillerin kullanılması ve kamusal alanda Kürtçe kullanımının olağanlaşması gibi olumlu gelişmeler kaydedilmiştir.

İnsan hakları ve azınlıkların korunması alanındaki gelişmelerin detaylı analizi için, *bkz. Fası 23-Yargı ve Temel Haklar*. Sendikal haklar, ayrımcılıkla mücadele ve fırsat eşitliği alanlarındaki gelişmeler için, *ayrıca bkz. Fası 19- Sosyal Politika ve İstihdam*

Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki durum

Kürt meselesine ilişkin çözüm süreci devam etmiştir. Çözüme yönelik seçenekler geniş çapta ve serbestçe tartışılmıştır. Mart ayında kabul edilen düzenlemelerle, siyasi partilerin ve adayların yerel seçimlerde ve milletvekili seçimlerinde Türkçe dışındaki dillerde kampanya yürütmesine izin verilmiş, %3'ten fazla oy alan siyasi partilere de devlet yardımı yapılması sağlanmış, anadilde özel eğitime izin verilmiş ve özellikle X, Q ve W gibi Kürtçe harflerin kullanımından kaynaklanan sorunlar ele alınmak suretiyle Türk alfabesinde yer almayan harflerin kullanımı nedeniyle uygulanan cezai yaptırım kaldırılmıştır.

TBMM, Terörün Sona Erdirilmesi ve Toplumsal Bütünleşmenin Güçlendirilmesine Dair Kanun'u 10 Temmuz'da kabul etmiştir. Kanunla çözüm sürecine daha sağlam bir yasal zemin sağlanması hedeflenmektedir. Söz konusu Kanun AB'nin terör örgütleri listesinde yer alan PKK ile görüşmelerde bulunan kişilere yasal koruma sağlamakta ve silah bırakan PKK'lıların rehabilitasyonunu kolaylaştırmaktadır. Abdullah Öcalan ile Kürt yanlısı BDP ve HDP, Kanun'u memnuniyetle karşılamıştır (*Bkz. 2.1 Demokrasi ve Hukukun Üstünlüğü*).

Nevruz dahil olmak üzere genel olarak olumlu bir atmosfer hâkim olmuştur. Hapiste bulunan terör örgütü PKK lideri Abdullah Öcalan ile devletin temasları sürmüştür. Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanununda Nisan ayında yapılan değişikliklerle, Öcalan ile görüşmeler gerçekleştiren istihbarat yetkililerine yasal güvenceler sağlanmıştır.

Özellikle askeri güvenlik tesislerinin inşa veya tahkim edildiği bölgelerde ölüm veya yaralanmalara yol açan münferit şiddet olayları meydana gelmiştir. Yıl boyunca terör örgütü PKK, kamu görevlileri ve askerler dahil olmak üzere bazı kişileri kaçırmıştır. Kaçırılan kişiler Kürt kökenli milletvekillerinin müdahalesinin ardından serbest bırakılmıştır. Terör örgütü PKK'nın Türkiye'den çekilme süreci yavaşlamıştır ve Ocak ayında çekilmenin durduğu açıklanmıştır. Buna rağmen Öcalan, Nevruz mesajında çözüm sürecine ilişkin umutlu ifadeler kullanmıştır. Hükümet tarafından oluşturulan Akil İnsanlar Heyeti çözüm sürecine ilişkin tavsiyeleri de içeren raporlarını nihai hale getirmiştir. Bu raporlar yayımlanmamıştır.

Terörle Mücadele Kanunu'nun 10. maddesinin yürürlükten kaldırılmasının ve yargılama öncesi tutukluluk süresinin azami beş yıla indirilmesinin ardından, KCK davası dahil olmak üzere Kürt meselesi ile ilgili davalarda suçlanan sanıkların çoğu serbest bırakılmıştır. Türk Ceza Kanunu'nun silahlı örgüt suçu ile ilgili 314. maddesi kapsamındakiler dahil olmak üzere, diğer suçlardan hükümlü olanlar hapiste kalmaya devam etmiştir.

Anti-personel kara mayınlarının temizlenmesine devam edilmiştir. Türkiye sayılarının yaklaşık bir milyon olduğu tahmin edilen tüm anti-personel kara mayınlarının temizlenmesi için son süre olan 2014 tarihinin 2022'ye kadar uzatılmasını talep etmiştir. Suriye sınırındaki mayınların temizlenmesi 2013 yılının ikinci yarısında durmuştur. Türkiye, "Anti-Personel Mayınların Kullanımının, Depolanmasının, Üretiminin ve Devredilmesinin Yasaklanması ve Bunların İmhası ile ilgili Sözleşme"(Ottawa Sözleşmesi)'ye 2003 yılında taraf olmuştur; ancak yükümlülüğünü yerine getirmek amacıyla 2022'ye kadar süre uzatımı almıştır.

Bölgenin sosyo-ekonomik kalkınmasını artırmaya yönelik Güneydoğu Anadolu Projesi altyapıdaki kayda değer iyileştirmelerle birlikte devam etmiştir. Baraj projeleri tarihi mirası, doğal yaşam alanlarını ve tarım arazilerini yok ettiği veya tehdit ettiği gerekçesiyle eleştirilmiştir.

Devlet tarafından maaş verilen ve silahlandırılan 46.739 köy korucusundan oluşan köy koruculuğu sistemine son verilmesi yönünde adım atılmamıştır.

Kasım 2013'te AİHM, Benzer ve Diğerleri v. Türkiye davasında, 1994 yılında Şırnak'ta iki köydeki sivilin Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından bombalanması olayında Türkiye'nin, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 2. maddesini (yaşam hakkı, eksik ve yetersiz soruşturma yapılmaması) ve 3. maddesini (insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamelenin yasaklanması) ihlal ettiğine hükmetmiştir.

Ocak ayında Genelkurmay Askeri Savcılığı, 2011 yılında Uludere/Roboski'de gerçekleşen ve 34 sivilin hayatını kaybettiği dava ile ilgili olarak, hava operasyonunda görev alan subayların kusurlu olmadıkları gerekçesiyle kovuşturmayla yer olmadığına karar vermiştir. Mağdurların aileleri Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunmuştur.

1990'lara uzanan kayıp kişiler ve yargısız infazlara yönelik davalar için zaman aşımı süresi yürürlükte kalmıştır. Bazı davalar zaman aşımı nedeniyle düşmüştür. Geçmişteki suçlarla ilgili olarak tümü güvenlik gerekçesiyle batıdaki illere nakledilmiş olan 12 dava devam etmektedir. Bu ölümlerin, adli tıp bilimcilerini, avukatları, mağdur ailelerini, insan hakları örgütlerini, akademisyenleri ve uluslararası işbirliği mekanizmalarını da içerecek şekilde etkili biçimde soruşturulmasına acil ihtiyaç bulunmaktadır.

Sonuç olarak, Güneydoğudaki münferit gerilimlere rağmen çözüm süreci devam etmiştir. Terörün Sona Erdirilmesi ve Toplumsal Bütünleşmenin Güçlendirilmesine Dair Kanun çözüm görüşmeleri için daha sağlam bir yasal bir zemin sağlamaktadır. Son yıllarda işlenmiş olanlar ve 1990'lara uzanan cinayetlere ilişkin zaman aşımı engelinin aşılmasına ve hesap verebilirliğin sağlanmasına yönelik mevzuat değişikliklerine ihtiyaç duyulmaktadır.

Mülteciler ve yerlerinden olmuş kişiler

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun ve ilgili uygulama mevzuatının yürürlüğe girmesiyle, Türkiye'nin AB standartları ve uluslararası standartlara uyumunu sağlamak amacıyla göç ve iltica alanında kapsamlı bir yasal ve kurumsal çerçeve oluşturulmuş ve göç alanında önemli bir ilerleme sağlanmıştır. (Bkz. *Fasıl 24 - Adalet, Özgürlük ve Güvenlik*).

Geri gönderme ve kabul merkezlerinin yönetimine ilişkin olarak ayrıntılı düzenlemelere ve bu tesislerde kalan göçmenlerin faydalanması için yapılandırılmış psiko-sosyal hizmetlere ihtiyaç duyulmaktadır.

Türkiye, Suriye'ye yönelik açık kapı politikasını sürdürmüş ve 1 milyondan fazla Suriyeli mülteciye geçici koruma sağlamıştır. Yaklaşık 220.000 Suriyeli 22 ilde kurulan geçici koruma tesislerinde barındırılmıştır. Kamplarda kalmayan mültecilerin kayıt altına alınmasına devam edilmiştir. Haziran 2014 itibarıyla, kamplarda kalmayan yaklaşık 580.000 Suriyeli mülteci kayıt altına alınmıştır. Ayrıca IŞİD'den kaçan 140.000 Suriyeli Eylül'de Türkiye'ye giriş yapmıştır.

Türkiye, Suriyeli mülteciler dışında, çocuklar dahil olmak üzere başka ülkelerden gelen sığınmacılara ve mültecilere de ev sahipliği yapmıştır. İltica başvurusunda bulunan Suriyeli olmayan kişi sayısı 80.000'i aşmıştır. Çocukların bazılarını sosyal yardım ve sağlık hizmetleri sağlanmış ve okula devam edebilmişlerdir; ancak diğer çocuklar yoksulluk, dil yeterliliği veya kimlik belgeleri ve zorunlu ikamet yerleri gibi hususlar yüzünden zorluklarla karşılaşmıştır.

Nisan ayında Türkiye, Azeri muhalif gazeteci Rauf Mirgadirov'u, avukata erişim hakkını veya temel hukuk süreçlerini kendisine tanımaksızın Azerbaycan'a iade etmiştir. Azerbaycan Mirgadirov'u Bakü Uluslararası Havaalanına ulaştığında tutuklamıştır.

Yerlerinden olmuş kişilerin veya evlerine dönmek isteyen kişilerin durumuna yönelik kapsamlı bir ulusal strateji mevcut değildir. Bazı köylerin güvenlik bölgesi olarak tanımlanması nedeniyle, yerlerinden olmuş kişilerin evlerine dönmelerine her durumda izin verilmemiştir. Yerlerinden olmuş kişilerden bazıları, temel altyapı mevcut olmadığından, yalnızca sınırlı bir süre için köylerine dönebilmiştir. Yerlerinden olmuş kişilerin çoğu kayıt altına alınmış ve yerel seçimlerde oy kullanmıştır. Bununla birlikte, temel hizmetlere erişimleri genellikle mümkün olmamıştır. Yerlerinden olmuş kişilerin zararlarının tazmin edilmesi süreci devam etmiştir.

Sonuç olarak, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun ve ilgili uygulama mevzuatının yürürlüğe girmesiyle, mülteciler ve sığınmacılarla ilgili yasal çerçeve hususunda kayda değer ilerleme sağlanmıştır; ancak Türkiye'nin bu çerçeveyi tamamlaması gerekmektedir. Yerlerinden olmuş kişilerin haklarını muhafaza etmek ve geri dönmelerini teşvik etmek amacıyla, bu kişilerin ihtiyaçlarına yönelik kapsamlı bir ulusal stratejiye ihtiyaç duyulmaktadır.

2.3. Bölgesel konular ve uluslararası yükümlülükler

Kıbrıs

Türkiye, BM Genel Sekreterinin iyi niyet misyonu çerçevesinde, her iki toplumun liderleri arasında çözüme yönelik kapsamlı görüşmelerin yeniden başlatılmasını desteklemiştir. Türkiye, Kayıp Şahıslar Komitesinin Kıbrıs'ın kuzey kesiminde tel örgüyle çevrili bir askeri bölgeye daha girmesine izin vermiştir. Türkiye'nin, söz konusu Komiteye ilgili bütün arşivlere tam erişim ve askeri alanlara giriş izni verme sürecini hızlandırması gerekmektedir. Türkiye ve Yunanistan, devam etmekte olan müzakereler kapsamında iki Başmüzakerecinin Ankara ve Atina'ya karşılıklı ziyaretlerde bulunmalarını desteklemiştir.

Ancak, Türkiye, GKRY'nin tüm Kıbrıslıların menfaatine Münhasır Ekonomik Bölge içerisinde hidrokarbon arama hakkını tehdit eden açıklamalar yapmış ve bu yönde eylemlerde bulunmuştur. AB, üye devletlerin, BM Deniz Hukuku Sözleşmesi dâhil, uluslararası hukuka ve AB müktesebatına uygun olarak, ikili anlaşmalar yapma, doğal kaynaklar ile ilgili arama yapma ve bunlardan yararlanmayı da kapsayan egemenlik hakları olduğunu vurgulamıştır. AB, üye devletlerin karasularındaki egemenliklerine saygı gösterilmesi gerektiğinin altını çizmiştir.

Müzakere Çerçeve Belgesi ve Konsey deklarasyonlarında vurgulandığı üzere, Türkiye’den, ilgili BM Güvenlik Konseyi kararlarına uygun olarak ve AB’nin üzerine inşa edildiği ilkeler doğrultusunda, Kıbrıs sorununa BM çerçevesinde adil, kapsamlı ve kalıcı bir çözüm bulmayı amaçlayan müzakerelere aktif olarak destek vermesi beklenmektedir. Türkiye’nin böylesine kapsamlı bir çözüme ilişkin somut taahhüdü önemini korumaktadır. Devam etmekte olan görüşmeler kapsamında olumlu bir atmosfer oluşturulmasına engel olan ifadelerden kaçınılmalıdır.

Türkiye, Konsey ve Komisyonun mükerrer çağrılarına rağmen, Avrupa Topluluğu ve Topluluğa üye devletler tarafından 21 Eylül 2005 tarihinde yapılan deklarasyonda ve Aralık 2006 ile Aralık 2013 tarihli olanlar da dâhil, Zirve sonuçlarında belirlenen yükümlülüklerini hâlâ yerine getirmemiştir.

Türkiye, Ortaklık Anlaşması’na Ek Protokol’ü tam olarak ve ayırım yapmaksızın uygulama yükümlülüğünü yerine getirmemiş olup, GKRY ile doğrudan taşımacılık bağlantılarındaki kısıtlamalar da dâhil, malların serbest dolaşımı önündeki tüm engelleri kaldırmamıştır. GKRY ile ikili ilişkilerin normalleştirilmesi konusunda ilerleme kaydedilmemiştir.

Türkiye, GKRY’nin OECD gibi muhtelif uluslararası örgütlere üyeliğine ilişkin vetosunu kaldırmamıştır.

Sınır anlaşmazlıklarının barışçıl çözümü

Türkiye ve Yunanistan, kıta sahanlığının sınırlarının belirlenmesine ilişkin müzakerelere başlamak üzere ortak bir zemin bulmak amacıyla, 2002 yılından bu yana devam etmekte olan istikşafi görüşmelerin 58. turunu Eylül 2014’te gerçekleştirmiştir.

Yunanistan, kendisine ait Meis Adası’na ait kıta sahanlığının bir kısmını da içeren bölgede Türkiye’nin açık denizde petrol ve doğal gaz arama ihalesine çıkmasına itiraz etmeye devam etmiştir.

Yunan karasularının muhtemel genişletilmesine karşılık olarak, TBMM’nin 1995 tarihli kararında yer alan *casus belli* tehdidi hâlâ devam etmektedir. Konsey, Müzakere Çerçeve Belgesine, geçmiş AB Zirvesi ve Konsey sonuçlarına uygun olarak, Türkiye’nin net bir biçimde, gerekirse Uluslararası Adalet Divanına başvurmak dâhil, BM Şartıyla uyumlu olarak, iyi komşuluk ilişkileri ve sorunların barışçıl şekilde çözümüne bağlı kalması gereğini yinelemektedir. Bu bağlamda, Birlik, taşıdığı ciddi endişeleri bir kez daha ifade etmekte ve Türkiye’ye, bir üye devlete yönelik olarak iyi komşuluk ilişkilerine ve sorunların barışçıl şekilde çözümüne zarar verebilecek her türlü tehdit, sürtüşme veya eylemden kaçınma çağrısında bulunmaktadır. Yunanistan ve GKRY, Yunan adaları üzerindeki uçuşlar dahil olmak üzere, karasularının ve hava sahalarının Türkiye tarafından tekrarlanan ve artan şekilde ihlaline ilişkin resmi şikayetlerde bulunmuşlardır.

Bölgesel işbirliği

Diğer genişleme ülkeleri ve AB’ye üye komşu ülkelerle ilişkiler olumlu seyretmiştir. Türkiye, Batı Balkanlardaki angajman politikasını sürdürmüştür. Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası (OGSP) kapsamında, Türkiye AB tarafından Bosna Hersek’te yürütülen askeri misyona (EUFOR ALTHEA) ve Kosova’daki EULEX misyonuna katkıda bulunmayı sürdürmektedir.* Türkiye, Kosova’nın uluslararası toplumla, Avrupa kurumlarıyla ve bölgesel girişimlerle bütünleşmesini desteklemektedir. Türkiye, Bosna Hersek ve Makedonya ile güçlü bağlarını muhafaza etmiş; söz konusu ülkelerin NATO’ya ve AB’ye katılım çabalarını desteklemiştir.

* Bu ifade, statüye ilişkin pozisyonlara hâlel getirmez ve BMGK’nin 1244/99 sayılı Kararı ve Uluslararası Adalet Divanının Kosova’nın bağımsızlık deklarasyonu hakkındaki görüşü ile uyumludur.

3. EKONOMİK KRİTERLER

Komisyonun Türkiye'deki ekonomik gelişmeleri tahlil ederken benimsediği yaklaşımda, Birliğe üyeliğin işleyen bir piyasa ekonomisinin mevcudiyetini ve Birlik içinde rekabet baskısı ve piyasa güçleriyle baş edebilme kapasitesini gerektirdiğini belirten Haziran 1993 tarihli Kopenhag Zirvesi sonuçları temel alınmaktadır.

Ekonomik kriterlerin izlenmesi, 17 Aralık 2013 tarihli Genel İşler Konsey Toplantısında memnuniyetle karşılandığı üzere, genişleme sürecinde ekonomik yönetişimin artan rolü kapsamında değerlendirilmelidir. Bu doğrultuda Ekonomi ve Maliye Bakanları Konseyi, Mayıs ayında, Katılım Öncesi Ekonomik Programını temel olarak Türkiye için hedef politika rehberini kabul etmiştir.

3.1. İşleyen bir piyasa ekonomisinin varlığı

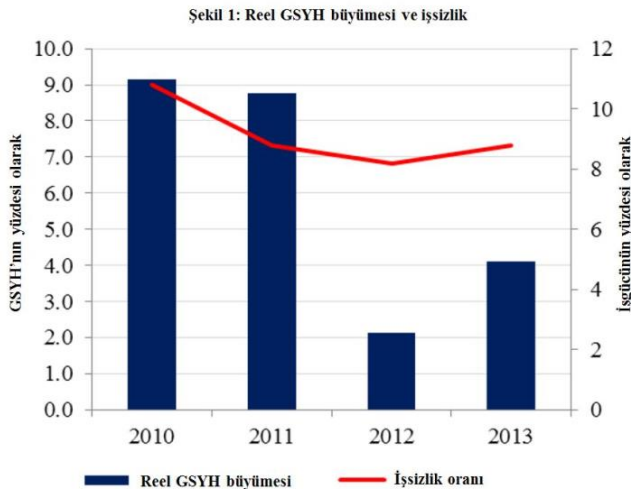
Türkiye ekonomisinin 2001 yılından bu yana göstermiş olduğu büyüme performansı, ekonominin temellerinin güçlendiğini ve şoklara karşı dayanıklılığın arttığını teyit etmektedir. Ancak, yapısal nitelikli büyük cari işlemler açığı ve göreceli olarak yüksek enflasyon, Türk ekonomisine ilişkin önemli dengesizliklerin sürdüğünü göstermektedir. Piyasa mekanizmalarının uygun işleyişi sürmüştür, ancak Türkiye makroekonomik dengesizlikleri azaltmalı ve uzun dönemli büyüme potansiyelini yakalamak için gerekli adımları atmalıdır.

Ekonomik politikanın temel unsurları

Şubat 2014'te Komisyona iletilen 2014-2016 Katılım Öncesi Ekonomik Program (KEP), nispeten ılımlı bir büyüme, azalan enflasyon ve bütçe açığı ile cari açığın düşeceği varsayımlarına dayanmaktadır. Ancak, söz konusu iyimser senaryoda bile dış açık yüksek bir seviyede seyretmektedir. Bu durum, gerek gelişmekte olan piyasa varlıklarına ilişkin olarak giderek artmakta olan küresel risk algısı, gerekse artan ülke riski algısı nedeniyle, Türkiye'yi sermaye akımlarının tersine dönmesine karşı kırılgan hale getirmektedir. Devlet kurumlarının sorumluluklarındaki parçalı yapı, bütçeleme ve orta vadeli ekonomi politikalarının oluşturulmasında koordinasyonu karmaşık kılmaya devam etmektedir. Ekonomi politikalarına ilişkin süreçlerin son dönemde yurtiçindeki siyasi gerginliklerden etkilendiği görülmektedir. **Sonuç olarak, ekonomi politikasının temel unsurlarına ilişkin mutabakat zayıflamıştır. Türkiye, makroekonomik dengesizlikleri azaltmaya ve uzun dönemli büyüme potansiyelini yakalamaya yönelik adımları atmalıdır.**

Makroekonomik istikrar

Türkiye ekonomisi, 2012 yılındaki yavaşlamanın ardından, 2013 yılında yeniden hızlanarak yıllık

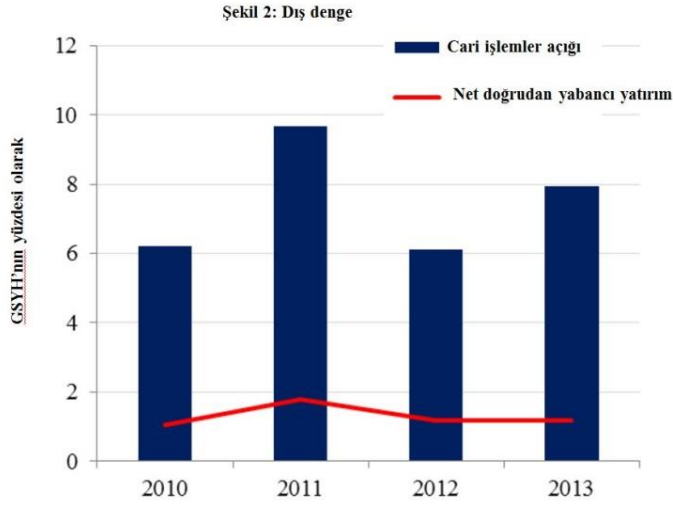

%4 oranında büyümüştür. Ancak bu oran, 2001 yılından bugüne kadar kaydedilen uzun dönemli büyüme ortalamasının altındadır. Tüketim harcamaları büyümedeki yukarı yönlü eğilimin temel tetikleyicisi olurken, özel yatırım harcamaları sınırlı kalmaya devam etmiştir. Kamu harcamaları, özellikle de kamu yatırımları, GSYH artışına ciddi katkı sağlamıştır. Diğer taraftan, GSYH'nin %25,4'ü düzeyindeki ihracatın durağan seyretmesi ve ithalatın artması nedeniyle, net ihracat 2013 yılında büyümeyi sınırlandırmıştır. Sıkılaştıran mali koşullar, hanehalkı borçlanmasını

azaltmaya yönelik makro-ihtiyati tedbirler ve bazı dolaylı vergi oranlarında yapılan artışlara bağlı olarak zayıflayan iç talep, 2014 yılının ilk yarısında GSYH artışının %3,3 düzeyine gerilemesinde

etkili olmuştur. Bununla birlikte, döviz kurunun daha rekabetçi hale gelmesi ve ihracat pazarlarında yaşanan toparlanmaya bağlı olarak artan ihracat yavaşlayan iç talebi telafi ederken, ithalat sınırlı da olsa bir miktar azalmıştır. Türkiye'nin kişi başına düşen GSYH'si, satın alma gücü paritesine göre, 2013 yılında AB ortalamasının %55'i düzeyindedir. **Sonuç olarak, ekonomik büyüme geçen yıl ılımlı bir seyir izlemiş ve son dönemde kaydedilen büyümede iyileşen net ihracat etkili olmuştur.**

Bütün standartlara göre hala yüksek seviyelerde seyreden cari işlemler açığı, son iki yılda

GSYH'nin ortalama %7'si düzeyinde gerçekleşmiştir. Cari açık 2013 yılında GSYH'nin %7,9'una yükselmiş olsa da, bu artış Türkiye'nin altın ticaretindeki oynaklıktan kaynaklanmış olup, ekonominin uluslararası rekabet gücü ile ilişkili değildir. Altın ticaretindeki normalleşme ile birlikte, cari açık 2014 yılının ilk yarısında bir miktar gerileyerek Haziran ayında GSYH'nin %6,6'sına düşmüştür. Yüksek cari işlemler açığı Türk Lirasını yatırımcı güvenindeki ani bir düşüşe karşı kırılgan hale getirmektedir. Nitekim Mayıs 2013 ve Ocak 2014 arasındaki

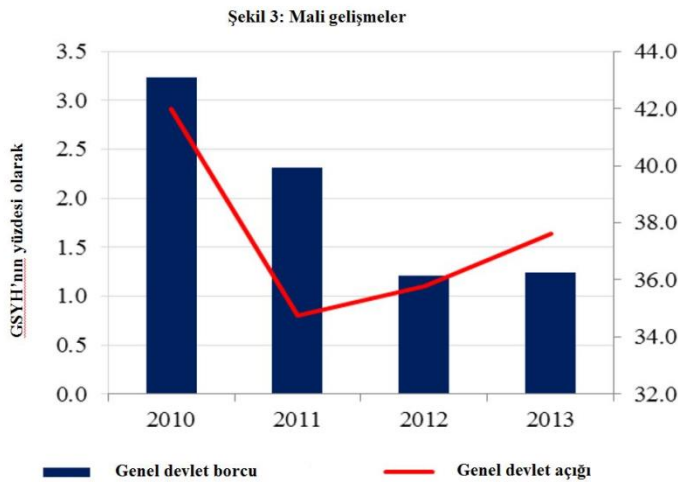
dönemde sermaye çıkışının yaşanması Türk lirasının avro karşısında %25 değer kaybetmesine neden olmuştur. 2013 yılında cari işlemler açığının yalnızca sınırlı bir bölümü (%14,7) net doğrudan yabancı yatırımlarla finanse edilmiştir. Net portföy yatırımları neredeyse iki kat daha fazla finansman (%28,3) sağlarken, cari açığın kalan kısmı (%47) bankaların dış borçlanması vasıtasıyla finanse edilmiştir. Brüt dış borç hâlâ %53 gibi sürdürülebilir bir seviye iken, 2013 yılında yaşanan %15'lik artış nispeten yüksek olmuştur. **Sonuç olarak, dış açık hala yüksek olup, bu açığın kısa vadeli fonlarla finansmanı ülkeyi küresel yatırımcı duyarlılığındaki değişimlere karşı kırılgan hale getirmektedir.**

İşgücü piyasası 2013 yılında karışık bir performans sergilemiştir. İşgücünün istihdam imkanlarından fazla artması nedeniyle, 20-64 yaş arasındaki nüfusta işsizlik oranı 0,6 puan yükselerek %8,8 düzeyine gelmiştir. İşgücü artışı (%3,5) temel olarak demografik sebeplerden kaynaklanırken, işgücüne katılım oranı da 1 puan artarak %58,4 seviyesine gelmiştir. Yıllık istihdam oranı sınırlı bir miktar artarak %53,4 olarak kaydedilmiştir. 2014'ün ilk beş ayında işgücünün istihdamdan daha yüksek düzeyde artmaya devam etmesi neticesinde, ortalama işsizlik oranı yıllık bazda 0,5 puan artmıştır. 2013 yılında kadınların işgücüne katılım oranı geçen yıla kıyasla 1,1 puan artmış olmakla birlikte, %31,8 gibi düşük seviyede kalmaya devam etmiştir. Kadın nüfusu içinde aktif olarak iş arayanların oranı oldukça düşük olmasına rağmen, kadın işsizlik oranı erkek işsizlik oranının üzerindedir. Bu hususa ilaveten, istihdam edilen kadınların yaklaşık üçte biri tarım sektöründe ücretsiz çalışan aile bireyleridir. Ne eğitimde ne de istihdamda olan gençlerin yüksek oranı (%25,5) endişe kaynağı olmaya devam etmektedir. İşgücü piyasasının etkin bir şekilde işlemesi, iş sözleşmeleri gibi konulardaki esneklik eksikliği ve kayıtdışı istihdamın yaygınlığı nedeniyle sektöre ugramaktadır. Bu durum, daha kapsayıcı olması gereken işgücü piyasasına yönelik reformların derinleştirilmesi ve genişletilmesi ihtiyacını ortaya koymaktadır. **Sonuç olarak, istihdamdaki artış büyümeye paralel olmakla birlikte, işgücündeki artışı tam olarak karşılayamamaktadır. Kadınların işgücüne katılım oranı artmış olsa da, son derece düşük kalmaya devam etmiştir.**

Merkez Bankası geleneksel olmayan para politikasını uygulamaya devam etmiştir. Fiyat istikrarı temel hedef olmakla birlikte, makro-finance istikrar da gözetilmiş ve kredi büyüme referans oranı

%15 olarak belirlenirken, döviz kuru oynaklıkları da sınırlandırılmaya çalışılmıştır. Mayıs 2013 ve Ocak 2014 arasında, değişen uluslararası parasal koşullar, yurtiçindeki siyasi gerginlikler ve bölgesel çalkantılar nedeniyle, Türk finans piyasaları ve lira üzerinde ciddi bir aşağı yönlü baskı oluşmuştur. Bu dönemde, Türk lirası reel efektif olarak %15,1 oranında değer kaybetmiştir. Liradaki değer kaybı, gıda fiyatlarındaki hızlı yükseliş ve bazı dolaylı vergi oranlarındaki artışlar sonucunda, 2012 yılı sonunda yıllık bazda %6,2 seviyesinde olan TÜFE, 2013 yılı sonunda %7,4'e yükselmiştir. Bu rakam Merkez Bankası'nın yılsonu hedefi olan %5'in üzerinde ve +/-%2 olan tolerans aralığının dışındadır. Döviz kuru etkisinden arındırılmış kredi büyümesi 2013 yılı sonunda %25'e yükselmiştir. 2013 yılı ortasında, Merkez Bankası daha az gevşek bir para politikası izlemeye başlamış ve döviz rezervi satışı ile Türk lirasını desteklemiştir. Aşağı yönlü piyasa baskılarının arttığı Aralık-Ocak döneminde para politikası daha kararlı biçimde sıkılaştırılmıştır. 28 Ocak 2014'te yapılan olağanüstü Para Politikası Kurulu toplantısının ardından Merkez Bankası, gecelik borç verme oranını ve bir haftalık repo oranını sırasıyla %12'ye ve %10'a yükseltmiş, enflasyonda ciddi bir iyileşme görülünceye kadar sıkı para politikası duruşunun sürdürüleceğini duyurmuştur. Bu kararların bir sonucu olarak, karmaşık para politikası çerçevesi bir ölçüde basitleştirilmiştir. Müteakiben, Türk finans piyasaları üzerindeki aşağı yönlü baskı azalırken, Ocak-Ağustos döneminde lira reel efektif olarak %7,4 değer kazanmıştır. Tüketici borçlanmasını sınırlandırmaya yönelik olarak Ekim 2013'de uygulamaya konan makro-ihiyati tedbirlerin yardımıyla kredi büyümesi yıllık bazda %20'nin altına inmiştir. Bununla birlikte, enflasyon performansı kötüleşmeye devam etmiş ve enflasyon Nisan-Ağustos döneminde %9-10 aralığında dalgalanırken, çekirdek enflasyon %10'un üzerine çıkmış, enflasyon beklentileri de yukarı tırmanmıştır. Buna rağmen, Merkez Bankası Mayıs ve Temmuz ayları arasında bir haftalık repo oranını üç aşamada %8,25'e ve gecelik borç verme oranını da Ağustos ayında %11,25'e indirerek para politikası duruşunu tersine çevirmiştir. **Sonuç olarak, enflasyon belirgin şekilde artmıştır ve Merkez Bankasının hedefinden ciddi biçimde sapmaktadır. Merkez Bankası geleneksel olmayan karmaşık bir para politikası çerçevesinde çoklu hedef gözetmeyi sürdürmüş, bu durum para politikasının saydamlığını ve tahmin edilebilirliğini engellemiştir. Merkez Bankasının enflasyon hedefini tutturabilmesi için temel amaç olan fiyat istikrarına daha fazla odaklanması gerekmektedir.**

Kamu maliyesine ilişkin olarak, genel devlet bütçesi mali dengelerine ilişkin verilerin uluslararası standartlara uygun olarak zamanında elde edilmemesi şeffaflığı gölgelemeye devam etmektedir.

önemli ölçüde aşılması neticesinde, 2012 yılına kıyasla % 12,7 oranında artarak, nominal GSYH artışının net biçimde üzerinde gerçekleşmiştir. 2014'ün ilk yarısında harcamalar yıllık bazda gelirlerden daha fazla artmış, ancak yıllıklandırılmış merkezi bütçe açığı GSYH'nin %1,5'i düzeyinde sabit kalmıştır. Genel devlet borcu 2013 yılında %10,6 oranında artmış, bu artışta Türk lirasındaki değer kaybı nedeniyle döviz borcunun Türk lirası cinsinden tutarının artması etkili olmuştur. Neticede, kamu borcu/GSYH oranındaki aşağı yönlü eğilim durma noktasına gelmiş ve

2013 yılında genel devlet bütçe açığı planlananın altında gerçekleşmiştir. Bu nedenle, başlangıçta GSYH'ye oranı %2,2 olan bütçe açığı hedefi Ekim ayında %1,2 olarak revize edilmiştir. Dolaylı vergiler ve sosyal güvenlik primlerindeki değişiklikler, özelleştirme ve kar payı tahsilatları ile kamu iktisadi teşebbüslerince yapılan vergi borcu ödemeleri gibi tek seferlik gelirler neticesinde, bütçe gelirleri yıllık bazda planlanın üzerinde %17,1 oranında artmıştır. Harcamalar, bütçede özellikle yatırım harcamalarına ilişkin öngörülerin

bu oran 0,1 puanlık artışla yıl sonunda %36,3 olarak kaydedilmiştir. **Sonuç olarak, kamu maliyesi performansı gelirlerdeki geçici artıştan olumlu etkilense de, harcama hedefleri aşılmaya devam etmiştir. Kamu borcunun sürdürülebilirliği korunmuştur. Mali çerçevede şeffaflığın artırılmasına ilişkin bir ilerleme kaydedilmemiştir. Mali kuralın uygulamaya konulması güçlü bir mali çıpa oluşturacak, ekonomiye olan güveni artıracak ve yapısal açığa hedeflenen düşüşü destekleyecektir.**

Sermaye akımlarına süregelen bağımlılık, Türkiye'yi konjonktürel dalgalanmalara yatkın hale getiren bir makroekonomik kırılganlıktır. 2014 yılı başında sıkılaştırılan para politikası, ilk çeyrekte liradaki değer kaybı eğiliminin durdurulmasına ve yıllık kredi büyümesinin (döviz kuru etkilerinden arındırılmış) %25'ten %21,5 seviyesine düşürülmesine yardımcı olmuştur. Enflasyon hedefinin sürekli aşıldığı ve tasarruf oranlarının kronik düşüklüğü göz önüne alındığında, para politikasındaki sıkı duruşun sürdürülmesi gerektiği görülmektedir. Bunlara ilaveten, maliye politikası nispeten sıkılaştırılarak yurtiçi tasarruf oranlarının artırılmasına yardımcı olmalıdır. **Sonuç olarak, Türkiye ekonomisi finansal belirsizlikler ve küresel risk algısındaki değişikliklere karşı kırılgan kalmaya devam etmekte olup, makroekonomik dengesizliklerin azaltılması için para ve maliye politikasının uyumlaştırılması ihtiyacı bulunmaktadır.**

Piyasa güçlerinin etkileşimi

Yönetilen fiyatların TÜFE sepetindeki payı %5'in altında kalmaya devam etmiştir. Ancak, sepetin %25'inden fazlasını oluşturan gıda ve alkollü ürün fiyatlarının politika ve idari kararlara duyarlılığı yüksektir. Enerji (doğal gaz ve elektrik) sektöründe, nihai kullanıcı fiyatlarının maliyet temelli yöntemle ilişkilendirildiği otomatik fiyat endeksleme mekanizmaları uygulanmaktadır. Bununla birlikte, uygulamada, Hükümet otomatik fiyat endeksleme mekanizmalarını askıya alarak kullanıcı fiyatlarını belirlemeyi sürdürmektedir. Toptan ve perakende elektrik piyasalarındaki tüketicilerin çapraz sübvansede edilmesi uygulamasında bir ilerleme kaydedilmemiştir. Özel sektörün GSYH içindeki payı %86,5 düzeyinde kalmayı sürdürmüştür. Başta enerji sektöründe olmak üzere özelleştirme faaliyetleri hızlanmış ve tamamlanan anlaşmaların toplam hacmi 2012'deki 2,3 milyar avro (GSYH'nin %0,4'ü) seviyesinden 2013 yılında 9,2 milyar avro (GSYH'nin %1,5'i) seviyesine yükselmiştir. Özelleştirme ihaleleri 2014'ün başlarında özellikle enerji sektöründe devam etmiştir. **Sonuç olarak, özelleştirme faaliyetleri yeniden hızlansa da, Hükümetin ana sektörlerdeki fiyat belirleme mekanizmalarına müdahalesinin sürmesi nedeniyle fiyat serbestleşmesi hususunda ilerleme olmamıştır. Üretim ve hizmet piyasalarında serbestleşmesinin sürdürülmesi rekabetin artmasını sağlayacaktır.**

Pazara giriş ve çıkış

2013 yılında yeni kurulan işletme sayısı bir önceki yıla göre %1,6 oranında düşmüştür. Türkiye'de bir iş kurmak hâlâ altı ayrı prosedür gerektirmekte olup, ortalama altı gün sürmektedir. Bir önceki yıl kişi başına milli gelirin %10,5'ine denk gelen ortalama iş kurma maliyeti %12,7'ye yükselmiştir. İnşaat ruhsatı edinme süreci meşakkatli olup uzun sürmektedir. Kapanan veya tasfiye edilen işletme sayısı 2012 yılına göre %20,6 azalmıştır. İş tasfiyesi hala masraflı ve zaman alıcıdır. Tasfiye prosedürü yaklaşık 3,3 yıl sürmekte olup, ortalama %22,3 olan alacakların geri dönüş oranı çok düşük seyretmekte ve daha da düşmektedir. **Sonuç olarak, iş kurma görece masraflı hale gelmiştir ve pazara giriş koşulları genel olarak iyileştirilebilir. Pazardan çıkış hâlâ masraflı ve uzun olup, tasfiye işlemleri ağır ve verimsizdir.**

Hukuk sistemi

Mülkiyet hakları alanında oldukça iyi işleyen bir hukuk sistemi yıllardır mevcuttur. Ticaret mahkemesi hâkimlerinin yeterince uzmanlaşmaması nedeniyle ticari sözleşmelerin yaptırımı halen uzun bir süreç almaktadır. Bilirkişi sistemi paralel bir adli sistem işlevini sürdürmekte, ancak genel kaliteyi iyileştirmemektedir. Uyuşmazlıkların mahkeme dışı yollarla halli mekanizması, sigorta sektörü, vergi ve gümrükler alanları dışında, nadiren kullanılmaktadır. Adli sistem ve idari kapasite daha da iyileştirilebilir. Ödenmemiş vergi borçlarının faizlerinde affa ilişkin yeni bir teklif Meclise sunulmuştur. Bu gibi tekrarlayan vergi afları ve yeniden

yapılandırma mekanizmaları düzenli ödemelere karşı ayrımcılık yaratmakta, uzun vadede vergi ve sosyal güvenlik idarelerinin gelir toplama kapasitesine zarar vermektedir. Özellikle mevcut enflasyon ortamında, cezalara maruz kalan vergi mükellefleri ve diğer vatandaşların ödemelerini geciktirmeleri ciddi bir avantaj sağlamaktadır. **Sonuç olarak, hukuk sistemi mülkiyet hakları alanında görece iyi işlemeyi sürdürse de, genel olarak bir ilerleme görülmemiştir.**

Mali sektör gelişimi

Bankalar, mali sektör toplam varlıkları içindeki paylarını muhafaza ederek (Haziran 2013 itibarıyla %87,4) mali sektördeki ağırlıklarını sürdürmüştür. Görece küçük olan sigortacılık sektörünün payı ise (bireysel emeklilik dahil olmak üzere) değişmeyerek %4,6 düzeyinde kalmıştır. Bankacılık sektörü varlıklarının değeri 2012 yılında GSYH'nin %97'si seviyesinde iken, 2013 yılında GSYH'nin %111'ine çıkmıştır. Bankacılık sektörü varlıkları içerisinde kamu bankalarının payı yaklaşık aynı kalarak 2013 yılında %28 olmuştur. Varlık değeri bakımından Türkiye'nin yedinci büyük bankası olan Halkbank'ın 2013 yılında kamuya ait hisse payı, ek bir özelleştirme stratejisi olmaması nedeniyle değişmeyerek %51,1 olarak kalmıştır. Yabancı bankaların sektördeki payı 2012'de %12,7 iken 2013 yılında %13,9'a yükselmiştir.

2012 yılında para politikasındaki gevşeme sonrası, bankaların döviz kuruna göre düzeltilmiş kredi portföyleri 2013 yılında artarak yılsonunda %25'e ulaşmıştır. Ekim 2013'de yürürlüğe sokulan makro-ihitiyatı tedbirler ve Ocak 2014'de uygulamaya başlanan sıkı para politikası, 2014 yılının ilk sekiz ayı boyunca kredi genişlemesini kademeli olarak yavaşlatmıştır. Bankaların kredi-mevduat oranı daha da artmış ve 2013 yılı sonunda %109'a çıkmıştır.

Bankacılık sektörü yeterli bir karlılık performansı sürdürmüştür. 2013 yılında net kar %5,1 oranında artsa da, 2014 yılının ilk yedi ayında geçen yılın aynı dönemine göre %12,4 düşmüştür. Bankacılık sektöründe sermaye yeterlilik oranı Mayıs 2014 itibarıyla %16,3'e yükselerek düzenleyici hedef olan %12'nin oldukça üzerinde gerçekleşmiştir. Temmuz 2012'den bu yana sermaye yeterlilikleri hesaplamalarında Basel II standartları uygulanmakta olup, Basel III standartlarının uygulamaya konulması için gerekli mevzuat 2013 yılında neredeyse tamamlanmıştır. Bankacılık sektöründe geri dönmeyen kredilerin toplam kredilere oranı istikrarını koruyarak %3'ün biraz altında seyretmiştir. **Sonuç olarak, mali sektör iyi bir performans göstermiş olup, dayanıklılık sergilemeye devam etmiştir.**

3.2. Birlik içindeki rekabet baskısı ve piyasa güçleri ile baş edebilme kapasitesi

Beşeri ve fiziki sermaye

OECD'nin düzenli olarak yaptığı 15 yaşındaki öğrencilerin eğitim performansı değerlendirmesi (PISA) sonuçlarına göre, 2009-2012 döneminde Türk öğrencilerin ortalama skorları bilimin üç alanında (9 puan), matematikte (3 puan) ve okumada (11 puan) iyileşme göstermiştir. Ortalama 8 puanlık iyileşme, 2006-2009 döneminde kaydedilen 23 puanlık iyileşmenin gerisinde olup, Türkiye halen OECD ortalamasının 48 puan altındadır. 2011-2012 ve 2012-2013 eğitim dönemleri arasında okula gitme oranı tüm eğitim kademelerinde artarak ilköğretimin ilk dört yılı için %99'a, ikinci dört yılı için %93'e, ortaöğretim için ise %70'e yükselmiştir. Bununla birlikte, kızların okula gitme oranlarında, özellikle ortaöğretimde önemli farklar devam etmektedir. 30-34 yaş aralığındaki nüfusta yükseköğretim diploması olanların toplam nüfusa oranı 2013 yılında %18'den %19,5'e yükselmişse de, yükseköğretime katılım uluslararası standartlara göre düşük seyretmektedir. **Sonuç olarak, reformlar ve eğitim harcamalarının artırılması şimdiye kadar eğitime erişim ve okullaşma oranlarını olumlu yönde etkilemekle beraber, cinsiyet eşitliğine ve eğitimin kalitesine yönelik önemli sorunlar mevcudiyetini sürdürmektedir. İşgücü piyasasına yönelik reformların derinleştirilmesi ve genişletilmesi, Türkiye'nin beşeri sermayesini geliştirmesini ve daha etkin kullanabilmesini sağlayacaktır.**

2012 ve 2013 yılları arasında toplam yatırımlar değişmeyerek GSYH'nin %20,3'ü olarak gerçekleşmiş, ancak yatırımlar özel sektörden kamu sektörüne kaymıştır. Özel yatırımların GSYH'ye oranı düşmeyi (%16,4'den %15,6'ya), kamu yatırımlarının oranı ise yükselmeyi (%3,9'dan %4,7'ye) sürdürmüştür. Son bir yıl içerisinde Türkiye'ye gelen brüt doğrudan yabancı

yatırımların GSYH'ye oranı %1,7'den %1,6'ya, doğrudan yabancı yatırım stokunun GSYH'ye oranı ise %23,6'dan %19,9'a gerilemiştir. 2011 yılında GSYH'nin %0,86'sı düzeyinde olan AR&GE harcamaları (özel sektör ve kamu sektörü toplamı) 2012 yılında %0,92 seviyesine yükselmiş olmakla birlikte, hâlâ Hükümetin 2018 hedefi olan %1,8'in oldukça altında seyretmektedir. 2012 yılında demiryolu ağının uzunluğu değişmemiş, otoyol ağında çok sınırlı büyüme olurken diğer yolların toplam uzunluğu %4,2 artmıştır: neticede ulaşım altyapısının geliştirilmesinde az ilerleme sağlanmıştır. **Sonuç olarak, ülkenin fiziki sermayesindeki gelişmeler sınırlı kalmıştır.**

Sektör ve işletme yapısı

2013 yılında, %2,8 oranında istihdam artışı ile %4'lük büyüme sağlanmış, ekonominin tamamında işgücü verimliliği yükselmiştir. İstihdam artışının sektörel dağılımında hizmetler sektörünün payındaki artış sürmüş ve bu sektörün toplam istihdamdaki payı 0,7 puan yükselişle %50,9'a ulaşmıştır. İstihdamda sanayi sektörünün payı 0,2 puan artarak %20,7 olmuş, inşaat sektörünün payı değişmeyerek %7,2'de kalmış, tarım sektörününki ise 0,9 puan düşüşle %21,2'ye gerilemiştir. Tarım sektörünün GSYH içindeki payı 0,5 puan düşerek %7,2 olmuştur.

Şebeke endüstrilerinin serbestleşmesindeki ilerleme sürdürülmüştür. Mart 2013'de yeni Elektrik Piyasası Kanununun yürürlüğe girmesinin ardından, elektrik piyasasının tahminen %85'i rekabete açılmış olup, bu oranın 2015 yılında %100'e ulaşması hedeflenmiştir. Dağıtım varlıklarının özel şirketlere devredilmesi tamamlanmıştır, ancak elektrik üretim varlıklarının özelleştirilmesi konusundaki ilerleme, potansiyel yatırımcıların gerekli finansmanı sağlamada karşılaştıkları zorluklar nedeniyle sınırlı kalmıştır. Kamu işletmesi olan BOTAS'ın tekel nitelikli piyasa payının düşürülmesi yoluyla doğal gaz piyasasının serbestleştirilmesinde daha fazla ilerleme sağlanması gerekmektedir. Doğal Gaz Piyasası Kanununda değişiklik öngören taslak kanun henüz Meclis tarafından kabul edilmemiştir. Doğal gaz ve elektrik piyasalarında şeffaf ve maliyet-bazlı fiyatlandırma sistemi hala gerektiği gibi yürütülmemektedir. **Sonuç olarak, elektrik piyasasının serbestleşmesinde ciddi ilerlemeler sağlansa da, diğer şebeke endüstrilerinde az ilerleme kaydedilmiştir.**

Devletin rekabet edebilirlik üzerindeki etkisi

Eylül 2011'de yürürlüğe girmesi planlanan Devlet Desteklerinin İzlenmesi ve Denetlenmesi Hakkında Kanun'a ilişkin uygulama yönetmeliği 2014 yılının sonuna ertelenmiştir. Devlet Desteklerini İzleme ve Denetleme Kurulu, hâlâ resmen kapsamlı bir devlet destekleri envanteri oluşturmamış ve 2012 yılı teşvik paketi dahil olmak üzere, tüm devlet yardımı mekanizmalarının AB müktesebatına uyumuna yönelik bir eylem planı hazırlamamıştır. Kamu alımlarının yasal çerçevesine yönelik değişiklikler (bkz. Fasal 5-Kamu Alımları) AB müktesebatına uyumsuzluğu artırmıştır. **Sonuç olarak, devlet yardımlarında şeffaflığın artırılmasına yönelik bir ilerleme sağlanmamış, kamu alımlarında ise uyumda geriye gidilmiştir.**

AB ile ekonomik bütünleşme

Mal ve hizmet ithalat ve ihracatının toplam değerinin GSYH'ye oranı olarak ölçülen ekonominin açıklığı artarak, 2012 yılındaki %57,8 seviyesinden 2013 yılında %58 seviyesine yükselmiştir. 2012 yılında %37,8 olan AB'nin Türkiye'nin toplam ticareti içindeki payı, 2013 yılında %38,5'e çıkmıştır. 2013 yılında AB'nin Türkiye'nin toplam ihracatındaki payı %39'dan %41,5'e yükselmiş, Türkiye'nin toplam ithalatındaki payı ise sınırlı bir düşüş ile %37,1'den %36,7'ye gerilemiştir. AB, doğrudan yabancı yatırımlar içindeki payı %67,9'dan %51,8'e düşse de, Türkiye'nin en önemli doğrudan yabancı sermaye kaynağı olmayı sürdürmüştür. Haziran 2013 ve Haziran 2014 arasında Türk lirasının reel olarak %5 oranında değer kaybetmesiyle birlikte, Türkiye'nin uluslararası fiyat rekabeti gücü iyileşmiştir. **Sonuç olarak, AB ile ticari ve ekonomik bütünleşme ileri düzeyde seyretmeye devam etmiş ve para birimindeki değer kaybı nedeniyle Türkiye'nin uluslararası fiyat rekabeti gücü artmıştır.**

4. Üyelik Yükümlülüklerini Üstlenebilme Yeteneği

Bu bölümde, Türkiye'nin üyelik yükümlülüklerini üstlenebilme yeteneği incelenmektedir. Bu yükümlülükler, Antlaşmalar, ikincil mevzuat ve Birliğin politikalarından meydana gelen AB

müktesebatından oluşmaktadır. Türkiye'nin AB müktesebatını uygulamaya ilişkin idari kapasitesi de değerlendirilmektedir. Bu değerlendirme, 33 müktesebat faslı bakımından yapılmıştır. Her bölümde, Komisyonun değerlendirmesi, rapor döneminde kaydedilen ilerlemeyi içermekte ve ülkenin genel hazırlık düzeyini özetlemektedir.

4.1. Fasil 1: Malların Serbest Dolaşımı

Malların serbest dolaşımına uygulanan **genel ilkelere** ilişkin olarak, Ekonomi Bakanlığı ürünlerin serbest dolaşımına olanak sağlayan Risk Esaslı İthalat Kontrol Sistemi "TAREKS" uygulamasını sürdürmüştür. TAREKS temel olarak, "Yeni Yaklaşım" alanındaki, düzenlenmemiş alandaki ve piller ve ayakkabılar gibi diğer sınırlı kategorilerdeki ürünleri kapsamaktadır. İkinci el ve yenilenmiş mallar, ilk kez TAREKS sisteminde işlem görmüş, ancak bunlara yönelik lisans uygulamaları devam etmiştir. Motorlu araçlar alanında AB tip onayı kabul edilmekte iken, özellikle tekstil ürünleri, kimyasallar ve gıda ürünleri olmak üzere, "Klasik Yaklaşım" alanındaki ürünler ön izin ve lisans uygulamalarına tabi tutulmaktadır.

Türkiye'de düzenlenmemiş alanda 2012 yılında getirilen karşılıklı tanıma ilkesi işler durumdadır. İlave olarak, Türkiye, Türkiye 2014 yılının Temmuz ayında tarım ve orman traktörleri ile araçların imalatı, yenilenmesi ve montajına ilişkin mevzuatına karşılıklı tanıma maddelerini de derç etmiştir.

Ticaretin önünde, tekstil ürünleri, ikinci el mallar ve alkollü içkiler gibi alanlarda malların serbest dolaşımına izin vermeyen teknik engeller bulunmaktadır. Tekstil ve konfeksiyon ürünlerinin ithalatı için tescil gerekliliği yürürlükte kalmaya devam etmektedir. İthalatta gözetim rejimi hâlâ mevcudiyetini korumaktadır ve kapsamı genişletilmiştir. İkinci el mallar dahil olmak üzere, eski ve yenilenmiş veya defolu olarak sınıflandırılan mallar için hala lisans alınması gerekmektedir. Alkollü içkilere uygulanan lisans gereklilikleri azaltılmış olsa da, etiketlemeye ilişkin yeni engeller getirilmiştir. Alüminyum, kâğıt ve bakır hurdası ihracatına uygulanan kısıtlamalar Gümrük Birliği kurallarına aykırı şekilde fiili bir yasak teşkil etmektedir.

Yatay tedbirlere uyum ileri düzeydedir. Yeni Tüketici Ürün Güvenliği Tüzüğü ile değiştirilecek olan, Genel Ürün Güvenliği Direktifiyle tam uyum henüz sağlanmamıştır.

Standardizasyon konusunda, Türk Standartları Enstitüsü, bugüne kadar, Avrupa Standardizasyon Komitesi (CEN)'nin ve Avrupa Elektronik Standardizasyon Komitesi (CENELEC)'nin 22266 standardı ile Avrupa Telekomünikasyon Standartları Enstitüsü (ETSI)'nin 391 standardını kabul etmiştir. Avrupa standartlarına genel uyum oranı %98,6'dır. Bununla birlikte, Türkiye, çoğunluğu düzenlenmemiş alanda olmak üzere bazı yeni zorunlu standartların yayınlanmasına ve mevcut olanları değiştirmeye devam etmiştir.

Uygunluk değerlendirmesine ilişkin olarak, hâlen 32 Türk Onaylanmış Kuruluşu bulunmaktadır. Türk Akreditasyon Kurumu tarafından verilen akreditasyon sayısı bir önceki yıla göre %18 oranında artarak 954'e ulaşmıştır.

Türkiye Ulusal Metroloji Enstitüsü, bilimsel metrolojide ileri bir düzeyde olan seviyesini korumaktadır. Enstitü, kimyasal metroloji konusundaki niteliklerini iyileştirmiştir. Türkiye'de yeterli sayıda endüstriyel metroloji sağlayıcısı bulunmaktadır. Türkiye, yasal metroloji konusunda, taksimetrelerin ve tartı aletlerinin muayenesine ilişkin iki adet mevzuat kabul etmiştir.

Türkiye, Piyasa Gözetimine ve Denetimine Dair Yönetmeliğini gözetim faaliyetlerinin kapsamını ve imalatçılarla dağıtıcıların yükümlülüklerini daha açık hale getirecek şekilde Şubat ayında tadil etmiştir. Kişisel koruyucu donanımlar, çeşitli tüketici ürünleri, tarım ve orman traktörleri ve gübrelerin piyasa gözetimi ve denetimi için yeni mevzuat yayımlanmıştır. Ekonomi Bakanlığına ait ulusal piyasa gözetim ve denetimi veri tabanı işler durumdadır ve piyasa gözetimi yapan kuruluşlar ile sınır kontrollerinden sorumlu kuruluşlar arasında uygunsuz ürünlere ilişkin bilgi alışverişine olanak sağlamaktadır. Piyasa gözetimi ve denetiminde henüz etkili bir uygulama bulunmamaktadır.

“Klasik Yaklaşım” çerçevesindeki ürün mevzuatıyla ilgili olarak, motorlu araçlar ile tarım ve orman traktörleri konusunda yeni ve değişiklik getiren mevzuat yayımlanmıştır. Türkiye, Biyosidal Ürünler Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik'i yayımlamış ve bu ürünlerin kullanımına ilişkin mevzuatını güncelleştir. Organik tarımda kullanılan gübrelere ilişkin, Tarımda Kullanılan Kimyevi Gübrelere Dair Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik çıkarılmıştır. Türkiye, Maddelerin ve Karışımların Sınıflandırılması, Etiketlenmesi ve Ambalajlanması Hakkında Yönetmeliği çıkarmıştır. Klimaların enerji etiketlemesine ilişkin olarak "Klimaların Enerji Etiketlemesine Dair Tebliğ" iç hukuka aktarılmıştır.

Hâlihazırda ileri düzeyde bulunan "Yeni ve Küresel Yaklaşım" çerçevesindeki ürün mevzuatı kapsamında, Türkiye, son güncel AB mevzuatı ile uyumlu hale getirilmesi amacıyla oyuncak güvenliği konusunda mevzuat yayımlamıştır.

Usule ilişkin tedbirlerle ilgili olarak, bildirimlerde halen büyük miktarda eksiklik olmasına karşın, 98/34/AT sayılı Direktif kapsamında teknik mevzuatın bildirim sayısının artırılmasına yönelik adımlar atılmıştır. Kültürel mallar ve ateşli silahlar konusunda ilerleme kaydedilmemiştir. Kültürel mallar ve ateşli silahlar konusunda ilerleme kaydedilmemiştir.

Sonuç

Bu fasılda bazı ilerlemeler kaydedilmiştir. Ancak, ticaretin önündeki bazı teknik engeller, Türkiye'nin Gümrük Birliği kapsamındaki yükümlülüklerini ihlal ederek malların serbest dolaşımına engel olmaya devam etmektedir. Gümrük Birliğinin potansiyelinden tam anlamıyla yararlanılması için, "Klasik Yaklaşım" alanındaki malların serbest dolaşımının iyileştirilmesi gerekmektedir. Sonuç olarak, bu fasıldaki uyum ileri düzeydedir.

4.2. Fasil 2: İşçilerin Serbest Dolaşımı

İşçilerin serbest dolaşımı alanında önemli bir gelişme kaydedilmemiştir. Türkiye, AB'ye üye devletlerle bugüne kadar 13 adet ikili sosyal güvenlik anlaşması imzalamıştır.

Sonuç

İşçilerin serbest dolaşımı alanında ilerleme kaydedilmemiştir. Türkiye, ikili sosyal güvenlik anlaşmaları yapma konusunda teşvik edilmektedir. Sonuç olarak, bu alandaki hazırlıklar erken aşamadır.

4.3. Fasil 3: İş Kurma Hakkı ve Hizmet Sunumu Serbestisi

İş kurma hakkı ve sınır ötesi hizmet sunumu serbestisi ile ilgili olarak, pek çok koşul iş kurma hakkını hâlâ kısıtlamaktadır. AB menşeli hizmet sağlayıcıları için kayıt, lisans ve izin alma koşulları mevcudiyetini sürdürmektedir Türkiye'nin hâlâ Hizmetler Direktifine uyum sağlaması ve bir “Tek Temas Noktası” kurması gerekmektedir. "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu" Nisan 2014’de yürürlüğe girmiş ve geçerli bir çalışma iznine (veya çalışma izni muafiyet belgesine) sahip yabancılar için ikamet izni alma şartını kaldırmıştır. Bu alanda ve mesleki yeterliliklerin karşılıklı tanınması alanındaki uyumlaştırmaya, AB fonları ile finanse edilen bir proje ile destek sağlanacaktır. Bu proje özellikle Türkiye'nin uzun vadeli bir uyum stratejisi hazırlamasına yardım edecektir.

Posta hizmetleri alanında düzenleyici otorite (Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu), yetkilendirme, idari yaptırımlar, tarifeler ve hizmet kalitesi gibi konularda temel uygulama mevzuatını kabul etmiştir. Lisans alması ve evrensel posta hizmetinin finansmanına katkı sağlaması gereken hizmet sağlayıcıların kategorileri ile düzenleyici otoritenin tarife belirleme yetkisinin sınırları gibi hususlarda daha fazla netliğe ihtiyaç vardır. Maliyet muhasebesine ilişkin usul ve esasları belirleyen uygulama mevzuatı henüz kabul edilmemiştir. Bu alanda şimdiki öncelik, ilgili AB müktesebatı ile farklılıkların azaltılmasıdır.

Mesleki yeterliliklerin ve akademik yeterliliklerin karşılıklı tanınması konularının ayrıştırılması gerekmektedir. Bazı düzenlenmiş mesleklerde tanıma hâlâ mütakabiliyet esasına tabi olup, vatandaşlık ve dil şartları aranmaya devam etmektedir. Olumlu bir gelişme olarak, Türkiye ebelik mesleğinin icrası için aranan vatandaşlık şartını kaldırarak mesleğe erişimde serbestlik sağlamıştır. Mesleki Yeterlilik Kurumu, meslek standartları yayımlamayı sürdürmüştür.

Sonuç

Genel olarak, bu fasılda bazı ilerlemeler kaydedilmiştir. İş kurma hakkı ve hizmet sunumu serbestisi alanlarında uyum stratejisi çalışmalarının devam etmesi gerekmektedir. Sonuç olarak, bu fasılda uyum erken aşamadır.

4.4. Fasil 4: Sermayenin Serbest Dolaşımı

Sermaye hareketleri ve ödemeler konusunda, yabancıların gayrimenkul edinimine ilişkin yasal çerçeve AB'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma'nın 63. maddesiyle hâlâ uyumlu değildir. Vatandaşları Türkiye'de gayrimenkul edinebilecek ülkelerin listesi kamuoyuna açık olmadığından, yasal çerçeve şeffaf değildir. Bu liste "ulusal çıkarlar ve ikili ilişkiler" gibi sübjektif değerlendirmelere dayanmaktadır. Yunanistan, Bulgaristan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi vatandaşları ilave kısıtlamalara maruz bırakılmaktadır. Türkiye'nin, yabancıların gayrimenkul edinimini aşamalı olarak serbestleştirmek için müktesebatla uyumlu bir eylem planını kabul etmesi ve uygulaması gerekmektedir. Radyo ve televizyon yayıncılığı, taşımacılık, eğitim, elektrik dağıtım ve üretim varlıklarının özelleştirilmesi konularında yabancı sermaye payı üzerinde sektörel kısıtlamalar bulunmaktadır.

Ödemeler sistemi konusunda, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Ödeme Hizmetleri ve Elektronik Para Kuruluşları ile Mutabakatın Nihailiği Direktiflerine uyumun artırılması amacıyla, ödeme hizmeti sağlayıcılar ile elektronik para kuruluşlarının kuruluş ve faaliyetlerine ilişkin uygulama yönetmeliklerini kabul etmiştir.

Karaparanın aklanması ve terörizmin finansmanı ile mücadeleyle ilişkin olarak, Türkiye terörizmin finansmanı ile mücadele sisteminin iyileştirilmesi konusunda önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Mali Eylem Görev Gücü'nün (FATF) Haziran ayında gerçekleştirilen Genel Kurul Toplantısında, Türkiye'nin terörizmin finansmanının gerektiği gibi suç haline getirilmesi ile terörist malvarlıklarının tespiti, dondurulması ve müsaderesine yönelik usullerin belirlenmesi konularında daha önce FATF tarafından tespit edilen eksikliklerini büyük ölçüde tamamladığına karar verilmiştir. Bunun neticesinde FATF, Türkiye'yi karaparanın aklanması ve terörizmin finansmanı ile mücadele konusunda stratejik yetersizlikleri olan ülkeler listesinden çıkararak "küresel aklama ve terörizmin finansmanı ile mücadele uyumunun geliştirilmesi: devam eden süreç" başlıklı listeye dahil etmiştir. FATF, gerekli reformların uygulanmasına devam edildiğini teyit etmek amacıyla Türkiye'ye bir ziyaret gerçekleştirecektir.

Mali Suçları Araştırma Kuruluna (MASAK) yapılan şüpheli işlem bildirim sayısı 2012 yılında 15.318 iken 2013 yılında 25.592 olarak gerçekleşmiştir. Bu bildirimler çoğunlukla bankacılık sektörüne ilişkindir. Terörizmin finansmanına ilişkin şüpheli işlem bildirim sayısı 332'den 459'a yükselmiştir. Mahkûmiyet, müsadere, el koyma ve varlıkların dondurulması ile ilgili sonuçlar sınırlı olmaya devam etmektedir. Türkiye, Suç Gelirlerinin Aklanması, Araştırılması, El Konması ve Müsaderesi ile Terörizmin Finansmanı Hakkındaki Avrupa Konseyi Sözleşmesi'ni (CETS 198) 2007 yılında imzalamış olmasına rağmen henüz onaylamamıştır.

Sonuç

Sermayenin serbest dolaşımı konusunda bazı ilerlemeler kaydedilmiştir. Yabancıların gayrimenkul edinimine ilişkin düzenlemeler şeffaf ve AB müktesebatı ile uyumlu değildir ve bazı AB üye devlet vatandaşlarının haklarını kısıtlamaktadır. Elektronik para kuruluşları ve ödeme hizmeti sağlayıcılara ilişkin uygulama mevzuatının çıkarılması memnuniyet verici bir gelişme olmakla birlikte, bu düzenlemelerin müktesebata uyumunun ayrıca değerlendirilmesi gerekmektedir. Terörizmin finansmanı ile mücadeleyle ilişkin yasal çerçeve önemli ölçüde iyileştirilmiştir, ancak uygulamanın kapsamlı şekilde izlenmesi gerekmektedir. Sonuç olarak, bu konudaki hazırlıklar nispeten ileri düzeydedir.

4.5. Fasil 5: Kamu Alımları

Genel ilkeler bakımından, Şubat 2014'de yayımlanan "torba kanun" Türk kamu alımları mevzuatını çeşitli açılardan tadil etmiş ve daha önce ihtiyari olan %15'e kadar yerli fiyat

avantajını, orta ve yüksek teknolojili sanayi ürünleri için zorunlu hale getiren kısıtlayıcı önlemleri yürürlüğe koymuştur. 2013 yılında yerli fiyat avantajı toplam sözleşme bedelinin %38'i oranında (2012 yılında bu oran %41'dir) ve asgari eşik değerinin üzerindeki sözleşme sayısının %10'u oranında (2012 yılında bu oran %11'dir) uygulanmıştır. Kanun değişikliği, aynı zamanda kamu ihalelerinde sanayi katılımı/offset seçeneğini de getirmiş ve sanayi katılımı/offset kapsamındaki kazanımları Kamu İhale Kanunu kapsamından muaf tutmuştur. Malların yerli piyasada üretilmemiş olması durumunda kuruluşlara telafi edici önlem alma izni veren sanayi katılımı/offset uygulamaları AB müktesebatına aykırılık teşkil etmektedir. Kamu Alımları Ulusal Strateji Belgesi ve Eylem Planı hâlâ kabul edilmemiştir.

Kamu ihalelerinin sonuçlandırılmasıyla ilgili olarak, Kamu İhale Kurumu, ilan, teklif, seçme ve değerlendirme gibi kamu ihale süreçlerini ve e-alım uygulamalarını içeren Elektronik Kamu Alımları Platformunu (EKAP) geliştirmeye devam etmiştir. Türk Standartları Enstitüsü, bu platformu, veri güvenliği standardına uygun olduğu şeklinde akredite etmiştir.

Maliye Bakanlığı, Kamu İhale Kurumu ve Kalkınma Bakanlığı yeterli operasyonel kapasiteye sahiptir. Sektörlerin çoğunda rekabet edebilirlik ve pazarın işleyişi yeterlidir. Maliye Bakanlığı, politika oluşturulmasının ve uygulanmasının koordinasyonundan sorumludur. Ancak çeşitli bakanlıklar tarafından hazırlanan sektörel kanunlar ve özellikle son çıkan "torba kanun" bu yapının işleyişini tehdit etmektedir. "Torba kanun", Bilim, Sanayi ve Ticaret Bakanlığına yerli fiyat avantajının zorunlu olarak uygulanacağı ürünlerin listesini tespit etme yetkisi vermektedir.

Türkiye'nin kamu alımları mevzuatı çeşitli açılardan halen AB müktesebatıyla uyumlu değildir. Bu durum kanun kapsamı bakımından çok sayıda sapma ve istisnayı da içermektedir. Hem klasik alımlar, hem de su, enerji, ulaştırma ve posta sektörlerinde faaliyet gösteren kuruluşların alımları, resmi olarak aynı kanuna ve usullere tabidir; bu durum sektörlerle ilgili usulleri, AB'nin sektörler direktifinde öngörülenden daha kısıtlayıcı hale getirmektedir. Türkiye'nin, şeffaflığı ve etkinliği artırmak amacıyla imtiyazlar ve kamu-özel işbirliğine ilişkin daha tutarlı bir yasal çerçeve oluşturması gerekmektedir. Kamu ihalelerinde siyasi nüfuz kullanıldığına ilişkin çeşitli iddialar ortaya atılmıştır.

Şikâyetlerin incelenmesine ilişkin olarak, Kamu İhale Kurulu teklifi kabul edilmeyen istekliler tarafından sunulan 5.093 şikâyeti incelemiştir. Geçmiş yıllarda olduğu gibi, bu rakam toplam ihale sayısının %4'üne karşılık gelmektedir. Türkiye'nin şikâyet inceleme mekanizmasını AB müktesebatıyla daha uyumlu hale getirmesi gerekmektedir.

Sonuç

Kamu alımları konusunda ilerleme kaydedilmemiştir. Kurumlar ve idari kapasite mevcut olsa da kamu alımları politikasının koordinasyonu ve kamu ihaleleri üzerindeki muhtemel dış etkiler endişe konusudur. Türkiye'nin AB müktesebatıyla uyumlu olmayan sapmaları ve kısıtlayıcı unsurları yürürlükten kaldırması gerekmektedir. Takvime bağlı bir eylem planını da içeren bir uyum stratejisi kabul edilmelidir. Sonuç olarak, bu fasıldaki hazırlıkların seviyesi nispeten ileri düzeydedir.

4.6. Fasal 6: Şirketler Hukuku

Şirketler hukuku konusunda, Türkiye, Türk Ticaret Kanunu'nun uygulanmasına ilişkin mevzuatı kabul etmeye devam etmiştir. Şirketlerin elektronik ortamda tesciline yönelik hazırlıklar devam etmiş ve ticaret odaları yeni şirket tescili başvuruları almaya başlamıştır. Sermaye Piyasası Kurulu yatırım şirketlerinin kurulması ve işletilmesi, tescilli sermaye, şirket birleşmeleri ve işletmenin bir bölümünün elden çıkarılması, maddi olaylar, hisse senetlerinin geri alınması, kurumsal yönetim, içeriden öğrenenlerin ticareti, piyasa manipülasyonu ve kâr dağılımı hakkında uygulama yönetmelikleri kabul etmiştir. Bunların AB mevzuatına uyumu henüz ele alınmamıştır.

Muhasebe konusunda, finansal raporlamaya ilişkin yasal ve kurumsal çerçeve mevcuttur. Zorunlu finansal raporlar kamuya açıktır. Türkiye, ilgili Uluslararası Finansal Raporlama standartlarına dayalı muhasebe ve finansal raporlama standartlarını ve mevcut standartlarda yapılan değişiklikleri kabul

etmeye devam etmiştir. Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu kapasitesini güçlendirmiştir.

Türkiye uluslararası **denetim** standartlarının benimsenmesine yönelik mevzuat yayımlamıştır. Mart 2014'te, sermaye eşiklerinin azaltılmasıyla zorunlu bağımsız denetimin kapsamı genişletilmiştir. Onaylanmış bağımsız denetçilerin ve denetim şirketlerinin sayısı artmıştır. Nisan 2014 itibarıyla onaylanmış bağımsız denetçilerin sayısı 7.488 ve denetim şirketlerinin sayısı 106'dır.

Sonuç

Şirketler hukuku alanında ilerleme kaydedilmiştir. Türkiye, Türk Ticaret Kanunu'nun uygulanmasına ilişkin mevzuatı kabul etmeye devam etmiştir. Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu kapasitesini güçlendirmiştir. Zorunlu bağımsız denetimin kapsamı genişletilmiştir. Sonuç olarak, Türkiye bu alanda ileri düzeydedir.

4.7. Fasal 7: Fikri Mülkiyet Hukuku

Telif hakları ve bağlantılı haklar konusunda, Kültür ve Turizm Bakanlığı Telif Hakları Genel Müdürlüğü idari kapasitesini geliştirmeye devam etmiştir. Hakların toplu yönetimi konusundaki ihtilaflar endişe konusu olmaya devam etmektedir. Telif haklarına ilişkin yeni taslak kanun hâlâ beklenmektedir.

Sınai mülkiyet haklarına ilişkin kanun henüz kabul edilmemiştir. Türk Patent Enstitüsü (TPE) idari kapasitesini daha da geliştirmiştir. Enstitü, zaman zaman yeterince ayrıntı içermese de, kararlarının gerekçelendirilmesi konusunda ilerleme kaydetmiştir. Kötü niyetli markalara ve endüstriyel tasarımlara ilişkin mevzuatta ve uygulamada önemli dönüşümler meydana gelmiştir. Sonuç olarak, tescilli bir kötü niyetli marka sahibinin, bundan böyle, markasının tescilli olup olmadığına bakılmaksızın, hakkın asıl sahibi karşısında bir üstünlüğü bulunmayacaktır. Enstitü sürekli başvuruda bulunan kişilerin geçmişte iptal edilen tescillerle benzerlik gösteren yeni kötü niyetli başvurularını da reddetmeye başlamıştır.

Coğrafi işaretlerin etkin korunmasına yönelik bir ortak yasal anlayışa ulaşılması için coğrafi işaretler konusunda daha fazla çalışma yapılması gerekmektedir. Gaziantep Baklavası AB tarafından bir Türk coğrafi işareti olarak tescil edilmiştir. Türkiye'de Parma jambonu ve İskoç viskisi AB coğrafi işaretleri olarak tescil edilmiştir.

Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları Koordinasyon Kurulu Aralık 2013'te dokuzuncu toplantısını gerçekleştirmiştir. Türkiye-AB Fikri Mülkiyet Hakları Çalışma Grubunun dördüncü toplantısı Nisan 2014'te farklı sektörlerden fikri mülkiyet hakkı sahiplerinin katılımıyla Brüksel'de gerçekleştirilmiştir.

Yargılama süreciyle ilgili olarak, fikri mülkiyet haklarına ilişkin meselelerde ortak bir yasal anlayışa ulaşılmasını amaçlayan çalışmalar devam etmiştir. AB'nin Uygulama Direktifine uyum sağlanması gerekmektedir. Taklit malların suç işleyenlere iadesi, el konulan taklit malların hak sahipleri tarafından depolanması ve ihtiyati tedbir kararlarının alınmasındaki zorluklar hâlâ çözülmemiştir. Taklit ve korsan malların ticareti örgütlü suçların belirgin bir örneğini teşkil etmekte ve halk sağlığı ve tüketicilerin korunmasına yönelik ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Bazı bölgelerde, suçlular fikri mülkiyet hakkı sahiplerinin avukatlarını tehdit etmiştir. Türk polisi kanser ilaçları da dâhil olmak üzere taklit ve korsan mallar hakkında yapılan şikâyetler sonucunda geniş kapsamlı resen baskınlar düzenlemiştir.

Fikri mülkiyet haklarının gümrüklerde uygulanması konusunda, elektronik başvuru sistemi sorunsuz biçimde işlemiş ve el koyma başvurularının sayısında bir miktar artış meydana gelmiştir. Hak sahipleriyle işbirliği tatmin edici düzeyde olmaya devam etmiştir. Gümrük görevlilerinin uygulama kapasitesinin geliştirilmesi ve farkındalıklarının artırılması amacıyla hizmet içi eğitim düzenlenmiştir. Başta resen denetimler ve basitleştirilmiş usuller çerçevesinde yapılan imha işlemleriyle ilgili olmak üzere gümrük uygulama kapasitesinin daha da geliştirilmesi gerekmektedir. Fikri mülkiyet haklarının gümrüklerde uygulanmasına ilişkin mevzuatın AB müktesebatıyla uyumunun artırılması gerekmektedir.

Sonuç

Fikri mülkiyet hukuku alanında bazı ilerlemeler kaydedilmiştir. Henüz kabul edilmemiş kanunların AB müktesebatına uyumlu bir biçimde çıkarılması gerekmektedir. Gümrük ve polis uygulamaları

gelişme göstermektedir. Fikri mülkiyet hakkı paydaşları ile kamu kurumları arasındaki işbirliği gelişmiştir. Fikri mülkiyet haklarının düzgün biçimde korunmasının önemi hakkında daha etkin bir farkındalık yaratma çalışmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Sonuç olarak, AB müktesebatına uyum ileri seviyededir.

4.8. Fası 8: Rekabet Politikası

Rekabet Kurumu, **anti-tröst ve birleşmeler** konusunda uygulama sicilini güçlendirmeye devam etmiştir. Kurum 2014-2018 dönemi için bir stratejik plan yayımlamış ve özellikle KOBİ'lere ve tüketicilere yönelik olmak üzere yaptığı yayınlar vasıtasıyla rekabet savunuculuğu faaliyetlerini sürdürmüştür. Rekabet Kurumunun genel idari kapasitesi yüksek olmayı sürdürmektedir. İlgili bakana Rekabet Kurumunun faaliyetlerini izleme ve denetleme yetkisi veren ve 2011 yılında kabul edilen kanun hükmünde kararnameye rağmen Kurum, idari ve operasyonel bağımsızlığını tatmin edici düzeyde tutmaya devam etmiştir. Kamu teşebbüsleri ve kendilerine inhisari ve özel haklar tanınmış teşebbüsler gibi bir dizi özel alandaki uyum yeterli düzeydedir. Anti-tröst ve birleşmelerin kontrolü konusundaki mevzuat uyumu ileri düzeydedir.

Devlet destekleri konusunda, Devlet Desteklerinin İzlenmesi ve Denetlenmesi Hakkında Kanun'un uygulanmasına ilişkin mevzuatın yürürlüğe giriş tarihi "torba kanun" ile 31 Aralık 2014'e ertelenmiştir. Bakanlar Kurulunun bu süreyi, bir kez daha yenilenebilecek şekilde bir yıl daha uzatması mümkündür. Bu Kanun'da yer alan bir diğer husus da, kurum ve kuruluşların, verdikleri devlet destekleri ile ilgili verileri merkezi bir devlet destekleri bilgi sistemine yüklemeleri gerektiridir. Bu tür verileri yüklemeyen kurum ve kuruluşlardaki üst düzey yöneticilere para cezası verilecektir. Bakanlar Kurulu, 2012 tarihli teşvik paketi kararını (Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar), öncelikli bölgesel yatırımlara daha fazla vergi indirimi uygulanabilmesini sağlamak amacıyla değiştirmiştir. Hazine Müsteşarlığı Tarafından Gerçekleştirilecek Borç Üstlenimi Hakkında Yönetmelik, Hazine'ye belirli yap-işlet-devret projelerinde şirketlerin tüm mali yükümlülüklerini üstlenme yetkisi vermiştir; bu Yönetmelik sözleşmenin feshedilmesi halinde uygulanmaktadır; söz konusu Yönetmelik'in devlet bütçesi üzerindeki etkisi, her yılın bütçe kanununda belirlenen önemli büyüklükteki finansal eşikle sınırlandırılacaktır.⁶ Bu eşğin Bakanlar Kurulu kararıyla iki katına çıkarılması mümkündür. Devlet Desteklerini İzleme ve Denetleme Kurulu henüz resmi bir devlet destekleri envanteri oluşturmamıştır. Kurul, 2012 teşvik paketi de dâhil, tüm devlet desteği programlarının AB müktesebatı ile uyumlu hale getirilmesi için bir eylem planı da henüz hazırlamamıştır.

Sonuç

Bu alanda yalnızca sınırlı bir ilerleme kaydedilmiştir. Anti-tröst ve birleşmelerin kontrolüne ilişkin kurallar büyük ölçüde AB müktesebatı ile uyumlaştırılmıştır ve Türkiye bu kuralları etkili bir şekilde uygulamayı sürdürmüştür. Bununla birlikte, devlet destekleri alanında bir ilerleme kaydedilmemiştir. Devlet Desteklerinin İzlenmesi ve Denetlenmesi Hakkında Kanun'un uygulanmasına yönelik mevzuatın devlet destekleri kontrolü için etkin hale getirilmesi gerekmektedir, ancak bu mevzuatın kabulü ertelenmiştir. Bir dizi destek programı gümrük birliğini ihlal etmeye devam etmektedir. Sonuç olarak, Türkiye bu alanda nispeten ileri düzeydedir.

4.9. Fası 9: Mali Hizmetler

Bankalar ve mali gruplar alanında, BDDK yayımladığı iki yeni uygulama yönetmeliğiyle, Basel-III çerçevesine uygun olarak, sermaye korumayı ve döngüsel sermaye tamponlarını tesis etmiş ve likidite ile kaldıraça ilişkin kısıtları belirlemiştir. Mali istikrarın güçlendirilmesi çerçevesinde, düzenleyici otorite, tüketici kredilerine erişim koşulları ve kredi kartı kullanımına ilişkin ihtiyati tedbirler uygulamaya koymuştur. İkincil düzenlemelerde yapılan değişikliklerle, İşsizlik Sigortası Fonu ve Doğal Afet Sigortaları Havuzunun mevduatlarının sadece devlet bankalarında tutulabilecek olması bankacılık sektöründeki rekabet koşullarını zedeleyebilecek niteliktedir. BDDK aldığı bir kararla dolaylı pay sahipliği üzerinden bağlantılı kredi kullanımına izin vermiş olup, bu durum uygunsuz borç verme uygulamalarına imkan sağlayabilir. Aralık 2013'de gündeme gelen yolsuzluk iddialarına verilen Hükümet tepkisi çerçevesinde, düzenleyici kurumun üst yönetiminde kapsamlı bir değişikliğe gidilmiştir. Siyasi içerikli kararların alındığı algısı güçlenmiştir.

⁶ 2014 yılı için senelik eşik yerel para biriminde yaklaşık 1,050 milyon avroya karşılık gelmektedir.

Sigortacılık ve bireysel emeklilik alanında, bağımsız bir düzenleyici otorite kurulması hususu hâlâ gündemde değildir. Her yıl artmasına rağmen, motorlu araçlar zorunlu mali sorumluluk sigortası asgari tazmin tutarları AB standartlarıyla karşılaştırıldığında çok düşük seviyededir.

Mali piyasa altyapısı konusunda herhangi bir gelişme yaşanmamıştır.

Menkul kıymet piyasaları ve yatırım hizmetleri alanlarında, Sermaye Piyasası Kurulu, yatırım kuruluşlarının kuruluş ve faaliyet esasları, kayıtlı sermaye sistemi, birleşme ve bölünme, özel durumların kamuya açıklanmasına ilişkin esaslar, geri alınan paylar, kurumsal yönetim, içeriden öğrenenlerin ticareti, piyasa dolandırıcılığı ve kar payı dağıtımı alanlarında uygulama yönetmelikleri kabul etmiştir.

Sonuç

Mali hizmetler alanında bazı ilerlemeler kaydedilmiştir. BDDK, Basel III çerçevesi ile uyum amaçlayan iki adet yönetmeliği uygulamaya koymuştur. SPK, menkul kıymet piyasaları ve yatırım hizmetleri alanlarında çeşitli ikincil düzenlemeleri yürürlüğe sokmuştur. Özellikle bankacılık sektöründe siyasi içerikli kararlar alındığı algısı güçlenmiştir. Sonuç olarak, mali hizmetler alanındaki hazırlıklar ileri düzeydedir.

4.10. Fası 10: Bilgi Toplumu ve Medya

Elektronik haberleşme ile bilgi ve iletişim teknolojilerine ilişkin olarak, yetkilendirme, spektrum yönetimi ve evrensel hizmet rejimi konularında mevzuat uyumu bakımından gelişme kaydedilmemiştir. Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı (TİB) dahil, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumunun bağımsızlığını, öngörülebilirliğini ve şeffaflığını sağlama konusunda çalışma yapılmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Buna ilaveten, spektrum bantlarının adil tahsisi ile frekansların etkin kullanımı, geniş bant ve altyapı paylaşım konusunda çalışma yapılması gerekmektedir. Özellikle çoklu sepet hizmetleri sunan işletmecileri engelleyen imtiyaz sözleşmelerinin yeni yasal çerçeve ile uyumlaştırılması gerekmektedir.

Rekabetçi koruma tedbirleri ile ilgili olarak, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu, idari yaptırımlar konusunda işletmecilere uygulanacak ihlal ve cezaların çerçevesini belirleyen yeni bir yönetmelik kabul etmiştir. Geçiş hakkının ve sanal mobil ağ operatörlerinin düzgün işleyişi henüz uygulanmamıştır. 2013 yılında, mobil geniş bant penetrasyon oranı %31,5'e ulaşırken, sabit geniş bant penetrasyon oranı aynı dönemde küçük bir artışla %11'e ulaşmıştır. İletişim hizmetlerindeki yüksek ve karmaşık vergilendirme sorun olmaya devam etmektedir.

İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun, TİB'e daha fazla yetki verilmesi ve çevrimiçi ortamda ifade özgürlüğüne yeni kısıtlamalar getirmesi suretiyle değiştirilmiştir. TİB Mart ayında Twitter ve Youtube'a erişimi yasaklamıştır; ancak bu yasak daha sonra kaldırılmıştır (*Bkz. Fası 23 - Yargı ve Temel Haklar*).

Bilgi toplumu hizmetlerine ilişkin olarak, Türkiye e-ticarete ilişkin AB müktesebatını henüz iç hukuka aktarmamış ve şartlı erişime dayanan hizmetlerin yasal olarak korunmasına ilişkin Avrupa Sözleşmesini imzalamamıştır. Siber Güvenlik Kurulunun hak ve yükümlülükleri Şubat 2014'te "torba kanun"da düzenlenmiştir.

Görsel işitsel politika alanında, Görsel İşitsel Medya Hizmetleri Direktifi'ne uyum sağlamayı amaçlayan medya hizmetlerinin usul ve ilkeleri hakkındaki yönetmelikte yapılan değişiklikler, Nisan ayında yürürlüğe girmiştir. Televizyon yayınlarının alımı ve yeniden iletimi, yargılama yetkisi, ihlal ve yaptırımlar, reklamların editoryal sorumluluğu ve kamunun önemli olaylara erişimi hükümlerinde değişiklik yapılmıştır. Ankara İdare Mahkemesinin ihale sürecini iptal etmesinin ardından, TV frekans planlamasına ilişkin bir karar Danıştay'a götürülmüştür. Davanın sonucuna bağlı olarak, yeni bir ihale açılacak veya yeni bir lisanslama yöntemi uygulanacaktır. Planlanmış dijital dönüşümde bir gecikme olması muhtemel olmakla birlikte, düzenleyici kurum, Türkiye'nin uluslararası yükümlülüklerini karşılayabilmesi adına belirlenmiş bant frekanslarını muhafaza etmeyi öngörmektedir.

Türkçe dışındaki dil ve lehçelerde yayın yapılması; içerik veya zaman kısıtlamaları ya da altyazı/ardıl çeviri gereklilikleri gibi kısıtlamalar olmaksızın devam etmiştir.

Şeffaflığa ilişkin olarak, Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun (RTÜK) kararları, RTÜK'ün karar ve yaptırımlarına esas teşkil eden uzman raporları ile birlikte kendi internet sitesinde yayımlanmaktadır. RTÜK, genel ahlak, ailenin korunması ve müstehcenliğe ilişkin kanunu katı bir şekilde yorumlamaya devam etmiştir. Özellikle Aralık 2013'den bu yana, muhalefet yanlısı medya üzerindeki usulsüz baskının artarak devam ettiği bildirilmiştir. RTÜK'ün bağımsızlığı, siyasi yapısı nedeniyle endişe kaynağı olmaya devam etmektedir. Ancak RTÜK, yerel seçim döneminde, siyasi mitinglerin yayımlanmasında fırsat eşitliği ilkesinin ihlal edildiği gerekçesiyle TV istasyonlarına siyasi eğilimlerine bakmaksızın (Hükümet yanlısı kanallar ve devlet kanalları) para cezası vererek kendisine düşen rolü ayrımcı olmayan bir şekilde yürütmüştür. RTÜK, seçimlerden sonra, yaptığı izleme sonuçlarını yayımlamamaktadır.

Kamu yayıncısı olan TRT, belediye ve cumhurbaşkanlığı seçimlerinde seçim kampanyalarını, iktidar partisi ve seçimde iktidar partisi adayı olan Başbakan lehine taraflı bir şekilde yayımlamıştır. (Bkz. Fasil 23 - Yargı ve Temel Haklar)

Sonuç

Elektronik haberleşme konusunda, yeni bir düzenlemenin kabul edildiği rekabetçi korunma tedbirleri dışında, mevzuatın AB müktesebatıyla uyumlaştırılmasına ilişkin ilerleme kaydedilmemiştir. Bilgi toplumu hizmetleri mevzuatının AB mevzuatıyla uyumlu hale getirilmesi ve bu mevzuatın uygulanması konusunda, özellikle ifade özgürlüğü, gizlilik ve kişisel veriler korunarak, ilave çalışmalar yapılması gerekmektedir. Görsel-işitsel politika konusunda bazı ilerlemeler kaydedilmiştir. RTÜK ve Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu /Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı üyelerinin seçim prosedüründeki değişiklikler siyasi baskı riskini azaltabilecek ve bağımsızlık algısını güçlendirebilecektir. Sonuç olarak, bu alandaki hazırlıklar nispeten ileri düzeydedir.

4.11. Fasil 11: Tarım ve Kırsal Kalkınma

Yatay konularla ilgili olarak, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, tarım sayımına yönelik hazırlıklar dahil olmak üzere, tarım bilgi sisteminin geliştirilmesinde ilerleme kaydetmiştir. Çiftlik Muhasebe Veri Ağı 54 ile genişletilmiş olup, kapsamın gelecek yıl 81 ilin tamamına ulaşması için çalışmalar devam etmektedir. Çiftlik Muhasebe Veri Ağının çıktılarının yayımlanmasına ve bunların politika analizlerinde kullanılmasına yönelik bir düzenleme henüz yapılmamıştır. Tarım istatistikleri sisteminin iyileştirilmesine yönelik strateji belgesi henüz kabul edilmemiştir.

Üreticilere verilen doğrudan destekler konusunda, Türkiye kendi tarımsal destekleme politikasını Ortak Tarım Politikası (OTP) ile uyumlaştırmak üzere bir strateji hazırlama yönünde ilave bir adım atmamıştır. 2014 yılı tarım bütçesi artmaya devam etmektedir. Türkiye, entegre idare ve kontrol sisteminin önemli bir unsuru olan arazi parsel tanımlama sistemini geliştirmeye başlamıştır.

Türk makamları, AB'den canlı sığır, sığır eti ve türev ürünlerin ithalatında haksız kısıtlamalar uygulamaya devam etmiş ve dolayısıyla 2010 ve 2012 yılları arasında sağlanan kısmi ilerlemenin azalmasına neden olmuştur. Türkiye, tarımsal ürünlere ilişkin ticaret anlaşması kapsamındaki ikili yükümlülüklerini yerine getirmeli ve uzun zamandır süren bu meselenin çözülmesi için harekete geçmelidir.

Kırsal kalkınma konusunda, Türkiye, Katılım Öncesi Yardım Aracı-Kırsal Kalkınma Bileşeni (IPARD) kapsamında 6 il için daha, AB fonlarının yönetimine ilişkin koşulsuz yetki devrini almıştır. Dördüncü bir tedbir - teknik destek tedbiri - kapsamında da yetki devri verilmiştir. Türkiye ayrıca, pilot bir tarım-çevre tedbirinin uygulanmasına yönelik hazırlıklar bakımından ilerleme kaydetmiştir. En önemlisi, IPARD uygulamasının gelişmesiyle birlikte, 2013 yılında 134 milyon Avro AB fonunun faydalanıcılara ödenmiş olması, AB fonlarının kaybının önlendiğini göstermektedir. Her bir çağrı, konuyla ilgili yüksek sayıda projeyi çektiği için proje stoku

güçlüdür. Danışmanlık hizmetlerinin sağlanmasında sınırlı düzeyde gelişme kaydedilmesine rağmen, Avrupa Yatırım Bankası desteği dahil olmak üzere, krediye erişim artırılmıştır. IPARD yönetim otoritesinin yönetim yapısı geliştirilmiş olup, stratejik gelişmeyi iyileştirmek için çalışmalar yürütülmektedir.

Organik tarım ile ilgili tüm hususlara ilişkin mevzuat AB müktesebatı ile daha da uyumlu hale getirilmiştir.

Sonuç

Tarım ve kırsal kalkınma alanında mevzuat uyumu bakımından düzensiz bir ilerleme kaydedilmiştir. Katılım öncesi kırsal kalkınma programının uygulamasında ileri düzeyde ilerleme sağlanmıştır. Çiftlik Muhasebe Veri Ağı kapsamı genişlemiştir, fakat etkinliği henüz gözlenmemiştir. Canlı sığır, sığır eti ve türev ürünler üzerindeki fiili ithalat yasağı kaldırılmamıştır ve tarımsal desteklerin yeniden yönlendirilmesi ile tarım istatistiklerinin iyileştirilmesine yönelik stratejiler bulunmamaktadır. Sonuç olarak, tarım ve kırsal kalkınma alanındaki hazırlıklar erken aşamadadır.

4.12. Fasil 12: Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı Politikası

Genel gıda güvenliği konularında, AB müktesebatına uyum sağlanması ve müktesebatın uygulanması hususunda sınırlı gelişme kaydedilmiştir. **Veterinerlik politikası** konusunda, büyükbaş ve küçükbaş hayvanların kimliklendirilmesi ve kayıt altına alınması ile ilgili çalışmalar devam etmiştir. Kara ve liman sınır kontrol noktaları ve İstanbul Sabiha Gökçen Havalimanı sınır kontrol noktası henüz tam olarak işler hale getirilmemiştir.

Türkiye, hayvan hastalıklarına karşı mücadelesine devam etmiştir. Trakya bölgesinin şap hastalığından ari statüsünü sürdürebilmesi için yoğun aşılamayla birlikte, Trakya ile Anadolu arasında hayvan hareketlerine yönelik sıkı kontrollerin uygulanmasına devam edilmiştir. Kesim sırasında hayvan refahına ilişkin bir düzenleme kabul edilmiştir, fakat hayvan refahı ile ilgili mevzuatın genel olarak uygulanması hususunda sınırlı ilerleme kaydedilmiştir. Salmonella ve belirlenmiş diğer gıda kaynaklı zoonotik etkenlerin kontrol altına alınması hakkında bir yönetmelik uygulamaya konulmuştur. Nakledilebilir süngerimsi ensefalopatilere ilişkin mevzuata uyum sağlanması hususunda ilerleme kaydedilmemiştir ve bu konuda bir sürveyans sistemi bulunmamaktadır. Canlı sığır, sığır eti ve türev ürünler üzerindeki fiili ithalat yasağı için *bkz. Fasil 11 - Tarım ve Kırsal Kalkınma*.

Türkiye, **gıda, yem ve hayvansal yan ürünlerin piyasaya arzı** konularındaki eğitim, denetim ve izleme programlarını sürdürmüştür. Tarımsal gıda işletmeleri için ulusal bir modernizasyon planı oluşturulmasına yönelik ilerlemeler sınırlı kalmıştır. Çiğ süte ilişkin mikrobiyolojik kriterler mevzuatının yürürlüğe girmesi ertelenmiştir. Gıda işletmelerinin kayıt altına alınması ve onaylanmasına yönelik olmak üzere yeni kuralların uygulanması için kayda değer çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Risk esaslı resmi denetimler devam etmiştir. Hayvansal yan ürünler sektörünün yeni kurallara uyumunun sağlanması ve bu kuralların tam olarak uygulanması için önemli çalışmaların yapılmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Denetimlerin finansmanına ilişkin düzenlemeler henüz AB sistemi ile uyumlu hale getirilmemiştir.

Gıda güvenliği kuralları konusunda, etiketleme, gıda katkı maddeleri ve saflık kriterleri, aroma verici maddeler ve gıda takviyeleri gibi bir dizi konuda mevzuat uyumu ve uygulama bakımından ilerleme kaydedilmiştir. Ancak, kabul edilen mevzuat AB müktesebatıyla tam olarak uyumlu değildir. Bazı gıda maddeleri için etiketleme ve takip sistemine ilişkin yeni kurallar kabul edilmiştir ve bu durum işletmeler için gereksiz yük oluşturmaktadır. Gıda enzimleri ve yeni gıdalar konularında AB müktesebatına uyum henüz tamamlanmamıştır. **Yem için özel kurallar** konusunda, yemlerde istenmeyen maddeler hakkında bir tebliğ kabul edilmiştir.

Bitki sağığı politikası konusunda, zararlılarla mücadele programları uygulanmıştır.

Sonuç

Gıda güvenliğı, veterinerlik ve bitki sağığı politikası alanındaki ilerleme sınırlı kalmıştır. Bu alandaki AB müktesebatının tam olarak uygulanmasında ilerleme sağılanması için daha fazla kayda değer çalışma yürütülmesi gerekmektedir. AB standartlarının karşılanması amacıyla, tarımsal gıda işletmelerinin iyileştirilmesi, hayvanların kimliklendirilmesi ve kayıt altına alınması, hayvan refahı, hayvansal yan ürünler ve hayvan hastalıkları ile mücadele konusunda kayda değer çalışmaların yürütülmesi gerekmektedir. Sonuç olarak, bu alandaki hazırlıklar erken aşamadır.

4.13. Fasil 13: Balıkçılık

Mevzuat uyumu bakımından, Türkiye, Su Ürünleri Kanunu'nun revizyonuna yönelik çalışmalarına devam etmiştir; bu çalışmalarda Ortak Balıkçılık Politikası reformunun göz önünde bulundurulması beklenmektedir. Hizmet içi eğitim programları aracılığıyla, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü'nün ve taşra teşkilatının kurumsal kapasitesi artmıştır.

Kaynaklar ve filo yönetimi konusunda, balıkçı teknelerinin avcılıktan çıkartılmasına yönelik destekleme kapsamının, 10 metreden uzun tekneleri içerecek şekilde genişletilmesi, avlanma kapasitesinin daha fazla azaltılmasına katkıda bulunacaktır. Ulusal balıkçılık veri toplama programı, en az 10 metre uzunluğundaki balıkçı teknelerinden örnekleri kapsayacak şekilde geliştirilmiştir. Su Ürünleri Bilgi Sisteminin (SUBİS) kapsamı ve işlevselliğı daha fazla artırılmıştır. Yeni bir balıkçılık liman ofisi açılmış ve böylelikle bu ofislerin toplam sayısı 43'e çıkmıştır.

Türkiye ve Avrupa Komisyonu arasındaki Balıkçılık Diyalog Grubu, çeşitli forumlardaki (örneğin Atlantik Ton Balıklarının Korunması Uluslararası Komisyonu - ICCAT ve Akdeniz Genel Balıkçılık Komisyonu - GFCM) işbirliğini artırmış ve ayrıca **denetim ve kontrol** hususunda ilerlemeler kaydedilmesine katkıda bulunmuştur.

Yapısal eylemler, piyasa politikası ve devlet yardımları konularında ilerleme kaydedilmemiştir. Ancak, balıkçılık üretici örgütleri ile ilgili yeni başlatılan proje, piyasanın AB müktesebatı ile uyumlu olarak düzenlenmesinde atılan bir ön adım olarak değerlendirilebilir.

Uluslararası anlaşmalar konusunda gelişmeler kaydedilmiştir. Türkiye, GFCM ve ICCAT gibi bölgesel balıkçılık yönetim örgütlerine aktif olarak katılmış ve kendi tedbirlerini bu kuruluşların tavsiyeleri ile daha fazla uyumlu hale getirmiştir. Orta Asya ve Kafkaslar Bölgesel Balıkçılık ve Su Ürünleri Yetiştiriciliğı Komisyonu Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun kabul edilmiştir. AB, Ortak Balıkçılık Politikası kapsamında, Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (UNCLOS) hükümlerini de uygulamakta olduğundan, Türkiye'nin UNCLOS'u onaylaması, balıkçılık ve denizcilik politikası alanında AB ile işbirliğini geliştirecektir.

Sonuç

Kaynaklar ve filo yönetimi, denetim ve kontrol ve uluslararası anlaşmalar konusunda bazı ilerlemeler kaydedilmiştir. Mevzuat uyumu, yapısal eylemler, piyasa politikası ve devlet yardımları konularında daha fazla çalışma yapılması gerekmektedir. Sonuç olarak, bu alandaki uyum çok erken aşamadır.

4.14. Fasil 14: Taşımacılık Politikası

Karayolu taşımacılığı alanında Aralık 2013'te Tehlikeli Madde Güvenlik Danışmanlığı Hakkında Tebliğ ve Mayıs 2014'te tehlikeli maddelerin yol kenarında denetimlerine ilişkin Yol Kenarı Denetimi Genelgesi yayımlanmıştır. Yolcu/mal taşımacılığında kullanılan ve 1990 yılından önce üretilen eski ticari araçların kademeli olarak trafikten çekilmesine vergi teşvikleri yoluyla devam edilmiştir. Bugüne kadar, 1990 yılından önce üretilmiş 118.557 adet motorlu araç piyasadan kaldırılmıştır. Ticari araçların ağırlık, boyut ve diğer hususlara ilişkin kurallara uygunluklarının sağılanmasına yönelik denetimlerde kayda değer bir artış gözlenmiştir.

Demiryolu taşımacılığında, demiryolu şirketi henüz ayrıştırılmamıştır. Türkiye Demiryolu Ulaştırmasının Serbestleştirilmesi Hakkında Kanun, temel işlevlerin bağımsızlığının sağlandığı rekabetçi ve şeffaf bir piyasa için gerekli koşulların oluşturulması bakımından AB müktesebatıyla uyumlu değildir ve bu nedenle söz konusu Kanun'da önemli yasal değişiklikler yapılması gerekmektedir. Demiryolu Düzenleme Genel Müdürlüğünün (DDGM) Ulaştırma Bakanlığından mali ve kurumsal özerkliğini kazanması ciddi bir endişe konusudur. DDGM'nin lisans verme, demiryolu araçlarının kaydı, emniyet, şebeke erişimi ve ücretlendirmeye ilişkin hazırlamış olduğu düzenlemeler henüz onaylanmamıştır. Demiryolu piyasası için kapsamlı bir yasal çerçeve gerekmektedir. Altyapı yöneticisinin taşıma işletmesinin sahibi ve finansörü olduğu Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryollarının (TCDD) halihazırdaki kurumsal altyapısı AB müktesebatıyla uyumlu değildir. TCDD, maliyet esaslı muhasebe sistemini kullanmamaktadır ve özellikle hızlı tren işleyişinin uzun vadede sürdürülebilirliği bakımından, TCDD'nin işletme zararları ve sübvans edilme yöntemi endişe kaynağı yaratmaktadır.

İntermodal taşımacılıkta, Tehlikeli Mal ve Kombine Taşımacılık Düzenleme Genel Müdürlüğü, bir strateji kabul etmiş ve kombine taşımacılığın teşvik edilmesi ve desteklenmesi amacıyla mevzuat taslağı hazırlamıştır. Ancak söz konusu taslak henüz kabul edilmemiştir. Çeşitli kamu kurumlarının ve özel kurumların bir araya getirilmesinde odak noktası olarak hareket edecek sürekli bir forumun oluşturulması gerekmektedir.

Hava taşımacılığı alanında, yatay anlaşma hâlâ imzalanmamıştır. Söz konusu anlaşma, havacılık alanında daha fazla entegrasyon sağlanması için önemli bir dönüm noktasıdır. Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü, 35 yeni personel istihdam etmiş ve kalite yönetim sertifikasını almıştır. Genel Müdürlük, Türkiye'nin AB müktesebatı ve Avrupa Havacılık Emniyeti Ajansının ticari hava işletmeleri, uçuşa elverişlilik ve hava aracı bakım personeli konularındaki gereklilikleri ile daha da uyumlu olması için yönetmelikler çıkarmıştır. Hava trafik yönetiminde, hâlâ uluslararası işbirliği eksikliği görülmektedir. Türkiye'deki ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ndeki hava trafik kontrol merkezleri arasındaki iletişim eksikliği, Lefkoşa uçuş bilgi bölgesinde hava emniyeti bakımından ciddi tehlike oluşturmaktadır. Emniyet meselelerini çözmek üzere, ivedilikle operasyonel bir çözüm bulunmasına ihtiyaç vardır.

Deniz taşımacılığı konusunda, Türkiye, Balast Suyu Yönetimi Sözleşmesi'ne, Uluslararası Deniz Trafikinin Kolaylaştırılması Sözleşmesi'ne ve Gemilerden Kaynaklanan Kirliliğin Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesinin VI. Ekine taraf olmuştur. Türkiye ayrıca, katıldığı Uluslararası Denizcilik Örgütünün Üye Devlet Gönüllü Denetim Programı'nı 2014 yılında başarılı bir şekilde tamamlamıştır. Türkiye, gemilerin raporlama formaliteleri bakımından AB müktesebatıyla henüz uyum sağlamamıştır. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nde kayıtlı olan veya son uğradığı liman Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nde olan gemiler ve uçaklar ile mülkiyeti veya gemi yönetimi GKRY'ye ait olan yerli/yabancı uyruklu tüm gemilere yönelik kısıtlamalar yürürlükte kaldığı sürece, Türkiye bu fasla ilişkin AB müktesebatını tam olarak uygulama konumunda olmayacaktır.

Sonuç

Başta kurumsal kapasite ve karayolu taşımacılığı güvenliği olmak üzere, taşımacılık politikasında bazı ilerlemeler kaydedilmiştir. Demiryolları konusunda daha fazla kayda değer çalışma gerekmektedir. Sonuç olarak, Türkiye taşımacılık sektöründe nispeten ileri düzeydedir.

4.15. Fası 15: Enerji

Aralık 2013'te, 3 adet Güney Gaz Koridoru projesine yönelik (Şah Deniz II sahası, trans-Anadolu boru hattı ve trans-Adriyatik boru hattı) nihai yatırım kararlarının kabul edilmesiyle birlikte doğal gaz **arz güvenliği** için sağlam zeminler hazırlanmaktadır. Söz konusu kararlar, bu projelerin birlikte çalışabilirliğini ve bağlanabilirliğini sağlamaktadır. Doğal gaz boru hattının alım ve yapımına ilişkin Trans-Anadolu Boru Hattı Projesi için ihale devam etmektedir ve çalışmaların 2018-2019 yıllarında tamamlanması planlanmaktadır. Yıllık 3.2 milyar metre küp doğal gazın Kuzey Irak'tan ithal edilmesi ve Yunanistan'a doğal gaz ihraç edilmesi için lisans verilmiştir. İki şirkete daha yeraltı doğal gaz depolama lisansı verilmiştir. Arz güvenliği, Bulgaristan ve Gürcistan ile elektrik arabağlantılarının tamamlanmasıyla birlikte daha da geliştirilmektedir. (Bkz. Fası 21: Trans-Avrupa Ağları). Türkiye,

Avrupa Komisyonu tarafından Avrupa Enerji Güvenliği Stratejisi çerçevesinde gerçekleştirilen enerji güvenliği stres testine katkı sağlamıştır.

Enerji iç piyasasına ilişkin olarak, rapor döneminde, yeni Elektrik Piyasası Kanunu kapsamında çıkarılması öngörülen uygulama tüzüklerinin çoğu yayımlanmıştır. Yenilenebilir enerji kaynaklarının rekabeti, teşvik edilmesi, korunması, kullanılması, sertifikasyonu ve desteklenmesine ilişkin uygulama yönetmelikleri 2013 yılının son çeyreğinde yayımlanırken, elektrik dağıtımı, bağlantı, sistem kullanımı, şebeke kodu, bildirim, ithalat ve ihracat ile tüketici hizmetlerine ilişkin yönetmelikler 2014 yılında kabul edilmiştir. 2014 yılı için, serbest tüketici eşiği (elektrik tedarikçisini seçme serbestisi) 5000 kWh'dan 4500 kWh'a düşürülmüştür, bu da teorik anlamda piyasanın %85 oranında açılmasına denk gelmektedir; 2015 yılına kadar tüm tüketicilerin serbest tüketici yapılması amaçlanmaktadır. Dağıtım varlıklarının özel şirketlere devredilmesi tamamlanmıştır, ancak üretim varlıklarının özelleştirilmesi konusundaki ilerleme, potansiyel yatırımcıların gerekli finansmanı temin etmede karşılaştığı zorluklar nedeniyle sınırlı kalmıştır. Enerji Piyasaları İşletme Anonim Şirketinin (EPİAŞ) işleyişine ilişkin yönetmelik, Elektrik Piyasası Kanunu'nda belirtilen süre bitimine kadar yayımlanmamıştır, ancak 2014 yılının sonuna kadar hayata geçirilmesi beklenmektedir. Maliyet esaslı tarifelerin uygulanması gerekmektedir; aksi halde 2016 yılına kadar tüketiciler arasında ulusal tarifede çapraz sübvansiyonlar uygulanmaya devam edecektir.

Doğal gaz piyasası konusunda, evsel tüketicilerin serbest tüketici eşiği 2014 yılı için 100000 metre küpe düşürülmüştür. Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu, henüz doğal gaz kullanımına başlamayan beş il için yeni dağıtım şebekelerinin ihalesine yönelik çalışmalara devam etmiştir. Ağustos 2014'ün sonuna kadar, gaz dağıtım ihalesi tamamlanan 76 ilden, 69'u doğal gaz kullanmaya başlamıştır. Doğal Gaz Piyasası Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı, TBMM kararını beklemektedir.

Küçük ölçekli **yenilenebilir enerji** kaynaklarını teşvik etmeyi amaçlayan lisanssız elektrik üretimi dahil olmak üzere, Elektrik Piyasası Kanunu kapsamında bazı uygulama yönetmelikleri yayımlanmıştır. Hükümet, mevcut tarife garantisi uygulama dönemini 2016 yılından itibaren 10 yıl uzatmıştır. Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu, 3000 MW'lık rüzgar enerjisi santralleri kurulmasına ilişkin önlisans başvuruları için yatırımcılara yönelik bir davet yayımlamıştır. Güneş enerjisi kaynaklarından 600 MW'lık elektrik üretimi sağlamak için önlisans başvurularının değerlendirilmesi devam etmiştir. Yenilenebilir enerji kaynaklarından üretilen elektrik oranı 2012 yılında %27 iken, 2013 yılında %29'a yükselmiştir; artışın büyük bir bölümü yeni rüzgar enerjisi santrallerinden sağlanmıştır.

Enerji verimliliği hizmetlerine ve enerji yönetim programlarına yönelik yetkilendirmeler konusunda gelişmeler devam etmiştir. Nisan 2014'te, yüksek verimli kojenerasyonun Enerji Verimliliği Direktifiyle uyumlu bir şekilde teşvik edilmesine yönelik bir politika kamuoyu görüşüne sunulmuştur. Türkiye'nin enerji verimliliği mevzuatının Enerji Verimliliği Direktifine uyum sağlaması amacıyla Brüksel'deki Enerji Şartı Sekreteryası, Mart 2014'te Hükümeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının kapasitesini güçlendirmeye teşvik eden kapsamlı bir enerji verimliliği politikası değerlendirmesi yayımlamıştır. Enerji verimliliği strateji belgesinin doğru uygulanması için öncelikleri ile birlikte kısa dönem eylem planları ve ara hedefleri ile izleme ve değerlendirme yöntemlerinin hazırlanmasını da önermektedir. Enerji Verimliliği Kanunu ve ilgili mevzuat hala Enerji Verimliliği Direktifi ile uyumlu değildir.

Nükleer güvenlik ve radyasyondan korunmaya ilişkin olarak, Ekim 2013'te Türkiye ile Japonya arasında Türkiye'nin 4500 MW'lık ikinci nükleer enerji santralının Sinop'ta kurulmasına ilişkin bir anlaşma imzalanmıştır. Ocak 2014'te, Hükümet, 'Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Japonya Hükümeti Arasında Nükleer Enerjinin Barışçıl Amaçlarla Kullanımına Dair İşbirliği Anlaşması'nı onaylamıştır. Nükleer enerji ve radyasyon ile bağımsız düzenleyici bir kurum kurulması konusunda uzun süredir beklenen çerçeve kanun tasarısı kamuoyu görüşüne sunulmuştur. Söz konusu kanun, henüz kabul edilmemiştir. "Kullanılmış Yakıt İdaresinin ve Radyoaktif Atık İdaresinin Güvenliği Üzerine Birleşik Sözleşmeye Katılmamızın Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı" halen TBMM tarafından onaylanmamıştır.

Sonuç

Başta arz güvenliği, iç elektrik piyasası ve yenilenebilir enerji konularında olmak üzere enerji alanında ilerleme kaydedilmiştir. Ancak, başta ilgili AB direktifleriyle uyum konusunda olmak üzere doğal gaz, enerji verimliliği ve nükleer güvenlik ile radyasyondan korunma konularında daha fazla çalışma yapılması gerekmektedir. Elektrik ve doğal gaz için şeffaf ve maliyet esaslı bir fiyatlandırma mekanizması henüz gerektiği şekilde uygulanmamaktadır. Sonuç olarak, Türkiye'nin enerji alanında uyum durumu ileri bir düzeydedir.

4.16. Fasil 16: Vergilendirme

Dolaylı vergilendirmeye ilişkin mevzuat alanında, Türkiye'nin Katma Değer Vergisi (KDV) AB müktesebatı ile hâlâ uyumlu değildir. Yapısının, muafiyetlerin, özel planların ve indirimli oranlar kapsamının AB müktesebatı ile daha fazla uyumlaştırılması gerekmektedir. KDV'ye ilişkin düzenlemeler tek yasal metinde toplanmıştır.

Tütün ürünleri üzerindeki Özel Tüketim Vergisi (ÖTV) ile ilgili olarak, son dönemde sigaralara getirilen maktu ÖTV'ye rağmen, Türk mevzuatı ile AB müktesebatı arasında asgari maktu vergi tutarı ve asgari toplam ÖTV yükü bakımından farklılıklar sürmektedir. Diğer taraftan, 2009 Eylem Planı uyarınca Türkiye, Tütün Fonu'nu finanse etmek için ithal işlenmemiş tütün üzerinden alınan maktu vergi tutarını ton başına 1.500 dolardan 1.200 dolara indirmiştir. Bu durum, mevcut ayrımcı vergi uygulamalarının tamamen kaldırılması doğrultusunda atılmış olumlu bir adımdır.

Alkollü içecekler üzerindeki ÖTV ile ilgili olarak, ithal alkollü içkiler ile benzer yerli içkilere uygulanan maktu vergi tutarları arasındaki fark artmıştır. Bu durum, 2009 Eylem Planı ile uyumlu değildir. Enerji ürünlerinin vergilendirilmesi bakımından, Türkiye madeni yağlar ve motor yakıtlarına maktu vergi yerine nispi (oransal) vergi uygulamak için mevzuatında değişiklik yapmış ve böylece AB müktesebatı ile mevcut farklılıkların kapsamını genişletmiştir.

Doğrudan vergilendirme konusunda, Gelir Vergisi Kanunu Tasarısı hâlâ TBMM'de gözden geçirilmektedir.

İdari işbirliği ve karşılıklı yardımlaşma alanında, Gelir İdaresi Başkanlığı "Kayıtdışı Ekonomi ile Mücadele Stratejisi Eylem Planı"nda yer alan tedbirlerin uygulamasını izlemektedir.

Uygulama kapasitesi ve bilgisayar ortamına geçiş konusunda, Gelir İdaresi Başkanlığı yasal ve idari süreçleri basitleştirilmek, idarenin uygulama ve denetim kapasitesi ile mükellefe yönelik hizmet kalitesini geliştirmek suretiyle gönüllü uyumu desteklemeye devam etmiştir. KDV iadelerine ilişkin prosedürler kolaylaştırılmış ve iade taleplerine ilişkin işlemler için elektronik bir sistem kurulmuştur. Vergi Denetim Kurulu uygulama kapasitesini güçlendirmeye devam etmiştir.

Sonuç

Bu fasılda mevzuat uyumu bakımından sınırlı ilerleme kaydedilmiştir ve bazı alanlarda AB müktesebatı ile farklılıklar artmıştır. ÖTV'deki ayrımcı vergi uygulamalarının kademeli olarak ortadan kaldırılması daha fazla ilerleme sağlanması açısından gereklidir. Vergi idaresini güçlendirme, kayıtdışı ekonomi ile mücadele ve gönüllü uyumu artırmaya yönelik çalışmalar devam etmiştir. Sonuç olarak, bu fasıldaki hazırlık nispeten ileri düzeydedir.

4.17. Fasil 17: Ekonomik ve Parasal Politika

Para politikası konusunda, Merkez Bankası çoklu araçlar kullanarak fiyat istikrarı ve finansal istikrar hedeflerini birlikte izlemeye devam etmiş ve karışık sonuçlar elde etmiştir. Tüketici enflasyonu 2013 yılı sonunda %7,4'e yükselmiştir. Bu rakam Merkez Bankası'nın +/-%2 olan tolerans aralığı olan %5'lik yılsonu hedefinin üzerindedir. Piyasaların Türk lirası üzerinde yarattığı baskı nedeniyle, Merkez Bankası kısa dönemli faiz oranlarını ciddi biçimde arttırmıştır. Hükümet ve Merkez Bankası, enflasyon hedefini birlikte belirlemektedir. Merkez Bankası Kanunu, Bankanın bağımsızlığını tam olarak sağlamamaktadır. Para politikası otoritesi üzerindeki faizleri düşük tutmaya yönelik siyasi baskı artmıştır. Ayrımcı stopaj vergisi oranları kamu sektörü

borçlanma araçlarını hâlâ özel sektöre göre ayrıcalıklı kılmakta olup, bu durum kamu sektörünün finansal kuruluşlara imtiyazlı erişiminin engellenmesi ilkesi ile uyumlu değildir.

Ekonomi politikası konusunda, Türkiye 2014 Yılı Katılım Öncesi Ekonomik Programını bir miktar gecikmeyle Şubat 2014'te sunmuş olup, Program beklenen standartları tam karşılamamaktadır. Katılım Öncesi Ekonomik Program, son dönemdeki piyasayı ve siyasi koşulları dikkate almadan, daha yüksek büyüme, daha düşük cari açık ve enflasyon varsayımlarına dayanan iyimser bir senaryo sunmaktadır. Türkiye ekonomisi, düşük tasarruf oranları ve kısa dönemli sermaye girişlerine olan bağımlılığı nedeniyle dış şoklara karşı kırılgan kalmaya devam etmektedir. Ekonomi politikalarının oluşturulması plansız ve parçalı bir yapı arz etmektedir. Mali kuralın uygulamaya konulmasını da içeren bütçe çerçevelerine ilişkin 85/2011 sayılı Direktif ile uyum sağlamak için Türkiye'nin ciddi çaba sarf etmesi gerekmektedir.

Sonuç

Ekonomik ve parasal politika alanında az ilerleme kaydedilmiştir. Para politikası alanında AB müktesebatı ile uyum ileri düzeyde olmakla birlikte tam değildir. Merkez Bankasının bağımsızlığına ilişkin endişeler artmıştır. Ekonomi politikasının oluşturulması süreci plansız olmaya devam etmektedir. Sonuç olarak, Türkiye'nin ekonomik ve parasal politika alanında hazırlığı ileri düzeydedir.

4.18. Fası 18: İstatistik

İstatistiki altyapı alanında, Maliye Bakanlığı, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ve Sosyal Güvenlik Kurumu başta olmak üzere temel veri sağlayıcılar ile TÜİK arasındaki işbirliğinin güçlendirilmesi için ilave çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Sınıflandırmalar ve kayıtlar konusunda, TÜİK üretici fiyatları endeksini ve dönemsel ulusal hesaplarını NACE Rev 2. sınıflandırmasına uyumlu olarak yayımlamaya başlamıştır.

Sektör istatistikleri alanında, istatistiki çiftlik kayıtlarının oluşturulması hususunda kaydedilen ilerleme ve tarım istatistiklerinin toplanması için öngörülen metodoloji ve organizasyon hakkında ayrıntılı bir açıklamaya ilişkin kriterin yerine getirilmesi amacıyla hazırlanan, Türkiye'de tarım istatistiklerinin güçlendirilmesine yönelik strateji belgesi üzerindeki çalışmalar sürdürülmüştür. Türkiye, sürekli hane halkı işgücü anketini uygulamaya başlamıştır. Tarım sayımına ilişkin çalışmalar yürütülmüştür. Türkiye'nin, bu fasılda daha fazla ilerleme kaydedilmesi bakımından kilit önemde olan temel ulusal hesap göstergelerini ve bunlar için kullanılan metodolojiyi sunması gerekmektedir. Bölgesel istatistikler alanında daha fazla ilerlemeye ihtiyaç duyulmaktadır.

Sonuç

İstatistik alanında, üretici fiyatları endeksi ve dönemsel ulusal hesaplardaki değişikliklerle ilerleme sağlanmıştır. Ulusal hesaplar, tarım istatistikleri ve bölgesel istatistikler konularında daha fazla ilerleme sağlanması ve TÜİK ile temel veri sağlayıcılar arasındaki işbirliğinin güçlendirilmesi gerekmektedir. Sonuç olarak, müktesebatla uyum ileri seviyededir.

4.19. Fası 19: Sosyal Politika ve İstihdam

Türk **İş Kanunu'nun** AB müktesebatı ile uyumlaştırılması ve ilgili mevzuatın uygulanması hususlarında gelişme kaydedilmesi gerekmektedir. Sektör, istihdam biçimi ve cinsiyet bazında önemli farklılıklar söz konusu olmakla beraber İş Kanunu'nun kapsamına girmeyen kayıt dışı istihdam oranı daha da düşerek %33,6'ya gerilemiştir. Kayıtdışı istihdam, kötü çalışma koşulları, haksız işten çıkarmalar ve sendikalara üye olmakta yaşanan zorluklar konularında bilhassa alt işverene bağlı çalışan işçiler risk altındadır. Türkiye'nin, alt işverenlik ve geçici iş ilişkisi gibi diğer istihdam türlerini AB müktesebatına uygun şekilde düzenlemesi gerekmektedir. Aralık 2013 tarihli Çocuk Hakları Ulusal Stratejisinde, halen süregelen çocuk işçiliği sorunu ele alınmaktadır.

Türkiye, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 187 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliğini Geliştirme Çerçeve Sözleşmesini onaylamıştır. Türkiye yeni İş Sağlığı ve Güvenliği Kanununa bağlı bütün yetkiselikleri kabul etmiştir, ancak kanun halen tam olarak uygulanabilir değildir. Kanun'un bütünüyle yürürlüğe konması ve etkin önleme ve denetim konusundaki ciddi açıkların sosyal

ortaklar ve meslek örgütleriyle işbirliği içinde kapatılmasına yönelik ilerlemeye ihtiyaç duyulmaktadır. Soma maden faciasında da görüldüğü üzere maden ve taş ocağı sektörü ile inşaat sektörü hâlâ en riskli sektörlerdir. Eylül 2014'te, madencilerin çalışma koşullarının iyileştirilmesi amacıyla ilgili kanunda yeni hükümler kabul edilmiştir. Resmi olmayan rakamların, resmi istatistiklerden daha yüksek olduğu göz önüne alındığında, ölümcül işyeri kazalarının izlenmesi konusunda daha fazla şeffaflığa ihtiyaç vardır.

Sosyal diyalog alanında, Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanununa bağlı yönetmelikler kabul edilmiştir. Sendika üyeliğine kayıt ve üyelikten çıkma işlemleri için e-devlet portalının kullanılması, Temmuz 2013'den bu yana sendika üyelerinin sayısında %15,2 oranında bir artışa neden olmuştur; ancak verilerin kötüye kullanılmasının önlenmesi için portal verilerinin gizliliğinin sağlanması gerekmektedir. Toplu iş sözleşmelerinin kapsamı hâlâ düşüktür. Toplu iş sözleşmeleri için kısıtlayıcı olan ikili baraj, sendika üyelerinin işten çıkarmalara karşı korunmasındaki belirsizlikler ve örgütlenme, toplu pazarlık ve grev hakkı konularındaki boşluklar hâlâ bu alandaki en belirgin sorunlardır. Eylül ayında Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanununda yapılan değişiklikle, sendikaların toplu iş sözleşmesi yapabilmesine dair iş kolu barajı (sendikanın üye sayısının, işyerinin dahil olduğu iş kolundaki işgücüne oranı) kalıcı şekilde %1 olarak belirlenmiştir. Bu durum, sendikaların toplu iş sözleşmesi yapmasının önünde önemli bir engel oluşturmaya devam etmektedir.

İstihdam politikası alanında, uzun vadeli politika planlamasını içeren ve iddialı istihdam hedefleri belirleyen ilk ulusal istihdam stratejisi kabul edilmiştir. Bunun yanı sıra Türkiye, ilk İstihdam ve Sosyal Reform Programını hazırlamaktadır. İşgücü piyasası performansı nispeten durağan seyretmeye devam etmiştir. Erkeklerin (15-64 yaş) işgücüne katılımı (%75,6) ve istihdam oranları (%69,5) AB ile kıyaslanabilir düzeylerde olmakla birlikte, kadınların işgücüne katılımı (%33,2) ve istihdam (%29,6) oranları hâlâ AB seviyelerinin oldukça altındadır. İstihdam, öğrenim veya eğitim dışında kalan gençlerin oranı gerilemeye devam etse de hâlâ %25,5 gibi yüksek bir seviyededir. İşsizlik oranı çok az artarak %8,9 seviyesine yükselmiştir (gençlerde %16,9). İŞKUR kapasitesini arttırmış ve hizmetlerinin kapsamını genişletmiştir.

Avrupa Sosyal Fonuna hazırlık çalışmaları ile ilgili olarak, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Operasyonel Programı kapsamındaki IPA fonlarının yönetimine devam etmiştir. Personel sayısındaki artışla, programlama, ihale, izleme ve değerlendirme konularındaki çalışmalara hız kazandırılmıştır; ancak mevcut fonların hazmedilmesi konusu, sorun teşkil etmeye devam etmektedir. (Bkz. *Fasıl 22 - Bölgesel Politika ve Yapısal Araçların Koordinasyonu*)

Sosyal içirme ile ilgili olarak, bütünleşik ve kapsamlı bir politika çerçevesinin geliştirilmesi ihtiyacı hâlâ devam etmektedir. Sosyal harcamalar bütçesindeki artışa rağmen, nispi yoksulluk düzeyi (%22,6), yoksulluk açığı (%29,4) ve gelir eşitsizliği (GINI 0.402) AB ortalamalarına göre hâlâ yüksektir. Sosyal yardım alan kişilerin kayıtlı işgücü piyasasına katılımlarının desteklenmesine yönelik eylem planı olumlu sonuçlar vermiştir ve bu durum aktif işgücü piyasası politikalarının arttırılması yönündeki ihtiyacı gözler önüne sermektedir. Özel sektörde korumalı işyerlerinin oluşturulmasına yönelik yeni mali teşviklerin yanı sıra kamu sektöründe engellilere yönelik istihdam olanakları artmaya devam etmiştir. Ulusal Roman Entegrasyonu Stratejisi hazırlanmaktadır.

Sosyal koruma alanında, kadınların ve gençlerin istihdam oranlarının arttırılması ve kayıtdışı istihdamın azaltılması suretiyle, emekli maaşları ve sağlık harcamaları nedeniyle giderek daha fazla açık veren sosyal güvenlik sisteminin sürdürülebilirliği güçlendirilebilir. Hizmet sunumunun kalitesi bakımından bazı bölgesel eşitsizlikler olmasına rağmen, sağlık sigortası sistemi sürdürülebilir, büyük ölçüde erişilebilir ve hemen hemen evrensel bir sağlık hizmeti sunmaktadır. Türkiye'de kapsamlı bir uzun dönemli bakım sistemi mevcut değildir. Çocuklar ve engelli bireyler için uzun dönemli bakım hizmetlerinin kurumsal yapının dışına çıkarılması ve toplum temelli

alternatiflerin geliştirilmesi gerekmektedir. Yaşlanma Ulusal Eylem Planının uygulanması sayesinde aktif yaşlanma politikalarının iyileştirilmesi beklenmektedir.

Ayrımcılıkla mücadele alanında, engellilik temelinde ayrımcılık yapmama ilkesi, Milli Eğitim Temel Kanunu ile İş Kanununa konmuştur. Bunun yanı sıra, Türk Ceza Kanunu'nun 122. maddesinde yapılan bir düzenleme ile ekonomik faaliyetlerde ve işe alımda ayrımcı ve nefret kaynaklı uygulamalara ceza getirilmiştir. Cinsel yönelim veya yaşa dayalı ayrımcılıkla ilgili koruyucu mevzuat hâlâ mevcut değildir. (Bkz. Fası 23 – Yargı ve Temel Haklar)

Kadın-erkek **fırsat eşitliği** konusunda, AB müktesebatının öngördüğü şekilde bir eşitlik birimi henüz oluşturulmamıştır. Yaşlı bakımı dahil olmak üzere ev işlerinin cinsiyete dayalı olarak ayrıldığı göz önüne alındığında, çocuk bakım imkanlarının olmayışı, kadınların işgücü piyasasına katılımını engellemektedir. Kadın istihdamının ve fırsat eşitliğinin artırılmasına yönelik genelgenin paydaşların çoğu tarafından yüksek öncelikli olarak görülmemesi sebebiyle, söz konusu genelgenin uygulanması ve gerektiği gibi izlenmesi konusunda eksiklikler mevcuttur. İşyerinde zorbalık ve cinsel taciz konusu, istihdamı ve düzgün çalışma koşullarını engelleyen muhtemel bir etken olarak her iki cinsiyet için de gözden geçirilmelidir. (Bkz. Fası 23- Yargı ve Temel Haklar)

Sonuç

Kayıtdışı istihdam oranının azaldığı sosyal politika ve istihdam alanında, bazı ilerlemeler kaydedilmiştir; ancak hâlâ önemli boşluklar söz konusudur. Sosyal diyalog mekanizmaları, mevzuatta bulunan ve kaldırılması gereken engeller nedeniyle etkili şekilde işlememektedir. İş Kanunu'nun işgücünün tamamını kapsayacak şekilde tadil edilmesi ve uygulanması gerekmektedir. İş sağlığı ve güvenliği konusu dahil olmak üzere, çalışma koşullarının daha fazla iyileştirilmesine ihtiyaç vardır. Ayrımcılıkla mücadele, sosyal içerme ve sosyal koruma politikalarının ve uygulamalarının iyileştirilmesi gerekmektedir. Sonuç olarak, bu alandaki mevzuat uyumu nispeten ileri düzeydedir.

4.20. Fası 20: İşletme ve Sanayi Politikası

İşletme ve sanayi politikası ilkeleri konusunda, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Türkiye Sanayi Stratejisi Belgesi (2011-2014) ve eylem planını uygulamayı sürdürmüş ve gelecek döneme yönelik bir sonraki Strateji üzerinde çalışmaya başlamıştır.

İşletme ve sanayi politikası araçlarına ilişkin olarak, teknoloji geliştirme bölgelerinin kurulması için kuluçka merkezlerini ve teknoloji transfer ofislerini zorunlu kılan, yeni Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Uygulama Yönetmeliği kabul edilmiştir. 2013 yılında 40 tanesi işler durumda olan 58 teknoloji geliştirme bölgesi, Kamu İhale Kanunu hükümlerinden muaf tutulmuştur. Teknoloji geliştirme bölgelerinde yaklaşık 18.500 Ar-Ge personeli çalışmakta ve 2.778 şirket bulunmaktadır. Son rakamlara göre, bölgelerden yapılan ihracatın tutarı 1,1 milyar avrodur. Finans sektörü için yenilikçi teknolojilerin başlatılması amacıyla Türkiye'nin ilk tematik teknoparkı İstanbul'da kurulmaktadır. Üniversiteler ve yükseköğretim kurumlarında Ar-Ge altyapısını destekleyen 6550 sayılı Araştırma Altyapılarının Desteklenmesine Dair Kanun kabul edilmiştir. Türkiye, rekabet edebilirlik, Ar-Ge ve yenilikçilik alanlarındaki destek programlarını sürdürmeye devam etmiştir. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ve TÜBİTAK gibi bağlı kurumları, halen 30'dan fazla programı yürütmektedir. Maliye Bakanlığının Ar-Ge için sağladığı vergi teşviklerinin dışında, Ekonomi Bakanlığı ve Kalkınma Bakanlıklarının politika araçları, daha iyi etki yaratabilecek şekilde kapsamlı bir çerçeveye entegre edilmemiştir. Türkiye, çeşitli bankalar aracılığıyla KOBİ'lere faiz sübvansiyonu desteğiyle kredi veren programlarını sürdürmüştür. KOBİ'ler, piyasada mevcut kredilerin %25'ini kullanmaktadır ve bu oran KOBİ'lerin ekonomideki payından düşüktür. Girişim sermayesi kullanımı düşük seviyededir. Türkiye, Avrupa Küçük İşletmeler Yasasını uygulamaya ve Avrupa İşletmeler Ağına katılmaya devam etmiştir. Türkiye, bir sonraki COSME programı için başvuruda bulunmuştur. KOPERNİK programına katılım konusunda karar alınması beklenmektedir.

Sonuç

Türkiye, işletme ve sanayi politikası ilkeleri ve araçları ile bu alanda AB müktesebatının gerekliliklerini karşılama konularında daha da ilerleme kaydetmiştir. Sonuç olarak, bu konudaki hazırlıklar ileri düzeydedir.

4.21. Fasil 21: Trans-Avrupa Ağları

Taşımacılık ağları alanında, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, ulusal ulaştırma ana planı ve ulaştırma bilgi sisteminin hazırlanmasıyla ilgili olarak son aşamaya ulaşmıştır. Buna paralel olarak, bir lojistik ana planı için hazırlık çalışmaları başlatılmıştır. Türkiye, gözden geçirilmiş TEN-T kılavuz ilkeleri uyarınca, gelecekteki Trans Avrupa Taşımacılık Ağı (TEN-T)'na ilişkin planların güncellenmesine yönelik bir çalışma da yürüteceğini duyurmuştur. Türkiye gelecekteki TEN-T demiryolu ağı için yatırım yapmaya istekli bir şekilde devam etmiştir.

Enerji ağları alanında, 3 adet Güney Gaz Koridoru projesi (Şah Deniz II alanı, trans-Anadolu boru hattı ve trans-Adriyatik boru hattı) için nihai yatırım kararı Aralık 2013'te verilmiştir. Söz konusu kararlar, bu projelerin birlikte işletilebilirliğini ve birbiri ile bağlantısını sağlamaktadır. Doğal gaz boru hattının alım ve yapımına ilişkin Trans-Anadolu Boru Hattı projesi için ihale devam etmektedir. Mart 2014'te, Türkiye ve Bulgaristan, iki ülkeyi birbirine bağlayacak bir doğal gaz boru hattının oluşturulmasına karar vermiştir. Enerji Bakanlığı, doğal gaz ve petrolün transit geçişine ilişkin olarak uzun zamandır beklenen kanun taslağını 2013 yılının son çeyreğinde kamu yetkililerinin görüşlerine sunmuştur. (Bkz. Fasil 15 - Enerji).

Elektrik ağları konusunda, Türk elektrik şebekesi ile Avrupa Elektrik İletim Sistemi İşletmecileri Ağı (ENTSO-E) arasındaki deneme paralel işletme bağlantısının nihai test aşaması devam ederken, ENTSO-E, Türk iletim sistemi operatörü (TEİAŞ) ile TEİAŞ ve ENTSO-E alanındaki iletim sistemi operatörleri arasında, her iki yönde de ticari enerji alışverişini sağlayacak uzun dönemli bir anlaşma için müzakereleri başlatmıştır. Şubat 2014'te, Romanya ve Türkiye, elektrik alışverişini kolaylaştırmak amacıyla arabağlantıların geliştirilmesi konusunda karara varmışlardır. Gürcistan ile 400 kw'lık asenkron elektrik bağlantısının inşası tamamlanmıştır ve 2014 yılının ikinci çeyreğinde elektrik alışverişi başlamıştır. Bu hatlara ek olarak, Türkiye ile Bulgaristan ve Romanya arasında inşa edilecek yeni hatlara ilişkin olarak planlama çalışmaları devam etmektedir.

Sonuç

Trans-Avrupa ağları konusunda iyi düzeyde ilerleme sağlanmıştır. Türkiye, bir ana planın geliştirilmesinde son aşamaya ulaşmak suretiyle, yeni TEN-T ağını tanımlamak için önemli bir adım atmıştır. Doğal gaz boru hattı ve elektrik bağlantı projeleri yeterli oranda ilerleme göstermektedir. Türkiye, bu alanlardaki çalışmalarını sürdürmeye teşvik edilmektedir. Sonuç olarak, bu fasıldaki uyum ileri düzeydedir.

4.22. Fasil 22: Bölgesel Politika ve Yapısal Araçların Koordinasyonu

Türkiye'nin AB müktesebatının düzenleyici ve operasyonel gerekliliklerini karşılamak üzere bir eylem planı sunmasının ardından 22. Fasil, Kasım 2013'de müzakerelere açılmıştır. Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisine ilişkin hazırlık çalışmalar henüz tamamlanmamıştır.

Kurumsal çerçeve bakımından, kurumlar arası işbirliği ve koordinasyon artmış ve operasyonel programların uygulanması konusunda bazı ilerlemeler kaydedilmiştir. Kalkınma Bakanlığı, kurumlar ve farklı düzeylerdeki komiteler arasında eşgüdüm sağlamıştır. 2014 yerel seçimlerinden sonra, büyükşehir belediyelerinin sayısı artırılmış ve sınırları genişletilmiştir. Bu durumun, özellikle de çevre operasyonel programı altında programlara ve faaliyetlere etkisi olacaktır.

IPA kurumlarının ve kalkınma ajanslarının **idari kapasitelerinin** güçlendirilmesine yönelik teknik destek projeleri ve eğitim programları uygulanmaktadır. Kalkınma ajansları 2014-2023 dönemini kapsayan ve 2014 yılında yürürlüğe girecek olan bölgesel planları hazırlamaya devam etmiştir.

Programlamaya ilişkin olarak, Türkiye için Endikatif Strateji Belgesi kabul edilmiştir. Bazı sektörlerde, 2014-2016 yıllarını kapsayan sektör operasyonel programlarının hazırlık çalışmaları başlamıştır.

İzleme ve değerlendirme konusunda, entegre bir yönetim bilgi sistemi geliştirilmiş olup, halihazırda işler durumdadır. Kalkınma Bakanlığı, söz konusu bu sistemin daha fazla geliştirilmesine ve Türkiye'nin, uyum politikasının gerekliliklerine hazır hale getirilmesine yönelik raporlar hazırlamaktadır. IPA III. ve IV. Bileşenler altındaki programlara ilişkin izleme sürecinin daha fazla iyileştirilmesi gerekmektedir. Kalkınma Bakanlığı değerlendirme kılavuzları hazırlamıştır; ancak IPA kurumlarının değerlendirme kapasitesinin daha da güçlendirilmesi gerekmektedir.

Mali yönetim konusunda, IPA III ve IV bileşenlerinde fonları hazmetme kapasitesi önemli bir sorun olmaya devam etmekte olup, sözleşme yapma ve ödeme oranları hâlâ oldukça düşüktür. 2013 yılında gerçekleşen fon kayıpları konusundaki yüksek risk 2014 ve sonraki yıllar için de devam etmektedir. Program otoriteleri ve sözleşme makamları yeni işe alımlar ve eğitim faaliyetleri yoluyla kapasitelerini arttırmaya devam etmiştir; ancak program otoritelerinin üst düzey yönetiminde yapılan çok sayıda değişiklik bu durumu olumsuz etkilemiştir. Gelecekte fon kaybı riskinin azaltılabilmesi için program otoritelerinin ihale birimlerinin ivedilikle daha fazla güçlendirilmesi ve kapasitelerin artırılması gerekmektedir.

Sonuç

Bölgesel politika ve yapısal araçların koordinasyonu konusunda bazı ilerlemeler kaydedilmiştir. IPA III. ve IV. bileşenleri altındaki projelerin ve programların uygulanması da bu ilerlemeye dahildir. IPA kurumlarının idari kapasitesi endişe kaynağı olmaya devam etmekte olup, program uygulamasının hızlanması, çıktı kalitesinin artması ve fon kaybının önlenmesi için idari kapasitenin daha fazla güçlendirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Sonuç olarak, bu konudaki hazırlıklar nispeten ileri düzeydedir.

4.23. Fasil 23: Yargı ve Temel Haklar

Yargı sistemi

Adalet Bakanlığı tarafından 2009 yılında hazırlanan **Yargı Reformu Stratejisi'nin** hedeflerine büyük ölçüde ulaşılmıştır; Stratejinin revizyon çalışmaları devam etmektedir.

Yargının **bağımsızlığına** ilişkin olarak, yolsuzluk iddiaları karşısında (*Bkz. Siyasi Kriterler - Hükümet*) Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Kanunu ve Adalet Akademisi Kanununda yapılan değişiklikler, Şubat ayında, oldukça kısa bir sürede ve paydaşlarla gerektiği şekilde istişare edilmeksizin kabul edilmiştir.

HSYK Kanunu'nda yapılan değişiklikler ile Genel Kurula ait önemli yetkilerin Adalet Bakanlığına devredilmesi öngörülmüş, bu durum yargının bağımsızlığı ve kuvvetler ayrılığına ilişkin ciddi endişelere neden olmuştur. Paydaşlar ilk kanun tekliflerine ve kabul edilen mevzuata ciddi tepkiler vermiştir. Kanunun yürürlüğe girmesini müteakip, Genel Sekreter, Genel Sekreter Yardımcıları, Teftiş Kurulu Başkanı ve Başkan Yardımcıları, müfettişler, tetkik hâkimleri ve idari personel dahil, tüm HSYK personelinin görevlerine son verilmiştir. Bu personelin yerine, HSYK Başkanı sıfatıyla Adalet Bakanı tarafından aday gösterilen personel göreve getirilmiştir. Eski personelin bir kısmı (yaklaşık %66'sı) eski görevlerine yeniden atanmıştır.

Anayasa Mahkemesi, kanun maddelerinden bazılarını Anayasa'ya aykırı bulmuş ve gözden geçirilmiş mevzuatı kabul etmesi için yasamaya üç ay süre tanımıştır. Bu maddelerin arasında personelin görevden alınmasına ilişkin olanlar da bulunmakla birlikte, Anayasa Mahkemesinin kararı geriye işlememiştir. Sonuç olarak, görevinden alınan pek çok çalışan görevine iade

edilmemiş ve yeni atanan personel görevlerine devam etmiştir. TBMM, Anayasa Mahkemesinin kararının uygulanmasına ilişkin mevzuatı Haziran ayında kabul etmiştir. Bu mevzuat, 2010 yılında düzenlenmiş olan kanun hükümlerini tekrar yürürlüğe koymak suretiyle, Genel Kurulun rolünü yeniden tesis etmiştir. Bununla birlikte, bu Kanun ile her hâkim ve savcıya seçilecek Kurul üyesi kadar oy kullanma hakkı veren, çarşaf oylama usulü tekrar yürürlüğe girmektedir. Bu sistem ile oyların çoğunluğunu alan adaylar tüm sandalyeleri kazanarak, diğer oy kullananların desteklediği adayları dışarıda bırakabilmekte ve böylece Türk yargısını bir bütün olarak daha iyi temsil edebilecek daha çoğulcu yapıda bir HSYK'nın tesis edilmesi engellenebilmektedir. Yürütmenin Kurula katılımı ve buradaki rolü azaltılmalıdır. Yargı denetiminin, hâkim ve savcılarının bağımsızlık veya tarafsızlıklarına ya da bireysel haklarına potansiyel olarak müdahale edebilen Kurul kararlarının tamamını da içerecek şekilde genişletilmesi gerekmektedir.

19 Aralık'ta, Adli Kolluk Yönetmeliği'nde yapılan değişiklikle, savcılarının talimatı üzerine hareket eden kolluk görevlilerine, suça ilişkin ihbar veya şikayetler hakkında en üst dereceli amirlerine bilgi verme zorunluluğu getirilmiştir. 25 Aralık'ta, savcının yolsuzluk iddiaları ile ilgili iki soruşturma kapsamında şüphelilerin tutuklanması için verdiği talimatlar polis tarafından yerine getirilmemiştir. HSYK, 26 Aralık'ta yaptığı bir açıklama ile yargının bağımsızlığına aykırı olduğu gerekçesiyle bu değişikliği eleştirmiştir. 27 Aralık'ta Danıştay, Ceza Muhakemesi Kanunu'na aykırı olduğu gerekçesiyle bu değişikliğin uygulanmasını askıya almıştır. 30 Aralık'ta Adalet Bakanı, HSYK Başkanı sıfatıyla, HSYK tarafından kamuoyuna yapılacak açıklamalar için kendisinden ön onay alınmasına karar vermiştir.

Aralık 2013'teki yolsuzluk soruşturmalarında görev alan savcılar başka görevlere atanmış veya bu savcılarının görevlerine son verilmiştir. HSYK, bu savcılarının birçoğu hakkında disiplin ve ceza soruşturması başlatmıştır. Çok sayıda polis memuru görevinden alınmış, başka görevlere atanmış ve hatta gözaltına alınmıştır.

Bu değişiklikler ile yürütmenin Adalet Akademisi üzerindeki kontrolü de artmıştır. HSYK'nın bir üyesi Adalet Akademisi tarafından atandığından, bu durum yürütmenin HSYK üzerindeki kontrolünü artırmaktadır. Adalet Akademisi yönetiminin ve eğitimcilerinin yerleri değiştirilmiştir.

Anayasa Mahkemesi bireysel başvuruları kabul etmeye devam etmiştir. Mahkemenin insan kaynaklarında artış olmuştur. Temmuz 2014 itibarıyla, Mahkemeye yapılan başvuru sayısı 22.677'dir. Mahkeme 9.683 davayı karara bağlamış, 149 davayı reddetmiş veya kabul edilemez bulmuştur; 12.845 davayla ilgili çalışmalar devam etmektedir. Anayasa Mahkemesi, Twitter'a erişim yasağına ilişkin olarak aldığı kararda, ilgili makamların bir mahkeme kararını zamanında uygulayamamasına atıfta bulunarak, bu hususta iç hukuk yollarının etkisiz kaldığını savunmuştur. Mayıs ayında Mahkeme, herhangi bir mahkeme kararı olmaksızın YouTube'a Mart ayında getirilen erişim yasağı ile kullanıcıların haklarının ve ifade özgürlüğünün ihlal edildiğine hükmetmiştir. Temmuz ayında, Mahkeme Hrant Dink cinayetine ilişkin olarak etkili bir soruşturma yapılmadığına ve ilgili makamların davanın durumu hakkında aileyi gereğince bilgilendirmediğine karar vermiştir. Kamuoyunun dikkatini çeken bir dizi davada alınan kararlar, özgürlük ve güvenlik hakkı ile adil yargılanma hakkını güvence altına almış ve yeniden yargılama yapılmasının önü açılmıştır. Bu kararlar, 2010 yılında getirilmiş olan bireysel başvuru usulünün önemini göstermiş ve Türkiye'deki Anayasa sisteminin esnekliğini vurgulamıştır.

Tarafsızlığa ilişkin olarak, adliyelerde ve duruşmalar sırasında hâkim ve savcılara yönelik uygulamalara ilişkin düzenlemeler ile kovuşturma ve savunma makamı açısından silahların eşitliği ilkesinin güvence altına alınması hususlarında herhangi bir iyileşme kaydedilmemiştir. Bu durum, hâkimlerin tarafsızlığına ilişkin algı ile ilgili şüpheler oluşturmaya devam etmektedir.

Yargının **etkinliğine** ilişkin olarak, Yargıtay önündeki derdest dava sayısı Temmuz 2014'te 582.642'ye yükselmiştir, bu rakam 2013 yılının aynı döneminde 544.169 idi. 2014 yılında Danıştay önündeki derdest dava sayısı, 2013 yılına oranla düşmüştür. İlk derece mahkemelerine ilişkin olarak, derdest ceza davası sayısı 18 Ağustos 2014 itibarıyla 1.580.055'ten 1.401.944'e düşmüştür. Derdest hukuk davalarının sayısı yaklaşık olarak aynı kalmıştır. Türk yargı sisteminin

etkinliğinin ölçülmesini sağlayacak güvenilir bir kayıt sistemi ve bir dizi gösterge oluşturulmalıdır.

2014 yılı bütçesinde yargıya ayrılan pay yaklaşık 3 milyar avro tutarında olup, bu rakam Türkiye'deki GSYH'nin yaklaşık %0,48'ini oluşturmaktadır. Ağustos 2014 sonu itibarıyla, idari yargıda görevli olanlar da dâhil olmak üzere, hâkim ve savcılarının toplam sayısı, 13.989 olup, bu rakamın dörtte birini kadınlar oluşturmıştır. 2013 yılı sonunda, hâkimlerin %36'sı, savcılarının da %6,6'sı kadınlardan oluşmaktaydı. 100.000 kişiye 11,6 hâkim ve 6,1 savcı düşmekteydi.

Özel Yetkili Mahkemeler Şubat ayında kaldırılmıştır. Terörle Mücadele Kanunu'nun 10. maddesinin tüm unsurlarıyla birlikte yürürlükten kaldırılmasıyla, özel yetkilere sahip olan Bölge Ağır Ceza Mahkemeleri kaldırılmış ve azami tutukluluk süresi on yıldan beş yıla indirilmiştir. Bu reformlar herhangi bir geçiş hükmü getirilmeksizin kabul edildiğinden devam etmekte olan davalarda, önceki kurullarda elde edilen deliller, hâkimlerden oluşan yeni kurul tarafından tekrar değerlendirilmek zorunda kalacaktır. Bu durum halihazırda aşırı iş yükü olan mahkemelerin etkililiğini azaltma riskini de beraberinde getirmektedir. Soruşturma aşamasında üstesinden gelinemez sorunlar yaratma riski taşıdıklarından, yargılama öncesi tutukluluk kararları, arama kararları, malvarlıklarına el konulması, iletişimin dinlenmesi ve gizli görevlilerin atanması ile ilgili olarak getirilen güvencelerin yakından takip edilmesi gerekmektedir. Yasal açıdan asgari alt sınırın azami beş yıl olduğu yargılama öncesi tutukluluk süresi, AB üye devletlerindeki uygulamalarla karşılaştırıldığında halâ uzundur. Adalet sisteminde, paydaşlarla gerektiği şekilde istişare edilmeksizin yapılan sık ve ivedi değişiklikler, Türk ceza adaleti sisteminin etkinliğinin daha da azaltılması riskini beraberinde getirmektedir.

İlgili kanun uyarınca 2007 yılı itibarıyla faaliyete geçmiş olması gereken bölge adliye mahkemelerinin Kasım 2014'te kurulması planlanmaktadır.

Adalet Bakanlığı bünyesinde İnsan Hakları Tazminat Komisyonu'nun tesis edilmesini öngören ve Ocak 2013'te kabul edilen Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Yapılmış Olan Bazı Başvuruların Tazminat Ödenmek Suretiyle Çözümüne Dair Kanun'un uygulanması ile olumlu sonuçlar alınmıştır. Bu uygulama, yargılama sürelerinin uzaması ve mahkeme kararlarının uygulanmaması veya geç uygulanması halinde başvurulacak bir iç hukuk yoludur. Komisyon, Ağustos 2014 itibarıyla yapılan 5.925 başvurudan 4.710'u hakkında karar almıştır. Başvuranlar toplamda 1.180 karara (yaklaşık %25) itiraz etmiştir. Başvurular ortalama 165 günde incelenmektedir.

Duruşmalarda çapraz sorgulamanın düzgün bir şekilde yürütülmemesi veya iddianamelerdeki gerekçelerin yetersizliği halâ ciddi endişelere neden olmaktadır. Terörle Mücadele Kanunu'nun kapsamı aşırı geniştir ve özellikle devlet güvenliğini ilgilendiren konular olmak üzere, gizli tanık uygulamasının yaygın bir şekilde kullanılması endişe kaynağı olmaya devam etmiştir. Barolar Birliği, mahkemeler tarafından savunma avukatlarının sorgulama yapmasına genelde izin verilmediğini, bunun yerine avukatların sorularını, mahkemenin sorması için iletmelerinin talep edildiğini bildirmiştir. Özellikle güvenlik görevlilerine karşı açılan davalarda olmak üzere, görevlilerin zamanında ifade vermemeleri veya duruşmalara katılmamaları, yargılamaların gecikmesine neden olmuştur.

Genel olarak, Türkiye'deki kesin hüküm öncesi tutukluluk oranı yüksek kalmaya devam etmiştir. Ayrıca, yargılama öncesi tutukluluk süresi çoğunlukla çok fazladır. Tutukluluk veya tutukluluk halinin devam etmesine ilişkin kararlar çoğunlukla, ilgili kanun uyarınca özgürlükten mahrumiyeti haklı gösterecek şekilde belirli olaylara, delillere ve dayanaklara atıfta bulunulmak suretiyle yeterince gerekçelendirilmemiştir. Bu duruma, özellikle devletin güvenliği, örgütlü suçlar ve terör ile ilgili suçlamaları içeren davalarda rastlanmıştır.

Anayasa Mahkemesi Aralık ayında, Ergenekon davası ile ilgili olarak şüphelilerden ikisinin tutukluluk hallerinin makul süreyi aştığına ve milletvekili seçilme haklarının ihlal edilmiş olduğuna hükmetmiştir. Bu kişiler serbest bırakılmış ve TBMM'ye girmiştir. Diğer davalarda da benzer kararlar alınmış ve Sonuç olarak seçilmiş olan bütün milletvekilleri serbest bırakılmıştır.

HSYK, Adalet Akademisi Kanunu'nda değişiklik yapılmasını öngören, Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi kabul edilinceye kadar, çoğunlukla Adalet Akademisi ile işbirliği

yapmak suretiyle, hâkim ve savcılara hizmet içi eğitim vermeye devam etmiştir. HSYK, "eğitim konusunda ihtiyaç analizi" yapmış, kendi internet sayfasında ve Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sisteminde, verilecek eğitimleri yayımlamış ve konferanslara, çalıştaylara ve sempozyumlara katılım sağlamıştır. HSYK, Adalet Akademisi ile işbirliği yaparak eğitici ve konuşmacılardan oluşan bir ağ kurma çalışmalarına devam etmiştir. Bütün hukukçuların sistematik olarak eğitim almasını desteklemek ve Adalet Akademisi'nin bu kişilere eğitim verebilme kapasitesini artırmak amacıyla ilgili paydaşlarla işbirliği yapılarak bir strateji oluşturulmalıdır. Hukukçulara ortak bir eğitim verilmesinin desteklenmesi amacıyla Adalet Akademisi, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, Adalet Bakanlığı, Türkiye Barolar Birliği ve Türkiye Noterler Birliği protokoller yapmalıdır.

Dördüncü Yargı Reformu Paketinin uygulanması sonucunda, adli yardım için gerekli koşulların kolaylaştırılması ve bu yardımın sağlanmasına yönelik karar alınması için duruşma yapılması imkanının getirilmesi ile **adalet erişim** konusunda iyileşme sağlanmıştır. Adalet Bakanlığı, Barolar Birliği ve sivil toplum kuruluşları hukuki konulara ve ilgili usullere ilişkin bilgilendirme yapmıştır. 2013 yılında adli yardım hizmetleri ve zorunlu avukatlık ücretleri için tahsis edilen miktar artmıştır (yaklaşık 93 milyon avro).

Adli yardıma ilişkin genel bir strateji kabul edilmemiş veya mevcut sistemde ilave revizyon yapılmamıştır. Adli yardımın kapsam ve niteliğinin artırılması ve izlenmesine yönelik tedbirlerin alınmasına halâ ihtiyaç vardır. Adli yardım ücretleri, deneyimli avukatlar için cazip olmayacak kadar düşük miktardadır. Kırsal kesimde ve dezavantajlı gruplar arasında adli yardım konusundaki farkındalık sınırlıdır. Okur-yazarlık oranının düşük olması bu sorunu ağırlaştırmaktadır. Bu durum, kolluk görevlileri, yargı mensupları ve kamu görevlileri arasında cinsiyet eşitliğine ilişkin farkındalığın düşük olması ile birleştiğinde, kadınların adalet ve adli hizmetlere erişim konusunda karşılaştığı engelleri de artırmaktadır.

Yolsuzlukla mücadele politikası

Özelikle Aralık 2013'te başlatılan yolsuzlukla mücadele soruşturmaları nedeniyle yolsuzluk, Türkiye'deki siyasi tartışmalarda önemli bir yer işgal etmiştir. Dört bakan, Bakanlar Kurulu üyelerinin ve diğer bazı kamu görevlilerinin yakınları ile iş adamları yolsuzluk iddialarının hedefi olmuştur. Şüphelilerin bazıları rüşvet, ihaleye fesat karıştırma, ihracatta yolsuzluk veya kamuya ait arazilerin gayrimenkul anlaşmalarında usulsüz olarak kullanılması ve muhtelif diğer suçlar ile itham edilmiştir (Bkz. *Siyasi Kriterler-Hükümet*).

İlgili makamların tepkisi sert olmuş, yargıda darbe girişiminin söz konusu olduğu ve bunun devlet kurumları içinde bir "paralel yapı"nın varlığını ortaya koyduğu iddiası dile getirilmiştir. Soruşturmalarda görev alan savcılar ve polis memurları görevlerinden alınmış ve bazıları aleyhinde yolsuzluk suçlamasıyla soruşturma başlatılmıştır. Yargının bağımsızlığını zayıflatan mevzuat değişiklikleri (sonradan Anayasa Mahkemesi ve Danıştay tarafından kısmen iptal edilen) ile ceza mevzuatında yapılan ve ceza adaleti sisteminin etkinliğini azaltan değişiklikler kabul edilmiştir (Bkz. *Yargı Sistemi*).

Saydamlığın Artırılması ve Yolsuzlukla Mücadelenin Güçlendirilmesi Stratejisi (2010-2014) kapsamında, yolsuzlukla ilgili çeşitli konuları değerlendirmek için kurulan çok sayıda çalışma grubu, uygulamayı denetleyen bakanlıklar arası komisyona rapor vermiştir. Raporlar kamuoyu ile paylaşılmamış ve sivil toplum kuruluşları çok sınırlı katkı sağlayabilmiştir. Çalışma grupları, ülke genelinde yıllık yolsuzluk algısı anketleri yürütülmesi ve yolsuzluğa ilişkin verilerin kapsamlı bir şekilde izlenmesi gibi bazı pratik politika önerilerinde bulunmuştur. Bunlar henüz uygulanmamıştır. Başbakanlık Teftiş Kurulunun yasal yetkileri, kurumsal kapasitesi ve işlevsel açıdan bağımsızlığı gibi konular netlik kazanmamıştır. Kurulun hâlihazırda yalnızca strateji ile ilgili yapılan çalışmaları denetleme ve sadece yönetmelik yoluyla eşgüdüm sağlama yetkisi bulunmaktadır. Türkiye Yolsuzluğa Karşı Devletler Grubu (GRECO) tavsiyelerine uygun hareket etmemektedir.

Seçilmiş ve atanmış kamu görevlileri ile siyasetçiler tarafından beyan edilen mal varlıkları üzerinde halâ yeterli kontrol ve doğrulama gerçekleştirilmemektedir. Türkiye, Birleşmiş Milletler Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi'nin 20. maddesi doğrultusunda, haksız zenginleşmenin suç sayılması konusunu dikkate almalıdır. Milletvekillerinin ve bazı kamu görevlilerinin yolsuzlukla ilgili suçlara ilişkin dokunulmazlıkları konusunda bir değişiklik yapılmamıştır. Kamu Görevlileri Etik Kurulunun, kararlarını disiplin yaptırımlarıyla uygulama yetkisi yoktur. Akademik veya askeri personel için etik

davranış kuralları bulunmamaktadır. Milletvekilleri için etik davranış kurallarındaki yasal boşluklar (hediyelerin, mali çıkarların ve payların, dış kaynaklarca karşılanan yurtdışı seyahat masraflarının beyanı, vb.) devam etmiştir.

Dış denetime ilişkin olarak, Sayıştay Kanunu'nun ve ilgili meclis denetiminin yasal çerçevesindeki eksikliklerden dolayı bütçesel konularda hesap verebilirlik sekteye uğramıştır. Denetim raporlarını analiz edebilecek teknik uzmanlığa sahip komisyonlar kurulması yoluyla TBMM'nin bu raporları takibinin iyileştirilmesi gerekmektedir. Büyükşehir belediyeleri adına hizmet sağlayan bazı kurumlar (örn. Vergi Uzlaştırma Komisyonları ve belediye mülkiyetindeki özel şirketler) Sayıştay'ın harcama sonrası denetiminden muaf tutulmuştur ve bu durum yolsuzluk riski doğurmaktadır.

Yolsuzluk iddiasıyla açılmış olan Deniz Feneri davası, ilk savcılar davadan el çektilerinden sonra ve iddianame örgütlü suç faaliyetlerine atıfta bulunmayacak şekilde değiştirilerek görülmeye devam etmiştir.

Temel haklar

İnsan haklarına ilişkin uluslararası mekanizmalar konusunda, Türkiye'nin, Çocuk Hakları Sözleşmesi İhtiyarı Protokolü'nü ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne ekli 4, 7 ve 12 No'lu Protokolleri onaylaması gerekmektedir. Türkiye, Kasım ayında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne ekli 16 No'lu Protokol'ü imzalamıştır.

Rapor döneminde, **Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi** (AİHM) 153 başvuruya ilişkin olarak 122 karar almış, 113 davada da Türkiye'nin AİHS'nin güvence altına aldığı hakları ihlal ettiği sonucuna varmıştır. Eylül 2012-Eylül 2013 rapor döneminde sunulan 5.919 başvuru ile kıyaslandığında, yeni başvuru sayısı Eylül 2013'ten itibaren yapılan 1.950 yeni başvuruyla belirgin biçimde azalmıştır. Bu başvuruların önemli bir bölümü, adil yargılanma hakkı ve mülkiyet hakkının korunmasıyla ilgilidir. Eylül 2014 itibarıyla, Türkiye hakkında AİHM'de bekleyen başvuru sayısı, Eylül 2013'te yapılan 13.900 başvuruya göre azalarak 10.280'e inmiştir. Şubat 2014'te yetki alanı genişletilen İnsan Hakları Tazminat Komisyonu gibi yeni iç hukuk yollarının tesis edilmesi başta olmak üzere yapılan reformlar sayesinde başvuru sayısı azalmıştır.

Mart ayında kabul edilen "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) İhlallerinin Önlenmesine İlişkin Eylem Planı", Türkiye'nin yasal çerçevesinin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihadıyla uyumlu hale getirilmesi yönünde önemli bir adım teşkil etmektedir. Eylem Planı, yaşam hakkı ihlalinin önlenmesi, kötü muamelenin önlenmesi, mahkemelere etkin erişimin sağlanması, makul sürede yargılanmanın sağlanması, ifade ve basın özgürlüğü ve toplanma özgürlüğü gibi önemli alanlar dahil olmak üzere insan haklarının 14 temel alanını kapsamaktadır. Eylem Planı'nın hazırlanmasında sivil toplum yer almamıştır. Temel haklara ilişkin genel bir eylem planına duyulan ihtiyaç devam etmektedir. AB, Türkiye'yi AİHM'in tüm kararlarını uygulama konusundaki çabalarını artırmaya davet etmiştir.

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi v. Türkiye davasında, kayıp kişiler konusu ve Kıbrıs'ın kuzeyinde yerlerinden olmuş veya devamlı olarak yaşayan Kıbrıslı Rumların mülkiyet haklarına ilişkin kısıtlamalar konusu hâlâ çözülmemiştir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi 12 Mayıs 2014 tarihli Büyük Daire Kararında, Kıbrıs v. Türkiye davasına ilişkin olarak adil tazminat konusunu hükme bağlamış ve kayıp kişilerin yakınlarının manevi zararları ile Karpaz yarımadasında yaşayan Kıbrıslı Rumların mülkiyet haklarına ilişkin kısıtlamalar için tazminat ödenmesine karar vermiştir. Mahkeme, Demopoulos v. Türkiye davasına ilişkin 5 Mart 2010 tarihli kararının, Türkiye'nin, yerlerinden olmuş kişilerin konut ve mülkiyet haklarına saygı gösterilmesine ilişkin nihai hükme uygun hareket etmesi konusunu ortadan kaldırmadığına karar vermiştir. Demopoulos v. Türkiye davasını takiben, Taşınmaz Mal Komisyonuna mülk sahibi Kıbrıslı Rumlar tarafından 528'i 1 Ekim 2013-31 Mayıs 2014 döneminde olmak üzere 5.942 başvuru yapılmıştır. Ağustos 2014 itibarıyla, yaklaşık 708 başvuru çoğunlukla dostane çözüm yoluyla sonuçlandırılmış ve Taşınmaz Mal Komisyonu 221.076.945 avro tutarında tazminat ödemiştir. Xenides-Arestis v.

Türkiye, Demades v. Türkiye, Varnava ve Diğerleri v. Türkiye gibi bazı davalarda Türkiye, bu kararı tam olarak uygulamalıdır.

Türkiye, **insan haklarını geliştirme ve uygulama** konusunda 30 Eylül 2013 tarihli Demokratikleşme Paketinde yer alan tedbirleri kabul etmiş ve AIHM kararları veri tabanına benzer bir veritabanı oluşturmuştur. Adalet Bakanlığı İnsan Hakları Dairesi Başkanlığı, AIHM'in ilgili kararlarının çevirilerini internet sitesinde yayımlamıştır.

Çok uzun yargılama süreleri nedeniyle tazminat verilmesi konusunda Adalet Bakanlığı bünyesinde bir Komisyon oluşturulmasına ilişkin Ocak 2013 tarihli Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Yapılmış Bazı Başvuruların Tazminat Ödenmesi Suretiyle Çözümüne Dair Kanun'un uygulanması çok sayıda davanın makul bir sürede çözüme kavuşturulması bakımından etkili olmuştur.

Ocak ayında, Türkiye İnsan Hakları Kurumu (TİHK), İşkencenin Önlenmesine Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne Ek İhtiyari Protokol uyarınca, ulusal önleme mekanizması olarak yetkilendirilmiştir (Bkz. *İşkence ve Kötü Muamelenin Önlenmesi*). Ocak 2013'te TİHK'nin işler hale gelmesini müteakip Kurum, İnsan Hakları İhlali İddialarına ilişkin Başvuruların İncelenmesine Dair Usul ve Esaslar hakkında Yönetmeliği hazırlamış, kamu idaresi ve sivil toplumla istişarelerde bulunmuştur. TİHK, kayıp kişilerin toplu mezarları (Şanlıurfa/Siverek İnceleme Raporu) ve Metris çocuk cezaevindeki koşullar hakkında raporlar yayımlamıştır. TİHK'nin daha bağımsız hale getirilmesi, yeterli sayıda insan hakları uzmanı istihdam edilmesi ve bu uzmanların görevlerini yerine getirirken yasal güvence altına alınmaları ihtiyacı bulunmaktadır. İl ve ilçe İnsan Hakları Kurullarının geleceğinin ve bu kurulların TİHK ile olan idari ilişkisinin açıklığa kavuşturulması gerekmektedir. TİHK, insan hakları konusunda faaliyet gösteren paydaşlar ve sivil toplum kuruluşları arasındaki farkındalığın ve kurum faaliyetlerinin geliştirilmesine yönelik çalışmalarını artırmalıdır.

İrkçılık, yabancı düşmanlığı, anti-Semitizm ve hoşgörüsüzlük ile mücadele edecek belirli bir yapı oluşturulmalıdır. Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik Kurulunun kurulmasına ilişkin düzenleme yapılması konusunda herhangi bir gelişme kaydedilmemiştir.

Kamu Denetçiliği Kurumu şikayetleri almaya devam etmiş ve kurum tavsiyelerinin bazılarında AIHM'in ilgili içtihadına atıfta bulunulmuştur (Bkz. *Siyasi Kriterler - Kamu Denetçiliği*).

TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu düzensiz göçmenlerin ölümleri, kötü cezaevi koşulları ve Suriyeli mültecilerin durumu gibi çeşitli konularda aktif rol oynamıştır. Komisyon, çok sayıda kuruma bu konulara ilişkin rapor hazırlamaları yönünde çağrıda bulunmuştur.

Çoğunlukla terörle mücadele mevzuatı ve Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu çerçevesinde olmak üzere, insan hakları savunucularına karşı devam eden en az 15 bireysel cezai kovuşturma ve bir o kadar da devam eden soruşturma bulunmaktadır. Yargılama öncesi azami tutukluluk süresini on yıldan beş yıla indiren kanunun Şubat ayında kabul edilmesini müteakip insan hakları savunucularının bazıları serbest bırakılmıştır. Haziran ayında Yargıtay, sosyolog ve insan hakları savunucusu Pınar Selek ile ilgili ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası kararını bozarak davayı bir alt mahkemeye sevk etmiş ve mahkeme Ekim ayında Yargıtay kararına uyararak tutuklama kararını kaldırmıştır. 16 yıldır devam eden dava, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile düzenlenen makul sürede adil yargılanma hakkına saygı gösterilmesinin önemini altını çizmektedir.

Hükümet, **ışkence ve kötü muamelenin önlenmesine** yönelik yasal güvencelere uyum sağlanması konusundaki çalışmalarını sürdürmüştür. Resmi gözaltındaki kötü muamele vakalarının sayısı ve şiddetindeki azalma eğilimi devam etmiştir. Ancak, gösteriler ve tutuklamalar sırasında, sıklıkla aşırı güç kullanımı endişe kaynağı olmaya devam etmektedir.

Kasım ayında yayımlanan bir raporda, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri, Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu ile barışçıl olup olmadığına bakılmaksızın yasa dışı kabul edilen bir gösterinin dağıtılmasına izin verildiğini belirterek bu Kanun'u eleştirmiştir. Raporda, söz konusu mevzuat

uyarınca yasa dışı gösterilere katılımın usulsüz veya orantısız bir şekilde cezalandırıldığı belirtilmiştir. Komiser, Avrupa İşkencenin Önlenmesi Komitesinin ilgili tavsiyeleri ve AİHM içtihadı doğrultusunda, polis ve gösterileri düzenleyen kişiler arasında daha fazla şeffaflık ve diyalog oluşturulması ve gösteriler sırasında orantılı güç kullanımına ilişkin olarak açık ve bağlayıcı kuralların kabul edilmesi çağrısında bulunmuştur.

2013 yılında İçişleri Bakanlığı tarafından yayımlanan polisin göz yaşartıcı gaz ve biber gazı kullanımını düzenleyen iki genelge tutarlı bir şekilde uygulanmamıştır. AİHM, göz yaşartıcı gaz ve biber gazı kullanımı dahil, gösteriler sırasında kolluk görevlileri tarafından zor kullanılarak yapılan müdahaleler nedeniyle daha önce Türkiye'yi eleştirmiştir. (Ataman v. Türkiye davaları)

AİHM, Makbule Kaymaz ve Diğerleri v. Türkiye ile Benzer ve Diğerleri v. Türkiye davalarında, Türkiye'nin AİHS'nin 2. maddesini (yaşam hakkı) ihlal ettiğine hükmetmiştir.

TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, askerlik hizmeti sırasındaki kötü muameleleri izlemeye başlamıştır. Askere alınan kişilere kötü muamele vakaları bildirilmeye devam etmektedir.

Türkiye İnsan Hakları Kurumu bünyesinde ulusal önleme mekanizması kurulmuştur. Bu durum insan hakları örgütleri tarafından UÖM'nin yürütmeden bağımsız olması gerektiği gerekçesiyle eleştirilmiştir.

Suçun cezasız kalmasıyla mücadele konusunda, 2008 yılında Engin Çeber'in gözüaltında ölmesiyle ilgili olarak Yargıtay, Kasım ayında 11 kamu görevlisinin cezasını onamıştır. Cezaevi müdürü ve iki gardiyan müebbet hapis cezası almıştır.

Yedi protestocunun ve bir polis memurunun ölümü ile sonuçlanan 2013 yılındaki Gezi Parkı protestolarının ilgili makamlarca ele alınmasına ilişkin soruşturmalar, delil kaybı (Ali İsmail Korkmaz davasında), engelleme - protestocular aleyhine açılan karşı davalar dahil olmak üzere - ve cinsel istismar iddialarının soruşturulmasının reddedildiğine ilişkin bildirimler nedeniyle sekteye uğramıştır. Gezi Parkı protestoları sırasında protestocuların hayatlarını kaybetmeleri ile ilgili devam eden davada, ölümlere neden olmakla suçlanan iki polis memurundan biri görevine devam etmiştir. Gezi olayları sırasında orantısız güç kullanımıyla ilgili olarak toplam 329 soruşturma açılmıştır. Bu soruşturmanın büyük bir bölümü hâlâ devam etmektedir. Eylül ayında, bir polis memuru, protestoculardan birini vurarak öldürdüğü gerekçesiyle 7 yıl 9 ay hapis cezasına çarptırılmıştır. İlk derece mahkemesinde verilen ceza, temyiz aşamasındadır. Tüm iddialarla ilgili olarak bağımsız, hızlı ve etkili soruşturmaların yürütülmesi sağlanmalıdır.

Kolluk güçleri, işkence ve kötü muamele iddiasında bulunan kişiler aleyhinde karşı dava açmaya devam etmiştir. Birçok durumda, bu karşı davalara mahkemeler tarafından öncelik verilmiştir. Bununla birlikte, kolluk görevlileri tarafından yapıldığı öne sürülen işkence iddialarına yönelik hızlı, kapsamlı, bağımsız ve etkin soruşturmaların yürütülmemesi endişe yaratmaya devam etmektedir. İşkence, kötü muamele veya ölümcül yaralamadan suçlu bulunan kolluk görevlilerine, kısa süreli hapis cezaları verilmesine ya da cezalarının ertelenmesine devam edilmiştir. Bağımsız bir Kolluk Gözetim Komisyonu kurulmalıdır.

Askeri hapishanelerdeki vicdani retçilerin kötü muamele gördüğü iddialarına ilişkin çok sayıda dava devam etmektedir.

Kayıp kişiler, toplu mezarların açılması veya güvenlik ve kolluk görevlileri tarafından yapıldığı iddia edilen yargısız infazlara ilişkin olarak tüm soruşturmaların eksiksiz ve bağımsız bir şekilde yürütülmesi konusunda kapsamlı bir yaklaşım bulunmamaktadır. Güneydoğuda rastlanılan toplu mezarlar yeterince soruşturulmamıştır.

Cezaevi sistemi reformu devam etmiştir. Ağustos ayı itibarıyla, 1.612 cezaevi personeli, Avrupa'daki ve uluslararası kurallar ve standartlar konusunda eğitim almış ve 3.248 ilave personel alımı yapılmıştır. İnfaz koruma memurlarının sayısının yetersiz olması sorun olmaya devam etmiştir.

Hükümet tarafından 10 yeni cezaevi inşa ettirilmiş, ancak bu cezaevlerinin birçoğunda aşırı kalabalıklaşma endişe yaratmaya devam etmiştir. Çoğunlukla Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğusundan diğer illere olmak üzere, cezaevinde bulunanların önemli bir bölümünün nakledildiğine ilişkin raporlar bulunmaktadır. Bu durum, cezaevinde bulunanların adalete erişebilmelerini ve aileleriyle iletişim kurabilmelerini etkilemiştir. Çocuk cezaevlerinde çok sayıda kötü muamele vakası bildirilmiştir.

Cezaevlerinin izlenmesine ilişkin standartlar, BM Cezaevi İzleme Kurulları Standartlarıyla uyumlaştırılmamıştır. Cezaevi İzleme Kurullarının çalışmalarını etkili bir şekilde yürütebilmeleri için yeterli kaynak, eğitim veya uzmanlığı bulunmamaktadır. Bu Kurulların insanlık dışı cezaevi koşulları iddiaları ile ilgili raporları kamuoyuyla paylaşılmamıştır. Sivil toplum kuruluşlarının cezaevlerini izlemelerine izin verilmemektedir.

TİHK, cezaevi koşullarıyla ilgili rapor hazırlamak için cezaevlerini ziyaret etmiştir. Mayıs ayında yayımlanan raporda, cezaevi koşullarının iyileştirilmesi ile ilgili olarak yasal çerçevenin ve uygulamanın düzenlenmesi amacıyla çok sayıda tavsiye belirlenmiştir. TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu üyeleri, F tipi cezaevleri, çocuk ve gençlik cezaevleri ile cezaevinde bulunanlar ve tutukluların kaldığı hastane koşullarında incelemelerde bulunmuştur. Bu incelemelerin bazıları şikayetler nedeniyle yapılırken bazıları da komisyon üyelerinin girişimleriyle gerçekleştirilmiştir.

Sağlık Bakanlığı, Adalet Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı arasında 2011 yılında yapılan üçlü protokol eşit düzeyde uygulanmamaktadır. Bu protokolde, mahkûmların tıbbi muayeneleri sırasında kolluk görevlilerinin hazır bulunmaması gerektiği belirtilmiştir.

Devletin bir mahkûmun 2001 yılında kanserden ölmeden önce cezaevindeki sağlık hizmetlerine gerektiği şekilde erişimini sağlayamadığına ilişkin Mart 2013 tarihli AİHM kararının ardından, mazereti nedeniyle serbest bırakılan hasta mahkûmların sayısı artmıştır. Ancak, 2013 yılı sonunda, çok sayıda ağır hasta mahkûmun tutukluluk hali devam etmiştir. Bilirkişi raporlarının hazırlanması ile mahkûmların mazereti nedeniyle serbest bırakılmalarına ilişkin idari ve adli karar alma süreçlerinin kolaylaştırılması gerekmektedir.

AİHM Eylül 2013 tarihli kararında (Söyler v. Türkiye davası), özellikle hüküm giymiş mahkûmların oy kullanma haklarına ilişkin yasağın, suçun nitelik veya ağırlığı, hapis cezasının süresi veya mahkûmun hal veya davranışları dikkate alınmaksızın uygulandığı sonucuna vararak, Türkiye'nin serbest seçme hakkını ihlal ettiğine hükmetmiştir. Bu karar, Türk mevzuatında herhangi bir değişiklik yapılmasına neden olmamıştır.

Aralık ayında, TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu bünyesindeki alt komisyon, bazı cezaevi koşullarının eleştirildiği bir rapor yayımlamıştır.

İfade özgürlüğüne ilişkin olarak, Kürt ve Ermeni meseleleri gibi hassas addedilen konularla ilgili tartışmalar açık ve canlı bir şekilde yapılmıştır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi İhlallerinin Önlenmesine İlişkin Eylem Planı ile (*Bkz. Yargı Sistemi*), AİHM tarafından Türkiye'nin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni ihlal ettiği tespit edilen konularda Türk Ceza Kanunu'nun basın ve ifade özgürlüğünü kısıtlayan bazı hükümlerinin gözden geçirilmesi öngörülmektedir. Ancak, Eylem Planı, ifade özgürlüğünün kısıtlanması konusunda başvuru Terörle Mücadele Kanunu veya Türk Ceza Kanunu'nun ilgili tüm hükümlerinin gözden geçirilmesini öngörmemektedir.

Yargılama öncesi azami tutukluluk süresinin on yıldan beş yıla indirilmesiyle, çok sayıda gazeteci tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakılmıştır. Ancak, AGİT istatistiklerine göre Haziran 2014 itibarıyla cezaevlerinde bulunan gazeteci sayısı 22'dir. Haziran ayından bu yana, bir gazeteci daha serbest bırakılmıştır. Türkiye, cezaevindeki gazeteci sayısı en fazla olan ülkeler arasında yer almaya devam etmektedir. Hükümet, yazdığı makaleler veya yaptığı konuşmalar nedeniyle cezaevinde herhangi bir gazetecinin bulunmadığını iddia etmektedir.

Dördüncü Yargı Reformu Paketi'nin uygulanması sonucunda, Türkiye'de ifade özgürlüğüne saygı gösterilmesine ilişkin olarak yasal çerçevede iyileşme sağlanmıştır. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, 5 Haziran 2014 tarihli kararında, Terörle Mücadele Kanunu ile Türk Ceza Kanunu'nda

yapılan düzenlemelerle, İncal davalarında AİHM tarafından tespit edilen ihlallere cevap verildiğini belirtmiştir.

Türk Ceza Kanunu'nun silahlı örgüte üyelik hakkındaki 314. maddesi gibi bazı maddelerinde halâ değişiklik yapılması gerekmektedir. Sol görüşlü veya Kürt kökenli gazeteciler hakkında kovuşturma başlatılması için bu madde esas alınmıştır. Kürt meselesi hakkında yazan ve çalışan yazar, avukat, akademisyen, öğrenci ve gazetecilere karşı açılan davalar devam etmiştir.

Türk milletini aşağılamayı suç sayan Türk Ceza Kanunu'nun 301. maddesi hakkındaki iki AİHM kararı halâ uygulanmamıştır. Eylem Planı'nda bu maddenin gözden geçirilmesi öngörülmektedir. 2013 yılında, Adalet Bakanına yönlendirilen dava sayısı 373 iken, bu davaların 40'ı için soruşturma izni verilmiştir. 2014 yılının ilk yarısında yönlendirilen toplam dava sayısı 228 iken, bu davaların 14'ü için soruşturma izni verilmiştir.

Türk Ceza Kanunu'nun halkı kin ve düşmanlığa tahrik ve aşağılama başlıklı 216. Maddesi, özellikle bahse konu suçlar gayrimüslim cemaatlere yöneltildiğinde, yargı mensupları tarafından kısıtlayıcı bir şekilde yorumlanmaya devam etmiş ve bu soruşturmalar çoğunlukla takipsizlik kararıyla sonuçlanmıştır.

Mayıs ayında, Anayasa Mahkemesi, ilk kez cinsel yönelime dayalı nefret söyleminin ceza gerektiren bir suç olduğuna karar vermiştir.

Devlet yetkilileri tarafından verilen demeçler medya ve basın üzerinde caydırıcı etki yaratmış ve bu demeçler, savcılar tarafından, örneğin editör ve gazetecilere karşı, soruşturmaların açılmasına yol açmıştır. Ayrıca, devlet yetkilileri gazeteci ve yazarlar aleyhinde bizzat davalar açmaya devam etmiş; bu davaların bazıları hapis cezaları ile sonuçlanmıştır. Bu husus, çok sayıda gazetecinin işten çıkarılması ve medya kuruluşlarının mülkiyetinin, bilginin serbestçe yayılmasının ötesinde menfaatleri olan iş çevrelerinin elinde yoğunlaşmasıyla bir araya geldiğinde, gazeteciler ve medya patronlarının, yolsuzluk iddiaları gibi kamu yararını ilgilendiren konularda da olmak üzere, yaygın oto-sansürüne neden olmaya devam etmiştir. Akredite gazeteci statüsü sağlayan basın kartının Devlet tarafından verilmesi ve bu kartın alınmasıyla ilgili aşırı sıkı şartlar- genç gazeteciler, serbest çalışanlar ve çevrimiçi medya dahil bu tanıma uymayan kişiler hariç olmak üzere- oto-sansüre yol açmaktadır.

Toplum ve medyadaki kutuplaşma, meslek etiğine yönelik ortak kuralların belirlenmesini içeren öz düzenleme yapılmasını ve sendikalar kurularak mesleki dayanışmanın sağlanmasını engellemektedir.

Nisan ayında kabul edilen Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'da gizli istihbaratı yayımlayan gazeteci, editör ve diğer kişilerin dokuz yıla kadar hapis cezasına çarptırılmasına ilişkin hükümler yer almıştır.

İnternet sitelerinin orantısız kapsam ve sürelerle yasaklanması devam etmiştir. Ağustos ayında, Türkiye'de 50.000'den fazla internet sitesine erişim sağlanamadığı ve bu sitelerden sadece 6.000 tanesinin mahkeme kararı ile engellendiği bildirilmiştir. Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı (TİB), yasaklanan internet siteleri ile ilgili olarak, Mayıs 2009'dan bu yana bir istatistik yayımlamamıştır. İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun, Şubat, Mart ve Eylül aylarında hızlı bir şekilde ve ilgili paydaşlarla istişarede bulunulmaksızın değiştirilmiştir. Bu değişikliklerle, internet sitelerine orantılı erişim yasağı kavramı mevzuata eklenmiş ve yer ile erişim sağlayıcılarına verilen hapis cezaları ortadan kaldırılmıştır. Bununla birlikte, söz konusu Kanun, TİB'e verilen aşırı yetkiler kapsamında ifade özgürlüğünü daha fazla kısıtlama potansiyeline sahiptir ve Kanun'un Avrupa standartları doğrultusunda gözden geçirilmesi gerekmektedir. Mart ayında TİB, Twitter ve YouTube'a erişimi yasaklamıştır. Anayasa Mahkemesi, her iki yasağın da Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ile güvence altına alınan özgürlükleri ihlal ettiğine karar vermiştir. Bu karar, TİB'in, Twitter ve YouTube'a erişim yasağını kaldırmasıyla sonuçlanmıştır. Anayasa Mahkemesi ayrıca, TİB'e erişimin engellenmesine yönelik olarak verilen yetkinin kapsam ve sınırlarına ilişkin yasal dayanağın, kanunilik ilkesinin asgari koşulunu oluşturan, kanunun anlaşılır, açık ve net olması gerekliliğini karşılamadığına karar vermiştir. Ekim 2014'te Anayasa Mahkemesi, İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu

Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun ile getirilen ve özellikle internet sitelerinin engellenmesi ve verilerin saklanması konusunda TİB'in yetkilerini genişleten hükümleri iptal etmiştir.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK), Mart ayındaki yerel seçimler sırasında, yayınlarında iktidar partisi olan AK Partiye orantısız bir şekilde yer vermesi nedeniyle kamu yayıncısı TRT'ye uyarıda bulunmuştur. Yerel seçimler öncesinde RTÜK, çok sayıda televizyon kanalına (Hükümet veya muhalefet yanlısı kanallar) objektif yayın ilkesini ihlal ettikleri gerekçesiyle uyarıda bulunmuş ve bu kanalları para cezasına çarptırmıştır. RTÜK, özellikle "batıl inançların özendirilmesi", "ahlaki ve ulusal değerlerin aşağılanması", "aile kavramına zarar verilmesi" ve "müstehtecen yayın yapılması" gibi konularda televizyon ve radyo kanallarına uyarıda bulunmuş ve bunları para cezasına çarptırmıştır. Aralık 2013'ten beri RTÜK, Hükümete yönelik yolsuzluk iddiaları ile ilgili haber yapan birçok televizyon kanalına uyarıda bulunmuş ve bunları para cezasına çarptırmıştır. AGİT ve Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisinin Cumhurbaşkanlığı seçimlerini izleyen ortak seçim gözlem misyonunun ön raporunda, kamu yayıncısı dahil olmak üzere, izlenen beş kanaldan üçünde Cumhurbaşkanı adayı olan Başbakanı yönelik belirgin bir şekilde taraflı yayın yapıldığı belirtilmiştir. Özellikle, Cumhurbaşkanı adayı olan Başbakanın etkinlik ve konuşmalarının canlı olarak yayımlanması kendisine belirgin bir avantaj sağlamıştır.

Yükseköğretim Kurulunun disiplin yönetmeliğinde yapılan değişikliklerin ardından, yönetmeliğe akademisyenler tarafından, haber ajanslarına, radyo ve televizyon kurumlarına verilen demeçlerin sadece bilimsel tartışmalarla sınırlandırıldığı yeni bir hüküm eklenmiştir.

Sanat ve kültürle ilgili genel yaklaşımda, devletin mali desteğinden yararlanılmasının koşulu olarak tiyatro oyunlarının "genel ahlak kurallarına uygun" olması ve filmlerin ulusal festivallerde gösterilmesi için Bakanlıkça onaylanması şartları getirilerek, devlet denetiminin artırılması yönündeki adımlar ön plana çıkmıştır.

Toplanma özgürlüğüne ilişkin olarak, Anayasa ile vatandaşlara, önceden izin almadan, toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı tanınmaktadır fakat mevzuat ilgili makamlara geniş bir takdir yetkisi sağlamakta ve bu özgürlüğü, uygulamada önemli ölçüde kısıtlamaktadır. Mart ayında, Temel Hak ve Hürriyetlerin Geliştirilmesi Amacıyla Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına dair Kanun kapsamında, gösterilerin yapılabileceği süreler uzatılmış ve yetkili makamların, gösterilerin yer ve güzergahı ile gösterilerin izlenmesi ve sonlandırılması konularında paydaşlarla istişarede bulunmaları öngörülmüştür. Değişikliklerle ayrıca, tüm gösterilerin kaydedilmesi ve bu kayıtların şüphelilerin tespit edilmesinde suç delili olarak kullanılması öngörülmüştür.

Türkiye, toplanma hakkına ve kolluk görevlilerinin toplumsal olaylara müdahalede bulunmalarına ilişkin mevzuatını ve bu mevzuatın uygulanmasını, hâlâ Avrupa standartları ile uyumlu hale getirmemiştir. Gösterilerin barışçıl niteliği, katılımcıları dağıtmak için güç kullanılmasının temel kriteri olarak kullanılmamaktadır ve bu da AİHM içtihadına uygun değildir. Gösterilerin kontrol altına alınması sırasındaki yapısal ve yinelenen sorunlar, Türkiye aleyhinde alınan 40'tan fazla AİHM kararında ve bekleyen 100'den fazla başvuruda geniş çapta yer bulmuştur. İçişleri Bakanlığının çevik kuvvet polisinin göz yaşartıcı gaz kullanımına - bu konuya ilişkin olarak Türkiye AİHM tarafından eleştirilmektedir (Abdullah Yaşa ve Diğerleri v. Türkiye davası) - ve toplumsal huzursuzluklarda hareket tarzına ilişkin Haziran ve Temmuz 2013 tarihli genelgeleri tutarsız bir şekilde uygulanmıştır.

Mart 2014 tarihli Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi İhlallerinin Önlenmesine İlişkin Eylem Planı'nda Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun kısa vadede AİHM içtihadı doğrultusunda gözden geçirilmesi ve güvenlik güçlerine AİHM içtihadı konusunda eğitim verilmesi öngörülmüştür.

Kürtlerin Nevruz kutlamaları barışçıl şekilde gerçekleşmiştir. Yapılan Kürtçe konuşmalara ilişkin olarak herhangi bir işlem yapılmamış olup, bu durum, kamusal alanda Kürtçenin kullanımının daha da olağanlaştığı sinyalini vermiştir. Lezbiyen, eşcinsel, biseksüel, transseksüeller ve interseks bireylerin (LGBTI), onur yürüyüşleri toplantı ve gösteri hakkına saygı gösterilmesi temelinde büyük şehirlerde engellenmeden gerçekleşmiştir.

Ancak, pek çok durumda, Hükümetin politikalarını eleştiren gösterilerde, polis aşırı güç kullanmıştır. Güneydoğuda Kürtlerle ilgili çeşitli gösteriler, Gezi olaylarıyla ilgili protestolar ve İstanbul Taksim Meydanındaki gösterilerin dağıtılmasında güç kullanılmıştır. Polis, Soma maden faciası sonrasında işçiler tarafından yapılan gösteriyi şiddete başvurarak dağıtmıştır.

Sivil toplum kuruluşları, pek çok durumda toplantı ve gösteri yapmalarına izin verilmediğini ve para cezasına çarptırıldıklarını bildirmiştir. İnsan hakları savunucuları hakkında, gösteriler ve protesto mitingleri sırasında ve basın toplantılarına katılımlarının ardından, terör propagandası yaptıkları ve gösterilerde Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'na muhalefet ettikleri suçlamalarıyla dava açılmaya devam etmiştir. İki yıldır Taksim Meydanında 1 Mayıs yürüyüşüne izin verilmemektedir.

“Genel ahlak” “Türk aile yapısı” “ulusal güvenlik” ve “kamu düzeni” gibi kavramlar yaygın bir şekilde kullanılmış ve bu kapsamda ilgili makamlara oldukça geniş bir takdir yetkisi verilmesiyle uygulamada **örgütlenme özgürlüğüne** saygı gösterilmesi engellenmiştir. İki LGBTI derneği "genel ahlak" temelinde kapanma talebi davaları ile karşı karşıya kalmıştır. İnsan hakları ve özellikle Kürt meselesi ile ilgili çalışmalar yürüten beş derneğin kapatılmasına ilişkin davalar devam etmektedir. Hak temelli derneklere yönelik denetimlerin sıklığı, süresi ve kapsamı konusunda ayrımcı uygulamalar olduğu bildirilmiştir.

Bir uluslararası STK, kayıt için altı yıl beklemiştir; bir diğerrinin davası ise hâlâ devam etmektedir. Suriye veya Türkiye'deki Suriyeli mültecilere yardım sağlamak isteyen bazı uluslararası STK'ların çalışmaları kendilerine açıklanmayan gerekçelerle engellenmiştir. Eylül 2013'te, geçici kayıt statüsü getirilmiş ve sadece üç uluslararası STK'ya uygulanmıştır.

Yasal ve bürokratik engeller, sivil toplum kuruluşlarının finansal açıdan sürdürülebilirliğini engellemiştir. Kamu yararı statüsü verilmesi için yapılan başvurularda ve yardım toplanmasına ilişkin izinlerin alınmasında ayrımcılık yapıldığına dair şikâyetler bulunmaktadır. Kamu yararı statüsünün (dernekler için) veya vergi muafiyeti statüsünün alınması (vakıflar için), Bakanlar Kurulu Kararı gerektirmesi nedeniyle karmaşık bir hal almıştır. Bu türden bir statüye sahip derneklerin toplam sayısı, sivil toplum kuruluşlarının tamamının %1'inden azdır. Hak temelli STK'ların katma değer vergisinden (KDV) muaf tutulmalarına ilişkin usuller külfetli olmaya devam etmektedir. Yurtiçi ve uluslararası yardımların toplanmasında zorluklarla karşılaşmış ve bürokratik usuller külfetli olmuştur. Derneklerin sadece aylık olarak veya üçer aylık dönemler halinde yardım toplamalarına izin verilmiştir ve bu iznin alınmasına ilişkin kriterler açık değildir.

KESK (Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu) ve DİSK (Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu) Sendika konfederasyonları ve bağlı sendikalar aleyhinde terörle mücadele mevzuatı kapsamında yapılan suçlamalarla açılan davalar devam etmiştir. Çok sayıda sendikaya ve sendika temsilcisine yönelik davalar devam etmektedir (*Bkz. İşçi Hakları ve Sendikal Haklar*).

Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü konusunda, ibadet özgürlüğüne genelde saygı gösterilmeye devam edilmiştir. 2008 tarihli Vakıflar Kanunu'nda değişiklik yapan ve 2011'de yürürlüğe girmiş olan düzenlemenin uygulamasına, taşınmazların iadesi veya taşınmazlar için tazminat ödenmesi suretiyle devam edilmiştir. (*Bkz. Mülkiyet Hakları*)

Mart 2014 tarihli Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi İhlallerinin Önlenmesine İlişkin Eylem Planı, din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinin müfredatında yapılan değişikliklere ilişkin etki analizi yapılmasını öngörmektedir. Bununla birlikte, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin 2007 tarihli Hasan ve Eylem Zengin v. Türkiye kararı halen uygulamaya konulmamıştır. Eylül ayında, Mansur Yalçın ve Diğerleri v. Türkiye davasında AİHM, AİHS'ye Ek 1 No'lu Protokolün 2. maddesinin (eğitim hakkı) ihlal edildiğine hükmetmiş ve Türkiye'nin bu durumu, aileleri dini ya da felsefi görüşleri konusunda açıklama yapmak zorunda bırakmadan, çocukların din ve ahlak bilgisi

derslerinden muaf olabilecekleri bir sistem oluşturmak suretiyle gecikmeksizin düzeltilmesi gerektiğine karar vermiştir.

Gayrimüslim cemaatler - örgütlü dini gruplar olarak - tüzel kişiliklerinin bulunmaması nedeniyle sorunlarla karşılaşmaya devam etmektedir ve bu durumun, mülkiyet hakları, yargıya erişim, yardım toplama ve yabancı din adamlarının oturma ve çalışma izni alabilmeleri bakımından olumsuz etkileri bulunmaktadır. Bu bakımdan, Avrupa Konseyi Venedik Komisyonunun konuya ilişkin 2010 tarihli tavsiyelerinin uygulanması gerekmektedir. Patrikhane, resmi makamlardan “Ekümenik” unvanını serbestçe kullanabileceğine dair bir işaret almamıştır. Venedik Komisyonunun, bu hakka yönelik her türlü müdahalenin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 9. maddesine göre Ortodoks Kilisesinin özerkliğinin ihlali anlamına geleceği yönünde 2010 yılında aldığı kararın uygulanması gerekmektedir.

Din adamlarının eğitimi konusundaki kısıtlamalar devam etmektedir. Türk mevzuatında ve eğitim sisteminde, herhangi bir cemaat için özel dini yükseköğretim imkânı sunulmamaktadır. İlgili makamların teşvik edici açıklamalarına rağmen Heybeliada Rum Ortodoks Ruhban Okulu 1971’den bu yana kapalıdır. Ermeni Patrikhanesinin, üniversitede Ermeni diline ve Ermeni din adamlarına yönelik bir bölüm açılması önerisi sonuçlanmamıştır. Bir istisnai vaka dışında, Süryani Ortodoks cemaati, resmi olarak kurulmuş okullarda değil, sadece gayri resmi olarak eğitim verebilmektedir.

Kimlik kartları gibi kişisel belgelerde dini bilgiler yer almaya devam etmektedir. Kimlik kartlarında din hanesinin bulunmasının AİHS’yi ihlal ettiğine dair AİHM’in 2010 tarihli Sinan Işık v. Türkiye kararı halen uygulanmamıştır. Gayrimüslim Türk vatandaşların sorunlarına gereken titizliğin gösterilmesi yönünde ilgili tüm makamlara talimat veren Mayıs 2010 tarihli Başbakanlık Genelgesi tutarlı bir şekilde uygulanmamıştır.

Alevilerin sorunlarının ele alınmasına yönelik somut adımlar atılmamıştır. Cemevleri ibadet yeri olarak resmen tanınmamıştır ve Aleviler, yeni ibadet yerleri açılmasında zorluklarla karşılaşmıştır. Diyanet İşleri Başkanlığı, İslam’daki yegâne ibadethanenin cami olduğu yönünde görüş bildirmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı, zorunlu din kültürü ve ahlak bilgisi ders kitaplarının hazırlanmasında bazı Alevi kuruluşlara danışmıştır. Bununla birlikte, söz konusu kuruluşların bir kısmı ortaya çıkan sonucun beklentilerini karşılamamasından ötürü üzüntü duymuştur.

Aleviler, İstanbul Boğazi’nda yapılacak üçüncü köprüye, binlerce Alevinin öldürülmesinden sorumlu olduğu düşünülen Yavuz Sultan Selim’in adının verilmesinden duydukları memnuniyetsizliği dile getirmişlerdir. Çankaya Cemevi Yaptırma Derneğinin kapatılmasına ilişkin dava Yargıtay’dadır. Aralık ayında gerçekleşen yeni vakalar dahil olmak üzere, 2013 yılında bazı illerde Alevi vatandaşların evlerine zarar verilmesinin ardından açılan adli soruşturmalar devam etmiştir.

Yehova Şahitlerinin ibadet yerleri ile ilgili iki dava AİHM’dedir. Haziran ayında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, zorunlu askeri hizmetini reddeden dört Yehova Şahidinin kovuşturulması ve hüküm giymesi nedeniyle, Türkiye’nin AİHS’nin 3. maddesi (işkence yasağı) ile 9. maddesini (düşünce, vicdan ve din özgürlüğü) ihlal ettiğine hükmetmiştir.

Nisan 2007’de Malatya’da üç Protestanın öldürülmesine ilişkin dava devam etmektedir (*Bkz. Azınlıklar*). Protestan cemaati, Hristiyanlara yönelik münferit nefret suçlarının kişilere ve kiliselere fiziksel saldırılarla birlikte 2013 yılında da devam ettiğini bildirmiştir.

Kasım ayında bir Hükümet yetkilisi, İstanbul’daki Ayasofya Müzesinin camiye dönüştürülmesi gerektiğini ifade etmiştir. Aynı ay içerisinde MHP, bu konuda bir kanun teklifi sunmuştur. Bazı sivil toplum temsilcileri tarafından, Trabzon Ayasofya Müzesinin camiye dönüştürülmesine karşı 2013 yılında Trabzon’da açılan dava devam etmektedir.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Vakıflar Meclisindeki cemaat vakıfları temsilcisi, cemaat vakıflarının kendi yönetim kurullarını seçmelerine imkan tanıyan bir yasal çerçevenin bulunmaması nedeniyle istifa etmiştir. Daha sonra istifasını geri çekmesine rağmen, istifaya yol açan husus halen çözümlenmemiştir.

Vicdani ret ile ilgili olarak, bir dizi AİHM kararının uygulanması gerekmektedir. Vicdani ret konusu Mart ayında yayımlanan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi İhlallerinin Önlenmesine İlişkin Eylem Planı kapsamında yer almamaktadır. Türkiye, zorunlu askerlik hizmetini yapmakla yükümlü kişilere, vicdani ret hakkını tanımayan tek Avrupa Konseyi üyesidir.

Kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda, şiddet uygulayan eşler için önleyici hapis cezası tedbirlerinin de öngörüldüğü Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Mart 2012 tarihli Kanun uygulanmaya devam etmiştir. Kanunun uygulanmasındaki etkinlik, bazı hükümlerin açıklığı ve aile içi şiddetle ilgilenen personelin sayısı, yetkinliği ve bunların eğitimi hususları eleştirilere neden olmuştur. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planını (2012-2015) uygulamaya yönelik çalışmalar devam etmiştir. Sivil toplum kuruluşları; göstergelerin, hedeflerin, bir izleme sisteminin veya faaliyetler için tahsis edilen kaynakların eksikliğinden üzüntü duyduklarını dile getirmiştir. Şiddeti Önleme Merkezleri 2 pilot ilde daha kurulmuş ve toplamda 14'e ulaşmıştır. Gerekli olduğu halde söz konusu merkezlerin işletilmesine ilişkin bir düzenleme yapılmamış, personel atamaları tamamlanmamış ve ataması yapılan personele eğitim verilmemiştir.

Yürürlükteki mevzuat uyarınca her büyükşehir belediyesinde ve nüfusu 100.000'in üzerinde olan her belediyede aile içi şiddet mağduru kadınlar için bir sığınma evi bulunması gerekmektedir. 2.190 kişi kapasiteli 123 kadın sığınma evi mevcuttur. Bunlardan 90 tanesi devlet, 32 tanesi belediyeler, 1 tanesi ise bir STK tarafından işletilmektedir. Sığınma evi açma düşüncesi olan kadın STK'ları, bu düşüncelerini mali destekleri olmaması nedeniyle gerçekleştiremediklerini ifade etmiştir. Aile içi şiddet mağduru kadınlara sığınma evi kurmayan belediyelere yönelik belirli bir takip mekanizması bulunmamaktadır.

Adli koruma altında iken öldürülen kadın vakaları bildirilmiştir; bu durum ilgili mevzuatın etkinliğine ve uygulanmasına yönelik soru işaretlerine neden olmaktadır. Namus cinayetleri, erken yaşta ve zorla yaptırılan evlilikler dahil olmak üzere, kadına yönelik şiddet bir sorun olmaya devam etmiştir. Cinayetler ve erken yaşta ve zorla yaptırılan evlilikler dahil olmak üzere kadına yönelik şiddet olaylarına ilişkin resmi bir istatistik bulunmamaktadır. Türkiye Barolar Birliği Kadın Hukuku Komisyonu Başkanı, evlenme izni almak üzere mahkemeye başvuran ailelerin sayısında %94 artış kaydedildiğini belirtmiştir.

Bazı durumlarda aile içi istismarın toplumda kabul görmesi, cinsiyete dayalı şiddetin gerçekte olduğundan daha az bildirilmesine sebep olmuştur. Toplantılarda, gözaltılar esnasında ve polis araçlarında yaşanan cinsel taciz vakaları bildirilmiştir. “Rızaya dayalı olma”, “haksız tahrik” ve “yaşından büyük gösterme” cinsel dokunulmazlığa karşı suçlarla ilgili cezalarda uygulanan indirimlerin gerekçesini oluştururken, Adli Tıp Kurumu cinsel suçlarla ilgili raporları tamamlamada gecikmekle eleştirilmiştir. AİHM'nin Opuz v. Türkiye davasında, suçlular açısından önleyici ve caydırıcı etkisi olan etkin yargı kararları hakkında verdiği karar henüz uygulanmamıştır.

Toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda, kadınların işgücüne katılımı bir miktar yükselmiş olsa da, %33,2 oranıyla halen düşüktür (Eurostat, 2013). Kadın istihdamı ve fırsat eşitliğine ilişkin genelgenin uygulanmasına yönelik eksiklikler bildirilmiştir. Ev işlerinin cinsiyete dayalı olarak ayrılması ve çocuk bakım hizmetleri veya yaşlılara yönelik hizmetlerin yetersiz olması, kadınların iş gücü piyasasına erişimini sınırlandırmaktadır. Ücretsiz aile işçisi olarak çalışma konusunda, kadınlar ve erkekler arasında önemli bir fark bulunmaktadır ve eşit iş için eşit ücret ilkesinin tam olarak uygulanmasına hız kazandırılması gereklidir.

Mart ayındaki yerel seçimlere katılan kadın aday sayısı ana siyasi partilerin tamamında artış göstermiştir. Şu anda büyükşehir belediye başkanlığını üstlenen üç kadın vardır. BDP, kazandı

belediyelerde bir kadın eş başkan olabilmesi için, eş belediye başkanlığı sistemini uygulamaya koymuştur. Ancak, kadınların siyasi temsil oranı halen düşüktür. Kadınların siyasete katılımını ve temsilini teşvik etmeye yönelik bir mevzuat değişikliği yapılmamıştır. Özel sektörde kaydedilen ilerlemeye rağmen, kadınlar kamu sektöründe karar alma makamlarında yetersiz düzeyde temsil edilmişlerdir.

TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu, taslak mevzuata ilişkin 9 görüş sunmuştur. Kolluk görevlileri, sağlık çalışanları, sosyal hizmet görevlileri ve öğretmenler toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda eğitim almıştır. İlgili bir AİHM kararına rağmen, kadınların evlendikten sonra kızlık soyadlarını münhasıran kullanmalarını engelleyen Türk mevzuatında değişiklik yapılmamıştır. Ocak ayında, Anayasa Mahkemesi ayrıca evli kadınların kızlık soyadlarını münhasıran kullanabilmeleri yönünde karar vermiştir.

Çocuk hakları ile ilgili olarak, Çocuk Hakları Ulusal Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2013-2017) 10 Aralık 2013'te kabul edilmiştir. Strateji genel çerçeveyi ortaya koymakta ve adalet, sağlık, eğitim, özel koruma hizmetleri ve medya gibi birçok alanda çocuklara yönelik hizmetlerin geliştirilmesini amaçlayan eylemleri belirlemektedir. Çocuğa Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı (2014-2018) hazırlanmaktadır. Dört-beş yaş grubu için okul öncesi eğitimde okullulaşma oranı %37 civarındadır. İdari kapasite artmaya devam etmiş; ancak, okul öncesi eğitim ve bakım imkanları ülke çapında farklılık göstermiştir.

İlköğretimde okullulaşma oranı %99,6'yı aşmıştır. Ortaöğretimde toplumsal cinsiyet farklılığı %1,5'ten %1,2'ye düşerken, okullulaşma oranı kısmen artan uzaktan eğitim sayesinde %6 civarında artış göstererek %76,7'ye ulaşmıştır. Tüm eğitim düzeylerinde okula devamsızlık ve okulu bırakma oranları resmi olarak yayımlanmamış olsa da yüksek düzeyde oldukları bildirilmiştir. Eğitime erişim bakımından ülke çapındaki bölgesel farklılıklar halen yüksek seviyededir. Engelli ve özel eğitime muhtaç çocuklar, mevsimsel tarım işçilerinin çocukları ve Roman vatandaşların çocukları eğitime erişim konusunda bazı zorluklarla karşılaşmıştır.

Çocuk işçiliği konusunda, 2013 yılında 71 çocuğun işyeri kazalarında hayatlarını kaybettiği bildirilmiştir.

Çocuk yoksulluğu, özellikle kırsal kesimde ve doğu bölgelerde yüksek düzeyde seyretmeye devam etmektedir. Resmi verilere göre, çocukların yaklaşık dörtte biri temel maddi yoksunluk çekmektedir (beslenme, giyecek, ısınma). Şartlı nakit yardım sistemi çocuk yoksulluğu ile mücadele konusunda yetersiz kalmıştır.

BM Çocuk Hakları Sözleşmesinin uygulanması ve izlenmesinin koordinasyonu ile görevlendirilmiş olan Çocuk Hakları İzleme ve Değerlendirme Kurulu, rapor döneminde toplanmamıştır. Çocuk hakları ile ilgili olarak çalışan Bakanlık, birim ve kurumlar arasındaki koordinasyon, ulusal, bölgesel ve yerel düzeyde yetersizdir.

Bebek ölüm oranı ve bulaşıcı hastalık oranları düşüş göstermiştir. 2013 Nüfus Sağlık Araştırmasının ön sonuçları, son beş yılda bebek ölümlerinde %23 azalma kaydedildiğini ve 11 antijen için aşılama kapsamının %95'in üzerinde olduğunu göstermektedir. Eğitim sistemi, cinsellik ve üreme sağlığı konularında sınırlı bilgi sunmaktadır. Aile içinde ya da psikiyatri ve rehabilitasyon merkezlerinde fiziksel ceza açık bir şekilde yasaklanmamıştır. Ulusal çocuk hakları izleme sisteminde etkili bir şikâyet ve bildirim mekanizması bulunmamaktadır.

22 ilde çocuklar için 31 adet adli görüşme odası oluşturulmuştur. 18 çocuk ağır ceza mahkemesinden 9'u işler durumdadır. Çocuk Koruma Kanunu uyarınca tüm illerde çocuk mahkemelerinin kurulması öngörülmesine rağmen, 84 tanesi faaliyette olan toplam 100 çocuk mahkemesi vardır. Çocuk mahkemelerinin olmadığı illerde çocuklar, yetişkinlerin yargılandığı mahkemelerde yargılanmıştır.

Mayıs 2014 itibarıyla, yaşları 12 ilâ 18 arasında değişen 1.649 çocuk cezaevinde bulunmaktadır ve bu çocukların yaklaşık 487'si mahkûm edilmiştir.

Çocuk cezaevlerindeki koşullar farklılık göstermektedir; aşırı kalabalıklaşma, yetersiz hijyen, kötü muamele, personel yetersizliği ve diğer mahkûmlarca uygulanan şiddet ve/veya istismar ile ilgili şikayetler olmuştur. Adana Pozantı cezaevindeki kötü muamele ve cinsel istismar iddiaları ile ilgili dava hâlâ devam etmektedir. Nakledilen çocuklar aileleriyle düzenli iletişim kurma imkanı bulamamıştır.

Şubat 2014'te, **sosyal bakımdan korunmaya muhtaç ve/veya engelli kişilerin** durumunda iyileşme sağlanmasını amaçlayan mevzuat kabul edilmiştir. Milli Eğitim Temel Kanununda ve İş Kanununda engelli bireylere ayrımcılık yapılmaması ilkesine artık açıkça yer verilmektedir. Erişilebilirlik kavramı yeni hükümlerde BM Engelli Hakları Sözleşmesine uygun olarak yeniden tanımlanmış ve engelliliğe bağlı doğrudan veya dolaylı ayrımcılığa ilişkin hükümler de söz konusu BM Sözleşmesi ile uyumlu hale getirilmiştir. Kentsel çevrede, toplu taşıma hizmetlerinde, elektronik hizmetlerde ve acil durum hizmetlerinde erişilebilirlik ilkesi için AB müktesebatıyla uyumlu iyileştirilmiş tanımlar getirilmiştir. Yükseköğretim kurumlarında engellilik danışma ve koordinasyon merkezlerinin kurulması gerekmektedir. Yeni mevzuat engelli kişilere yönelik korumalı işyerlerine ilişkin desteğin kapsamını genişletmiştir. Söz konusu işyerlerinde çalışan engelli kişilerin maaşları için Hazine desteği sağlanacaktır.

Devlet okulları engelli öğrencilere eğitim sunmakla yükümlüdür. Genel olarak, engelli öğrencilerin sayısı ve oranı ilköğretimden üniversiteye doğru önemli düşüş göstermektedir. Kapsayıcı mesleki ve hayatboyu öğrenme imkanları sınırlı bir düzeyde kalmıştır ve engelli kişilerin %41'i okuma-yazma bilmemektedir; bu durum erişim imkanlarının yetersiz olduğuna işaret etmektedir.

Engelli kamu personeli istihdamında son yıllarda artış kaydedilmesine rağmen, bu hususta ayrımcı uygulamalar gözlemlenmiştir. Üst düzey kamu görevlileri dahil, birçok görevde engelli çalışanların oranı düşük düzeydedir. Engelli kişilerin hâkimlik ve savcılık mesleğine girişlerini sınırlandıran yasal hükümler mevcuttur.

Ulaşılabilirlik Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planının uygulamasına yönelik çalışmalar devam etmiştir. Ancak, kamu binalarında ve taşımacılık hizmetlerinde erişim sorunları devam etmiştir. BM standartlarına uyumsuzluk konusunda açık bir izleme sistemi bulunmamaktadır.

Toplum temelli hizmetlere geçiş konusunda bazı ilerlemeler kaydedilmiştir. Engellilere ve yaşlılara yönelik evde bakım hizmetleri artmıştır. Ayakta tedavi hizmeti sunan ve zorla hastaneye yatırılma vakalarının sayısını azaltan çok sayıda toplum ruh sağlığı merkezi kurulmuştur. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, psiko-sosyal engeli olan kişilerin topluluk içinde yaşayabildiği 'umut evlerini' açmıştır.

Türkiye'de bir ruh sağlığı kanunu ve ruh sağlığı kurumlarının izlenmesinden ve denetlenmesinden sorumlu bağımsız bir yapı bulunmamaktadır.

Türk Ceza Kanunu ile **ayrımcılıkla mücadele** düzenlenmekte ve dil, ırk, renk, cinsiyet, engellilik, siyasi görüş, felsefi inanış, din, mezhep ve benzerleri temelinde ayrımcılık yapılması yasaklamaktadır. Bu kanunda nefret suçlarını da içeren ve ayrımcılığa yönelik cezaları artıran değişiklikler yapılmıştır. Taşınır veya taşınmaz bir malın, halka arz edilmiş olmasına rağmen belirli bir kişiye satılmasının reddedilmesi, ayrımcılık olarak kabul edilmekte ve suç teşkil etmektedir. Ancak, etnik köken, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılık konularına, Türk Ceza Kanununda Mart ayında yapılan değişiklikte yer verilmemiştir. Bu durum özellikle, önemli ve en dezavantajlı gruplar olan Roman vatandaşları ve Kürtleri etkilemektedir.

Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik Kurulu Kanun Tasarısı Başbakanlıkta beklemektedir. Cinsel yönelime veya cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılıkla ilgili atıflar tasarının ilk taslağından çıkarılmıştır. **Lezbiyen, eşcinsel, biseksüel, transseksüel ve interseks bireylerin (LGBTI)** temel haklarına daha fazla saygı gösterilmesi gerekmektedir. Yaşam hakkı ile ilgili olarak, muhtemel nefret suçu sonucunda 4 transseksüel öldürülmüştür. Nefret suçlularına yönelik mahkeme kararlarında genellikle mağdur tarafından sergilenen "haksız tahrik" ve iyi hal gerekçesiyle indirimde gidilmiştir. Ayrıca, birçok davada, farklı cinsel yönelime veya cinsiyet kimliğine sahip kişilere karşı işlenen suçlar cezasız kalmıştır. Suçların soruşturulması ve kovuşturulmasına ilişkin eksikliklerin yanı sıra, LGBTI bireylerin şikayetçi olma konusunda isteksiz oldukları bildirilmiştir.

Cinsel kimliğini açıklayan bir LGBTI birey İstanbul'da belediye meclisinde görev yapmak üzere seçilmiştir. Ancak, işyerlerinde ayrımcılık vakaları görülmüştür. Cinsel kimliklerini açıklamaları nedeniyle işlerinden kovulan kamu görevlileri olmuştur ve cinsel yönelime bağlı ayrımcılık gerekçesiyle açılan üç dava devam etmektedir. Bir polis memurunun cinsel yönelimi nedeniyle meslekten ihracına ilişkin olarak açtığı dava için duruşma tarihi beklenmektedir.

Transeksüeller cinsiyet değiştirme ameliyatlarının ardından bürokratik zorluklarla karşılaşmış ve sağlık hizmetlerine erişimde ayrımcı uygulamalara maruz kalmıştır. LGBTI seks işçileri polis şiddeti, keyfi idari müdahaleler, para cezası ve "genel ahlak" ve "kamu sağlığını" korumayı amaçlayan ayrımcı tedbirlerle karşılaşmıştır. AIHM, eşcinsel bir kişinin cinsel yönelimine ilişkin olarak, gözetiminde iken maruz kaldığı muamele hakkındaki şikayetini (X v. Türkiye davası) kabul etmiş, ancak ilgili AIHM kararı Türkiye tarafından uygulanmamıştır.

Türk Silahlı Kuvvetleri disiplin sisteminde eşcinsellik “gayri tabii” olarak tanımlanmaya devam etmiş ve “ahlaki olarak uygunsuz” personelin görevine son verilmesi öngörülmüştür. TSK Sağlık Yeteneği Yönetmeliği “eşcinselliğe” ve “transseksüelliğe” hastalık olarak atıfta bulunmaya devam etmiştir.

İşçi hakları ve sendikal haklar konusunda, toplu iş sözleşmesinin yapılabilmesine yönelik kısıtlayıcı nitelikteki ikili temsil barajı da dâhil olmak üzere, görüşmelerin uygun düzeyde yürütülmesi engelleyen ve sendikaların gelişimini sekteye uğratan önemli yasal eksiklikler bulunmaktadır. Kamu görevlilerinin grev hakkı mahrumiyeti ile meslek veya işyeri düzeyinde sendika kurma yasağı devam etmiştir.

2012 yılında kurulan yargıçlar sendikası Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından resmi olarak tanınmıştır. Ancak, özel sektör çalışanları ve kamu görevlileri için, özellikle örgütlenme hakkı, toplu pazarlık ve grev hakları konularına ilişkin işçi hakları ve sendikal hakların uygulanması sınırlı kalmıştır. "Ulusal güvenlik" ve "kamu sağlığı" gibi nedenler grevleri engellemek amacıyla orantısızca kullanılmıştır. Sendikacılara açılan davalar ve sendikal faaliyetlere yönelik polis müdahalesi devam etmiştir. Şiddet içermese de kanuna aykırı kabul edilen grev, basın açıklaması, protesto ve gösteriler gibi olağan sendika faaliyetlere karşı aşırı güç kullanılmaya devam edilmiştir (*Bkz. - Örgütlenme Özgürlüğü*). Haziran ayında, polis memurları tarafından kurulan sendikanın kapatılmasına karar verilmiştir ve 100'den fazla polise, sendikanın ilk genel kuruluna katılmaları gerekçesiyle yaptırım uygulandığından, sendikanın işleyişi sekteye uğramıştır.

Mülkiyet hakları ile ilgili olarak, 2011 yılında revize edilen 2008 tarihli Vakıflar Kanunun uygulanması devam etmektedir. Söz konusu mevzuat uyarınca, 116 cemaat vakfı 1.560 adet taşınmazın iadesi için başvuruda bulunmuştur. Nisan ayı itibarıyla, Vakıflar Meclisi, 318 taşınmazın iadesini ve 21 taşınmaz için tazminat ödenmesini onaylamıştır. 1.092 başvuru ise uygun bulunmamıştır. Diğer başvuruların değerlendirme süreci devam etmektedir. 2011 yılında düzenlenen mevzuatın gerektiği şekilde ve hızla uygulanması önemini korumaktadır.

Ancak, yürürlükteki mevzuat, idaresi Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından devralınan vakıfları veya üçüncü kişilere devredilmiş taşınmazları kapsamamaktadır.

Ekim ayında, Vakıflar Meclisi 12 parsel arazinin Mor Gabriel Manastırına iadesine karar vermiştir. Bu araziler Manastıra karşı açılan bir Hazine davasının konusu olup, Hükümetin kararını müteakip iade edilmişlerdir. Mor Gabriel Manastırı Şubat ayında tapularını almıştır. Vakıflar Meclisi, Manastırın 18 parselin daha iadesi yönündeki talebini reddetmiştir. Bunu takiben Manastır idareye karşı 18 ayrı idari dava açmıştır. Manastırın arazi mülkiyetine ilişkin diğer davalar - idari sınır tespit davası ve orman arazisi ceza davası - devam etmektedir. Üçüncü dava - orman arazisi ile ilgili ana dava - AİHM'dedir.

Süryaniler, kadastro kaydı süreci nedeniyle, özellikle Güneydoğuda, mülkiyet ve arazi tescili ile ilgili zorluklarla karşılaşmışlardır. Kişileri ve dini kurumları ilgilendiren birçok dava sürmüştür. Ekim ayında, Süryani Katolik cemaati üyeleri, Türkiye'nin güneydoğusunda Mardin'de yer alan eski Patrikhaneye ait arazinin iadesi için AİHM'e başvuruda bulunmuştur.

Türkiye'nin Lozan Antlaşması'na ilişkin yorumu nedeniyle, Katolik kiliselerinin tüzel kişiliği ve cemaat vakfı statüsü bulunmamaktadır. Dolayısıyla, Latin Katolik Kilisesine ait taşınmazların büyük bir bölümüne devlet tarafından el konulmuştur.

Gökçeada ve Bozcaada ile ilgili olarak mülkiyet ve eğitim haklarının korunmasına ilişkin Mart 2010'da verilen Avrupa Konseyi Venedik Komisyonu tavsiyelerinin (Avrupa Konseyi'nin 1625 (2008) sayılı Kararı) uygulanması henüz gerçekleştirilmemiştir.

Türk makamlarının değiştirilen Tapu Kanunu'nu (diğer ülke vatandaşlarıyla birlikte, Yunanistan vatandaşlarının mülk edinimini de kısıtlayan) uygulamasını takiben, yetkililerin "mütekabiliyet" ile ilgili hükümleri yorumlaması da dâhil olmak üzere, Yunanistan vatandaşlarının mülkiyetin miras yoluyla edinilmesi ve mülkiyetin tescil edilmesinde hâlâ sorunlarla karşılaştığı bildirilmiştir. 2009 tarihli Fokas v. Türkiye kararında AİHM, mütekabiliyet ilkesinin başvuru sahiplerinin miras hakkının reddedilmesi için geçerli bir neden olamayacağına ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine Ek 1 No'lu Protokolün 1. maddesinin (mülkiyet dokunulmazlığı) ihlal edildiğine hükmetmiştir. Aynı davada, adil tazminata ilişkin Ekim 2013 tarihli karar ile başvuru sahiplerine maddi tazminat ödenmesi kararı alınmıştır.

Hükümet ve **azınlık** temsilcileri arasındaki diyalog devam etmiştir.

Mart ayında, Türk Ceza Kanunu "nefret ve ayrımcılığı" içerecek şekilde değiştirilmiştir. Değişiklik ile dil, ırk, milliyet, renk, cinsiyet, engellilik, siyasi düşünce, felsefi inanç, din veya mezhep temelli nefret suçlarının cezası artırılmıştır. Bununla birlikte değişiklik, etnik köken, cinsel yönelim, ya da cinsiyet kimliğinden kaynaklanan nefret suçlarını kapsamamaktadır (*Bkz. Ayrımcılıkla Mücadele*).

Gayri-müslim cemaat vakıflarında seçim prosedürlerine ilişkin bir düzenleme henüz yayımlanmamıştır. Böyle bir düzenlemenin bulunmaması, cemaat vakıflarının kurul üyeleri için seçim yapmalarını engellemektedir. Mart ayında Vakıflar Meclisindeki gayri-müslim cemaat vakıfları temsilcisi bu nedenle istifa etmiş, daha sonra bir Başbakan Yardımcısının Hükümetin konuya öncelik vereceği yönündeki açıklamasının ardından istifasını geri çekmiştir.

Nisan ayında, 1915 yılındaki olayların 99. yıldönümünün arifesinde, Başbakan, hayatını kaybeden ya da tehcir edilen Ermenilerin torunlarına yönelik ilk taziye mesajını yayımlamıştır. Mesaj, Batı ve Doğu Ermenice dahil olmak üzere, dokuz dilde yayımlanmıştır. Mayıs ayında Başbakan, Ermeni Patrik Vekili ile görüşmüştür. "Sözde Ermeni Soykırımını Anma Günü"ne ilişkin olarak gerçekleştirilen etkinlikler 24 Nisan'da İstanbul'da ve diğer beş ilde barışçıl bir şekilde

gerçekleşmiştir. Hrant Dink Vakfı tarafından Kasım ayında Boğaziçi Üniversitesinde Türkiye'deki Müslüman Ermenilere ilişkin çığır açan bir konferans düzenlenmiştir.

Yaklaşık 45.000 Rum'un Türkiye'den zorla sınır dışı edilmesinin 50. yıldönümünde, "20 Dolar, 20 Kilo" adlı sergi açılmıştır.

Aralık ayında Boğaziçi Üniversitesi, Patrik Bartholomeos'a fahri doktora unvanı vermiş ve ilk defa "Ekümenik" unvanı bir Türk üniversitesi tarafından alenen kullanılmıştır. Heybeliada Ruhban Okulu konusundaki seçenekleri değerlendirmek üzere Başbakanlık Müsteşarlığı başkanlığında Milli Eğitim Bakanlığı, Yükseköğretim Kurulu ve uzmanlardan oluşan *ad hoc* bir komisyon oluşturulmuştur. Komisyon, herhangi bir rapor yayımlamamış, Patrikhane sürece dahil edilmemiş ya da bilgilendirilmemiştir. Bu süre zarfında, Heybeliada Ruhban Okulu kapalı kalmaya devam etmiştir.

Temmuz ayında, Anayasa Mahkemesi Hrant Dink cinayetine ilişkin davada etkili bir soruşturma yapılmadığına ve ilgili makamların aileyi davanın durumu hakkında usulüne göre bilgilendirmediğine karar vermiştir (*Bkz. Yargı*)

2007 yılında Malatya'da üç Hristiyanın öldürülmesine ilişkin kovuşturma devam etmiştir. Yargılama öncesi tutukluluk süresinin on yıldan beş yıla indirilmesi nedeniyle, Nisan 2007'de tutuklanan beş genç serbest bırakılmıştır.

Nisan 2011'de Adana'daki Latin Katolik Kilisesine karşı düzenlenen saldırıya ilişkin dava Aralık ayında sona ermiştir. İki sanık hapis cezasına çarptırılmıştır.

Bazı medya kuruluşlarının nefret söylemleri, Hristiyanları, Ermenileri, Musevileri ve daha seyrek olmakla birlikte diğer gayri-müslimleri ve Kürtleri hedef almıştır. Aleviler, Hükümet üyelerinin ifadeleri dahil olmak üzere, ayrımcı söyleme maruz kaldıkları yönünde bir algıya sahiptirler. Protestan Kiliselerinin insan hakları ihlallerine ilişkin raporu, 2013 yılında Hristiyanlara yöneltilen nefret suçlarının devam ettiğini ve Protestan kiliseleri ile diğer kiliselere ve buralarda ibadet eden kişilere karşı fiziksel saldırılarda bulunduğu belirtmiştir. İstanbul'daki bir Rum Ortodoks Kilisesine karşı düzenlenen saldırı, kilisede ve rahibin evinde maddi hasara yol açmıştır. Önceki yıllarda yaşanan benzer saldırıların faillerine karşı etkili bir soruşturma ya da yasal işlem yürütülmemiştir. Zorunlu ders kitaplarının bazılarında ve Diyanet İşleri Başkanlığının 2010-2014 dönemi birinci beş yıllık planında, misyonerlere ve azınlıklara yönelik saldırgan ifadeler yer almaya devam etmiştir.

Türk vatandaşı olmayan çocukların, mezuniyet belgesi almaksızın misafir öğrenci olarak azınlık okullarına gitme seçeneğinden yararlanma imkanı devam etmiştir. Azınlık mensubu okul müdürleri ve azınlık mensubu olmayan müdür yardımcılarının hesap verebilirlikleri dâhil olmak üzere, azınlık okullarının yönetimi, hakkında uygulama yönetmeliği çıkarılması gereken bir konu olmaya devam etmektedir. Türkiye'nin sadece başka bir devlet tarafından Türk vatandaşlarına tanınan hakları tanımamasını ifade eden mütekabiliyet ilkesi geçerliliğini sürdürmüştür. Bir raporda, azınlık mensubu öğrencilerin azınlıklara ait olmayan okullarda eğitim görmeyi tercih etmeleri ve kayıtla ilgili kısıtlamalar nedeniyle azınlık okullarındaki öğrenci sayısının azaldığı, hatta bu okulların birçoğunun kapanmak zorunda kaldığı ifade edilmiştir.

Roman vatandaşlarla ilgili olarak, Edirne Trakya Üniversitesinde Mart ayında Roman Dili ve Kültürü Araştırmaları Enstitüsü kurulmuştur.

İçişleri Bakanlığı, Roman vatandaşların nüfus kayıt işlemlerini kolaylaştırmak amacıyla bir genelge yayımlamıştır; ancak çok sayıda Roman vatandaş halen nüfusa kayıtlı değildir. Kayıtlı ilgili idari işlemlerin masraflı ve meşakkatli olduğu, başvurunun bir dizi kuruma gönderilmesinin gerektiği ileri sürülmektedir.

Türkiye'deki Roman vatandaşların durumuna ilişkin veri eksikliği bulunmaktadır. Ayrımcılık yapıldığına ilişkin bildirimler devam etmiştir. Roman vatandaşlar arasında okul terk, okul devamsızlığı ve çocuk işçiliği oranları yüksektir. Kötü barınma koşulları, kentsel dönüşümle ilgili iskan sorunları ile sağlık ve sosyal güvenlik hizmetlerine erişim zorlukları devam etmiştir. Roman

kadınlar erken yaşta evlilik ve erken yaşta annelik sebebiyle sağlık sorunları yaşamaktadır. Roman vatandaşlar, genellikle düşük vasıflı ya da vasıfsız el işçiliği gerektiren, kayıt dışı, geçici ve düşük ücretli işlerde çalışmaktadır. Irkçılığa Karşı Avrupa Ağının Mart ayında açıkladığı “Türkiye’de istihdamda ırkçılık ve ırkçılıkla ilgili ayrımcı uygulamalar” ile ilgili rapora göre, Roman vatandaşlar arasındaki işsizlik oranı %85 olup, diğer gruplar arasındaki en yüksek seviyededir. Mart 2014 yerel seçimlerinde hiçbir Roman vatandaş belediye başkanlığına aday olmamıştır.

Bursa ilinin yerel yönetimi, bir cinayet vakasının ardından İznik’te yaşayan Roman vatandaşların ev ve dükkanlarına yapılan saldırıya ilişkin bir rapor hazırlayarak Meclise sunmuştur. Raporda ayrımcı ifadeler yer almaktadır. Roman vatandaşları linç etme girişimleri nedeniyle İznik’teki 31 kişiye karşı açılan kamu davasının ilk celsesi Haziran ayında görülmüştür.

Türkiye’deki Roman STK’ların temsilcileri ve yerel yetkililer, Nisan 2014’te Brüksel’de düzenlenen Avrupa Roman Zirvesine katılmışlardır. Türkiye, 2005-2015 Uluslararası Roman Katılımının On Yılı Girişimine taraf değildir. Ulusal Roman Entegrasyonu Stratejisi hazırlanmaktadır, ancak henüz kabul edilmemiştir.

Sulukule’deki kentsel dönüşümle ilgili olarak, Roman dernekleri ve vatandaşlar tarafından açılan dava, Aralık ayında Danıştay tarafından onanmıştır.

Kültürel haklar konusunda, siyasi partilerin ve adayların yerel ve genel seçimlerde Türkçe dışında dillerde kampanya yapmasına imkân veren 2013 yılı tarihli mevzuat, Mart 2014 yerel seçimlerinde herhangi bir engel olmaksızın uygulanmıştır. Kürtçenin kampanya dönemleri dışında da kamusal faaliyetlerde kullanımı genel olarak cezalandırılmamış ve dolayısıyla Türkiye’de Kürtçenin kullanımı daha da normalleşmiştir.

Eylül 2013’te açıklanan demokratikleşme paketinin uygulanmasına ilişkin mevzuat Mart ayında kabul edilmiştir. Söz konusu mevzuat, diğer hususların yanı sıra, geleneksel olarak günlük hayatta kullanılan dil ve lehçelerde özel eğitim verilmesine imkan tanımıştır. X, Q ve W gibi Türkçe olmayan ve Kürtçede kullanılan harflerin kullanımına izin verilmiştir.

Devlet okullarında Kürtçe seçmeli ders öğretimi 2012/2013 öğretim yılında da devam etmiş ve bu derslere 18.847 öğrenci kayıt yaptırmıştır. Eylül ayında, Milli Eğitim Bakanlığı 17 Kürtçe öğretmenini kadrolu personel olarak atamıştır.

Mardin Artuklu Üniversitesi, Kürtçe lisansüstü eğitime başlamış, ayrıca Arapça ve Süryanice dil ve kültür bölümleri açmıştır. Muş Alpaslan ve Bingöl Üniversiteleri, Kürt dili ve edebiyatı bölümleri açmıştır. Diyarbakır Dicle Üniversitesinde Kürt dili bölümü açılmış, ancak bölüm henüz faaliyete geçmemiştir. Tunceli Üniversitesi, Kürtçe dil kursları düzenlemiştir.

Siirt’in Aydınlar ilçesinin ismi Kasım ayında Tillo olarak değiştirilmiştir. Eylül 2013 tarihli demokratikleşme paketi kapsamında, 1980 darbesi sonrası ismi değiştirilen yerleşim yerlerine eski isimlerinin verilmesi imkanına örnek teşkil eden bu durum, bazı diğer yerleşim yerlerinde de uygulanmıştır.

Türk Dil Kurumunun Kürtçe-Türkçe ve Türkçe-Kürtçe sözlük çalışması devam etmektedir.

Türkiye’nin **kişisel verilerin korunmasına** ilişkin genel bir kanunu kabul etmesi ve bağımsız bir veri koruma denetim otoritesi kurması gerekmektedir. Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ve İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun’da yapılan değişiklikler, MİT’in ve Telekomünikasyon İletişim Başkanlığının (TİB) yetkilerini istisnai biçimde genişletmiştir. Bu durum, kişisel verilerin korunmasına ilişkin bir mevzuatın ve bağımsız bir denetleme organının olmaması ile birlikte, Türkiye’de kişisel verilerin yeterli düzeyde korunmadığı yönündeki endişeleri arttırmaktadır.

Sonuç

Yargı alanında kabul edilen mevzuat, yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığı, kuvvetler ayrılığı ve hukukun üstünlüğüne ilişkin olarak ciddi endişelere yol açmıştır. Bu endişeler, kamuoyunca bilinen yolsuzlukla mücadele davalarında görevli olan hâkim, savcı ve polislerin görev yerlerinin değiştirilmesi ile artmıştır. Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna ilişkin olarak yeni kabul edilen hükümlerin iptaline ilişkin Anayasa Mahkemesi kararı, Türk hukuk sisteminin esnekliğini göstermiş ve önceden uygulanmakta olan hükümleri tekrar geçerli kılmıştır. İlgili tüm paydaşlarla işbirliği yapılarak, Türk yargı sisteminin bağımsızlığını, tarafsızlığını ve etkinliğini güçlendirmek amacıyla bir yargı reformu stratejisi kabul edilmelidir. Buna ilaveten, yargılama öncesi tutukluluk sürelerine ilişkin kural ve uygulamalar dâhil, Türkiye'deki ceza adaleti sisteminde daha fazla kayda değer reforma ihtiyaç vardır.

Yolsuzlukla mücadeleye ilişkin olarak, Aralık 2013 yolsuzluk iddialarının ele alınma şekli, görevi kötüye kullanma iddialarının üzerine ayrımcı olmayan, şeffaf ve tarafsız bir biçimde gidilmeyebileceği yönünde ciddi endişeler doğurmuştur. Siyasi partilerin ve seçim kampanyalarının finansmanına ilişkin kurallardaki veya milletvekillerinin dokunulmazlıkları kapsamındaki eksikliklerin ele alınmasına yönelik somut adım atılmamıştır. Uygulamada etkili sonuçlar elde etmek ve soruşturma, iddianame ve mahkûmiyet kararlarına ilişkin bir izleme mekanizması oluşturmak için daha güçlü bir siyasi iradeye ve sivil toplumun katılımına ihtiyaç vardır. Türkiye, 2014 sonrasında, bir yolsuzlukla mücadele stratejisi ve eylem planı kabul edip etmeyeceği konusunda karar vermelidir.

Temel haklar alanında karışık bir resim vardır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) İhlallerinin Önlenmesine İlişkin Eylem Planı'nın Mart ayında kabul edilmesi, Türkiye'deki yasal çerçevenin ve uygulamaların AİHM içtihiyatıyla uyumlu hale getirilmesi yönünde önemli bir adım teşkil etmektedir. İnsan Hakları Tazminat Komisyonu gibi yeni iç hukuk yollarının tesis edilmesi sonucunda AİHM nezdindeki başvuruların sayısı önemli ölçüde azalmıştır. Anayasa Mahkemesi, bireysel başvuru usulünü uygulamaya devam etmiştir. Mahkeme, Türkiye'de temel hakların korunmasını güçlendiren bir dizi önemli karar almıştır. Kamu Denetçiliği Kurumu ve Türkiye İnsan Hakları Kurumu faaliyetlerine devam etmiştir. Bununla birlikte, genel bir temel haklar eylem planı kabul edilmelidir.

İnsan haklarına ilişkin kurumsal çerçevenin daha da güçlendirilmesi ve bu çerçeve kapsamında bir izleme mekanizmasının kurulması gerekmektedir. İnternet sitelerinin yasaklanması ve İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun dahil olmak üzere, ifade özgürlüğünü daha fazla sınırlandıran mevzuat kabul edilmiş ve ifade özgürlüğünün etkili bir şekilde kullanılması uygulamada kısıtlanmıştır. YouTube ve Twitter'ın tamamen yasaklanması ciddi endişeye neden olmuştur. Toplanma hakkına ve kolluk görevlilerinin müdahalelerine ilişkin Türkiye'deki mevzuat ve bu mevzuatın uygulanma biçimi, Avrupa standartları ile uyumlu hale getirilmelidir. AB standartlarıyla uyumlu bir veri koruma mevzuatının kabul edilmesi ve bağımsız bir denetim organının kurulması öncelikli hususlar olarak ele alınmalıdır. Düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne ilişkin konuların AB standartlarıyla uyumlu hale getirilmesi için ilgili yasal çerçevede ve bu çerçevenin uygulanmasında kapsamlı bir reform yapılmasına ihtiyaç vardır. Kadın haklarını ve cinsiyet eşitliğini uygulamada güvence altına almak, çocuk haklarını iyileştirmek, ayrımcılığa özellikle cinsel eğilim ve cinsel kimlik temelinde yapılan atıfları içermek suretiyle ayrımcılıkla mücadele mevzuatını ve uygulamasını AB standartlarıyla uyumlu hale getirmek ve kültürel haklar ile azınlık mensuplarının haklarını güvence altına almak için daha fazla sürdürülebilir çalışmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

4.24. Fası 24: Adalet, Özgürlük ve Güvenlik

Göçe ilişkin olarak, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Nisan 2014'te tüm hükümleriyle birlikte yürürlüğe girmiştir. Aynı tarihte Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Kanun'un uygulanması sorumluluğunu resmi olarak üstlenmiştir. Yeni yapılanma uluslararası koruma, düzenli ve düzensiz göçmenlere yönelik muamele ve insan ticareti mağdurlarının korunması gibi konularda AB

standartları ile uyum yönünde önemli bir adım teşkil etmektedir. 2014 yılında Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ve Emniyet Genel Müdürlüğü (EGM) arasında görev ve sorumlulukların pürüzsüz bir şekilde devredilmesini sağlamak amacıyla bir protokol imzalanmıştır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün merkez teşkilatındaki birimler, vakit kaybetmeksizin faaliyetlerine başlamış olmakla birlikte, görev ve sorumlulukların taşra teşkilatına devri daha kademeli biçimde gerçekleşecektir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü yeni kanunu uygulamak amacıyla taslak mevzuat hazırlayacaktır.

Türkiye düzenli göç konusunda önemli bir hedef ülke haline gelmektedir. Aynı zamanda Türkiye, düzensiz göç konusunda kayda değer bir geçiş ülkesi ve hedef ülke olmaya da devam etmektedir. 2013 yılında 352.643 kişiye çoğunlukla kısa süreli kalış, aile birleşmesi ile çalışma ve eğitim gibi amaçlarla geçici ikamet izni verilmiştir. Yakalanan düzensiz göçmen sayısı 39.890'a ulaşmıştır, bu sayıda 2012 yılına göre %16'lık bir azalma olmuştur. 2013 yılında 22.597 düzensiz göçmen menşe ülkelerine iade edilmiştir.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, yalnızca Emniyet Genel Müdürlüğüne ait binaların dışında yer alan geri gönderme merkezlerini devralacağını açıklamıştır. Bu, Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün düzensiz göçmenleri barındırma kapasitesinin 2012 yılında 1.941 iken 2014 yılında 1.740'a düştüğü anlamına gelmektedir. Toplam 3.000 kişi kapasiteli yeni geri gönderme merkezleri inşa edilmektedir. Nisan 2014'te İçişleri Bakanlığı, Kabul ve Barınma Merkezleri ile Geri Gönderme Merkezlerinin Kurulması, Yönetimi, İşletilmesi, İşletirilmesi ve Denetimi Hakkında Yönetmeliği kabul etmiştir. Yönetmelikte, idari gözetim altındaki kişilerin sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarına, inanç ve ibadet özgürlüğü hakkı ile ayrımcılığa tabi tutulmama hakkına özel vurgu yapılmaktadır. Bununla birlikte, Yönetmelikte adli yardıma veya iltica prosedürlerine erişime özel olarak atıfta bulunulmamaktadır.

AB ve Türkiye, Geri Kabul Anlaşması'nı 16 Aralık 2013 tarihinde imzalamıştır. Eş zamanlı olarak, bir yol haritası temelinde Türkiye ile Vize Serbestisi Diyalogu başlatılmıştır. AB ve Türkiye sırasıyla Mayıs ve Ağustos aylarında Anlaşma'nın onay sürecini tamamlamış ve Anlaşma 1 Ekim 2014'te yürürlüğe girmiştir. Avrupa Komisyonu, Türkiye'nin Geri Kabul Anlaşması kapsamındaki tüm üye devletlere yönelik yükümlülüklerini etkili şekilde yerine getirmesini beklemektedir. Komisyon, vize yol haritasının ve burada yer alan kriterlerin uygulanmasında, Türkiye'nin durumunu değerlendirmek amacıyla bir dizi uzman değerlendirmesi yürütmüştür. Komisyon, yol haritasının uygulanmasına ilişkin ilk raporunu 20 Ekim 2014 tarihinde yayımlayacaktır.

Türkiye'nin Moldova ile imzaladığı İkili Geri Kabul Anlaşması Mayıs 2014'te yürürlüğe girmiştir. Türkiye ile Pakistan arasında imzalanan Anlaşma henüz onaylanmamıştır. Yunanistan ile imzalanmış olan geri kabul protokolünün uygulanmasına ilişkin olarak ilerleme kaydedilmemiştir. Ayrıca Türkiye, geri kabul konusunda Bulgaristan ile yaptığı işbirliğini sona erdirmiştir.

İltica konusuna ilişkin olarak, Türkiye 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne ilişkin Cenevre Sözleşmesi'ni, Avrupa ülkelerinin vatandaşı olmayanlara yönelik "coğrafi kısıtlama" ile birlikte uygulamaya devam etmektedir. Bu durum, Türkiye'nin Sözleşme kapsamındaki yükümlülüklerini yalnızca Avrupa'dan gelen mülteciler ile sınırlandırmaktadır. Yeni kabul edilen, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile Avrupalı olmayan mültecilere "şartlı mülteci" statüsü getirilmektedir. Böylece bu mültecilere, Avrupa'dan gelen mültecilere kıyasla daha düşük olmakla birlikte, yüksek düzeyde koruma sağlanmaktadır. Bu Kanun ile tanımları yeterli olmasa da, "ikincil koruma" ve "geçici koruma" gibi ilave koruma statüleri getirilmektedir. Üçüncü ülkelere yerleştirmeye ilişkin olarak Türk makamlarının gerçekleştirdiği işlemlerle paralel biçimde mülteci statüsünü tespit işlemlerini yerine getiren Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK)'nin dosya yükü neredeyse ikiye katlanmıştır.

Suriye krizi, toplamda 1 milyondan fazla olduğu tahmin edilen kişinin Türkiye'ye gelmesiyle, Türkiye'deki Suriyeli mülteci sayısında önemli bir artışa yol açmıştır. Mültecilerin yaklaşık 220.000'i Türkiye'nin güneydoğusundaki 10 ilde, iyi düzenlenmiş ve iyi idare edilen mülteci kamplarında yaşamaktadır. BMMYK ve diğer uluslararası örgütler, Türk makamlarına maddi ve teknik yardım sağlamaktadır. Yaklaşık 700.000 Suriyeli mülteci ise çoğunlukla Türkiye'nin Güneydoğu illeri ile İstanbul ve İzmir'de yaşamaktadır. Haziran 2014 itibarıyla Türkiye, BMMYK'nin yardımıyla, kamplarda kalmayan yaklaşık 580.000 Suriyeli mülteciyi kayıt altına

almıştır. Kayıt altına alınan mültecilere sağlık ve eğitim hizmetlerine serbest erişim imkanı sunulmaktadır. Bu durum yerel kapasite ve kaynaklar üzerinde önemli bir yük oluşturmaktadır. Türkiye, Suriyeli mültecilere verdiği paha biçilmez destek dolayısıyla övgüyü hak etmektedir. Bununla birlikte, bu mültecilerin büyük çoğunluğunun hukuki durumu, istihdam olanaklarını kısıtlayıcı biçimde belirsizliğini korumaktadır. Kampların dışında ikamet eden mülteciler, temel hizmetlere erişimde hâlâ önemli zorluklarla karşı karşıyadır ve genel olarak zor koşullarda yaşamlarını sürdürmektedir. Suriyeli mülteciler dışında Türkiye, son dönemde Irak'tan gelenler dahil olmak üzere, diğer ülkelerden gelen önemli sayıda mülteciye ev sahipliği yapmaktadır.

Vize politikası konusunda, Nisan ayında Türkiye, taklit edilmesi kolay eski vize pullarının yerini alacak yüksek güvenlik özelliklerine sahip yeni vize etiketleri uygulamasına geçildiğini açıklamıştır. Ancak, yeni vize etiketleri henüz kullanımda değildir. Şubat ayında Türkiye yalnızca bir üye devletin (Macaristan) daha vatandaşlarına vizesiz giriş hakkı tanımıştır. Türkiye ayrıca Nisan ayında, Moğolistan'dan gelen umuma mahsus pasaport sahiplerine vize muafiyeti tanıma kararı almıştır.

Türkiye, sınır geçiş noktalarında vize verilmesi uygulamasına son vermek ve Türkiye sınırlarında oluşan uzun vize başvuru kuyruklarının önüne geçmek amacıyla internet üzerinden vize alınmasına imkan veren yeni bir sistemi (e-vize) hayata geçirmiştir. Ancak, yeni sistem şimdiye kadar vize işlemlerinin önemli gerekliliklerini karşılayamamıştır ve vizeler sınırlarda verilmeye devam etmektedir. Ek olarak, e-vize sistemi Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nden başvuranları "Güney Kıbrıs Rum Yönetimi" ülke seçeneğine yönlendirmek suretiyle bu kişilerin hareketliliğini de kısıtlayabilecek şekilde fiili bir ayrımcılığa neden olmaktadır.

Türkiye'nin AB vize gereklilikleri ve muafiyetlerine uyum sağlaması ve vize politikasını AB üye devletleri ile uyumlu hale getirmesi gerekmektedir.

Dış Sınırlar ve Schengen konusunda, Türkiye, Entegre Sınır Yönetimi Stratejisinin Uygulanmasına Yönelik Ulusal Eylem Planı doğrultusunda, sınır güvenliğinden sorumlu tek bir birim oluşturacak Sınır Güvenliği Kanunu Tasarısı'nı henüz kabul etmemiştir. Bu kanun kabul edilinceye kadar, sınır yönetiminden sorumlu kurumların kapasitesinin geliştirilmesi amacıyla Türkiye'nin somut adımlar atmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Sınır gözetiminde zorunlu askerlik hizmetini yapanlardan faydalanılması endişe konusudur. Sınır bölgelerinde yakalanan düzensiz göçmenlerin kimlik tespitini ve ilgili diğer işlemleri iyileştirmek amacıyla Jandarmanın personel sayısının da artırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Hâlihazırda, entegre sınır yönetimine ilişkin mevcut araçlar ve koordinasyon mekanizmalarından hiçbirisi uygulamada işler değildir ve entegre sınır yönetimi sistemine yönelik somut ilerleme sağlanması gerekmektedir. Bu amaçla, tüm sınır makamları, Jandarma ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü arasında etkili koordinasyon ve işbirliği mekanizmalarının olması çok önemlidir. Ayrıca, risklerin ortaklaşa tanımlanmasını ve karşı tedbirlerin alınmasını sağlayacak istatistik, risk analizi ve yerel stratejiler gibi ortak çalışma araçlarının geliştirilmesi gerekmektedir. Bunun gerçekleşmesi için bilgi alışverişi son derece önemlidir.

Emniyet Genel Müdürlüğü ve havayolu işletmecileri arasındaki işbirliğinin, özellikle sahte ve tahrif edilmiş belgelerin tespiti konusunda olmak üzere, geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Özellikle İstanbul'daki havaalanlarında olmak üzere, daha etkili bir sınır yönetiminin sağlanması amacıyla AB göç irtibat görevlileri ile işbirliğinin güçlendirilmesi gerekmektedir.

Türkiye, kendisine komşu AB üye ülkeleri ile sınır işbirliğini geliştirmek amacıyla adım atmıştır. 2013 yılından bu yana Türkiye özellikle, göçmenlerin ortak kara sınırlarında gerçekleştirdiği düzensiz sınır geçişlerinin önlenmesine yönelik olarak Yunanistan ve Bulgaristan makamları ile yaptığı işbirliğini artırmıştır. Bu işbirliği, Bulgaristan, Yunanistan ve Türkiye arasında kolluğa yönelik üçlü ortak temas merkezinin kurulması suretiyle pekiştirilmeli ve genişletilmelidir. Türkiye'den Yunan adalarına geçen düzensiz göçmenlerin sayısı arttığından, Ege Denizi'ne ilişkin olarak da benzer bir yaklaşıma ihtiyaç duyulmaktadır.

Türkiye'nin Ottawa Sözleşmesi (diğer bir ifadeyle, Mayın Yasağı Antlaşması) uyarınca mayınları temizleme yükümlülüğü 2022 yılına kadar uzatılmıştır. Ermenistan, Azerbaycan, İran, Irak ve Suriye sınırlarında bulunan mayınların temizlenmesinde karşılaşılan güçlükler dikkate

alındığında, Türkiye'nin mayınların temizlenmesini denetlemekle görevli bir milli mayın birimi oluşturması tavsiye edilmektedir.

Şubat 2014'te Türkiye ve Frontex 2014-2016 dönemini kapsayan bir işbirliği planı imzalamıştır. Planın uygulanmasına, risk analizi, eğitim faaliyetleri ve operasyonel işbirliği için istatistiki verilerin paylaşılması ile pürüzsüz şekilde başlanmıştır.

Cezai ve hukuki konularda adli işbirliğine ilişkin olarak, cezai konularda uluslararası adli işbirliği alanında tek bir kanun çıkarılmasına yönelik hazırlık çalışması tamamlanmıştır. Bu alanda tek bir kanun çıkarılmasına yönelik olarak benzer bir çalışma, hukuki konularda adli işbirliğine ilişkin olarak da başlatılmıştır. Rapor döneminde Türkiye 164, AB üye devletleri ise 12 adet suçlu iadesi talebinde bulunmuştur. Türkiye Eurojust ile henüz bir işbirliği anlaşması imzalamamıştır. Bununla birlikte, Türkiye Eurojust'ın vaka çalışmalarında en fazla yer alan üçüncü ülkelerden biridir. Türkiye, bir işbirliği anlaşmasının akdedilmesinden bağımsız olarak, bir Eurojust irtibat noktası görevlendirmeye davet edilmiştir.

Türkiye, suç ve terörle mücadeleyle ilişkin olarak **polis işbirliği** alanında bir dizi ikili anlaşma imzalamıştır. Türkiye'de bir veri koruma kanunu olmaması uluslararası düzeyde polis işbirliğini engellemeye devam etmektedir. Aynı nedenle, Europol ile 2004 yılında bir stratejik işbirliği anlaşması imzalanmış olmasına rağmen, operasyonel işbirliği anlaşması akdedilememektedir. Europol ile irtibat işlevlerinin geliştirilmesi işbirliğini büyük ölçüde kolaylaştıracaktır. Kurumlararası işbirliğinin de iyileştirilmesi gerekmektedir. Türkiye'nin, Europol'un Ağır Örgütlü Suçlar Tehdit Değerlendirme (SOCTA) metodolojisi doğrultusunda, örgütlü suçlar konusunda bir stratejik tehdit değerlendirmesi hazırlaması ve uygulamaya koyması beklenmektedir.

Örgütlü suçlarla mücadeleyle ilişkin olarak, İzleme ve Değerlendirme Kurulu, 2010-2015 Organize Suçlarla Mücadele Ulusal Stratejisi'ni ve 2013-2015 Organize Suçlarla Mücadele Eylem Planı'nı uygulamak amacıyla düzenli olarak toplanmaktadır. Emniyet Genel Müdürlüğü, tanık koruma şube müdürlüklerinin sayısını üç il daha kapsayacak şekilde artırmıştır. Aralık 2013'teki yolsuzluk iddiaları karşısında, Hükümetin yanıtı olarak, çok sayıda polis memuru (yüksek rütbeli polis memurları dahil) başka görevlere atanmış ve bazı davalarda tutuklanmıştır. Bu görevden almalar, soruşturma yürütme kapasitelerini potansiyel olarak azaltmak suretiyle, operasyonel birimleri (örneğin kaçakçılıkla mücadele, örgütlü suçlar, terörle mücadele) etkilemiştir (*Ayrıca bkz. Siyasi Kriterler-Demokrasi ve Hukukun Üstünlüğü ile Fasıl 23-Yargı ve Temel Haklar*). Kolluk alanında veri toplama ve veri analizi hususunun geliştirilmesine ihtiyaç vardır.

Türkiye, 2010 yılında imzalamış olduğu Avrupa Konseyi Sanal Ortamda İşlenen Suçlar Sözleşmesini Mayıs 2014'te onaylamıştır. Bu Sözleşme 1 Ocak 2015'te yürürlüğe girecektir. İnternet kullanımını düzenleyen mevzuata ilişkin olarak Eylül 2014'te kabul edilen ve "ulusal güvenlik ve kamu düzeninin korunması" için gerekli olarak sunulan kanun değişiklikleri, ifade özgürlüğüne aşırı kısıtlamalar getirmesi nedeniyle endişe yaratmıştır (*Bkz. Fasıl 10- Bilgi Toplumu ve Medya ile Fasıl 23-Yargı ve Temel Haklar*).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, insan ticaretine ve ilgili kimliklendirme görevlerine ilişkin Ulusal Yönlendirme Mekanizmasının koordinasyonunu Emniyet Genel Müdürlüğü'nden devralmıştır. Ancak, Emniyet Genel Müdürlüğü gelecekte şekillenecek insan ticaretiyle mücadele operasyonel çerçevesi dahilinde aktif bir rol oynamaya devam edecektir. Türkiye, Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi'ne henüz taraf olmamıştır ve Türkiye'de insan ticareti alanında AB standartları ile uyumlu kapsamlı bir mevzuat bulunmamaktadır. 2013 yılında, insan ticaretiyle mücadele yardım hattı, çoğunlukla İstanbul'dan olmak üzere, 87 kurtarma talebi almıştır. Kolluk makamları, insan ticareti mağdurlarının ancak çok azının kimliğini tespit etmiştir. Türkiye'nin bilgi toplama ve değerlendirme kapasitesi, insan ticareti ile mücadelede zayıf bir nokta olmaya devam etmektedir. Özellikle, koordinasyonun güçlendirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Örgütlü suçlar ve yolsuzlukla mücadele, suç gruplarının siyasi, hukuki ve ekonomik sistemler üzerindeki meşru olmayan etkilerinin engellenmesinde özellikle önemlidir.

Terörle mücadeleyle ilişkin olarak, Türkiye terörizmin finansmanı ile mücadele rejimini iyileştirmiştir. Sonuç olarak, Mali Eylem Görev Gücü, Türkiye'yi terörizmin finansmanı ile

mücadele konusunda stratejik yetersizlikleri olan ülkeler listesinden çıkartarak "küresel düzeyde kara para aklanması ile mücadelenin iyileştirilmesi/ terörizmin finansmanı ile mücadeleye uyum: devam eden süreç" olarak sınıflandırılan uyumun ilerlediği ülkeler listesine eklemiştir. (Bkz. *Fasıl 4-Sermayenin Serbest Dolaşımı*). Türkiye, Suç Gelirlerinin Aklanması, Aranması, El Konulması ve Müsaderesi ile Terörizmin Finansmanı Hakkındaki Avrupa Konseyi Sözleşmesi'ni henüz onaylamamıştır.

Türkiye'nin, terörle mücadele konusunda AB ile olan aktif diyalogu devam etmiştir. Ancak, Türkiye'de verilerin korunmasına ilişkin bir kanunun bulunmaması ve Türkiye ile AB'de terörün tanımı ve terör suçlarına verilen cezalar arasında farklılık olması nedeniyle, AB üye devletleri ve AB kurumları ile terörle mücadele alanında polis ve adli işbirliği sınırlıdır. Türkiye'nin, "yabancı savaşçılar" olgusunu ele almak için yeterli tedbirleri geliştirmek dahil olmak üzere, radikalleşmeyi önleme kapasitesini artırması gerekecektir.

Uyuşturucuyla mücadele alanında işbirliğine ilişkin olarak, Türkiye, 2013-2018 Ulusal Uyuşturucu Politika ve Strateji Belgesi'nin ve 2013-2015 Ulusal Uyuşturucu Eylem Planı'nın uygulanmasını desteklemek amacıyla genelgeler yayımlamıştır. Türkiye, Asya ve Batı Avrupa arasındaki uyuşturucu hatları üzerinde bir geçiş ülkesi olmaya devam etmektedir ve Türkiye'deki suç örgütleri, Avrupa'da uyuşturucu ticareti yapılmasında ve uyuşturucunun dağıtımında önemli rol oynamaktadır. 2013 yılında Türk kolluk güçleri, 274.380 kg kenevir, 449 kg kokain, 13.480 kg eroin ve 4.441.217 adet ekstazi tableti ele geçirmiştir. Erken Uyarı Sistemi Çalışma Grubu tarafından yürütülen faaliyetlerin bir sonucu olarak, 139 yeni psikoaktif madde "Uyuşturucu Maddelerin Murakabesi Hakkında Kanun" kapsamına dâhil edilmiştir. Türkiye, Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığını İzleme Merkezi (EMCDDA)'ne katılımına ilişkin anlaşmayı 2012 yılında imzalamış ve onaylamış olmasına rağmen, henüz resmi bildirim sürecini tamamlamamış olduğu için söz konusu anlaşma yürürlüğe girememiştir. Türkiye, EMCDDA'ya her yıl raporlama yapmakta ve Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı Avrupa Bilgi Ağı (Reitox)'nın odak noktası başkanları toplantılarına gözlemci olarak katılmaya devam etmektedir. Tedavi merkezi sayısı 28'e çıkmış olmasına rağmen mevcut kapasite hâlâ yeterli değildir. Veri toplama ve analiz kapasitesinin geliştirilmesine ihtiyaç vardır.

Gümrük işbirliği konusunda daha fazla bilgi için, bkz. *Fasıl 29-Gümrük İşbirliği*.

Sonuç

Adalet, özgürlük ve güvenlik alanında zorlayıcı bir ortamda iyi düzeyde ilerleme kaydedilmiştir. Türkiye, Irak'ın yanı sıra Suriye'den artarak gelen mülteci akınını karşılama konusunda kayda değer insani çaba sarf etmektedir. Türkiye, bu ağır yüke rağmen, göç ve iltica politikasına ilişkin olarak önemli adımlar atmıştır. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun yürürlüğe girmesi ve Göç Yönetimi Genel Müdürlüğü'nün kurulması önemli reformlar olup, bunun uygulama yönetmeliklerinin zamanında kabulüyle tamamlanması gerekmektedir. Merkez teşkilatta ve illerde kurumsal kapasitenin oluşturulması, Göç Yönetimi Genel Müdürlüğü için önemli bir zorluk teşkil etmektedir. Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması'nın imzalanması ve yürürlüğe girmesi ve Vize Serbestisi Diyalogunun başlatılması memnuniyet verici gelişmelerdir. Türkiye, daha etkili ve entegre bir sınır yönetimi yapısı oluşturmak amacıyla, sınırdan sorumlu birimleri yeniden düzenlemelidir. Türkiye, örgütlü suçlarla mücadele alanında bazı ilerlemeler kaydetmiştir. Türkiye terörizmin finansmanı ile mücadeleye ilişkin programını geliştirmiştir. Veri koruma kanununun kabul edilmesi, uluslararası polis ve adli işbirliğinin daha da artırılması için gerekli bir ön koşuldur. Sonuç olarak, adalet ve içişleri alanındaki uyum nispeten ileri düzeydedir.

4.25. Fasıl 25: Bilim ve Araştırma

Türkiye'nin AB Araştırma **Çerçeve Programına** (7. ÇP) katılım düzeyi yükselmiştir. Genel başarı düzeyi, %21,6 olan AB ortalamasıyla kıyaslandığında, %16,2'ye yükselmiştir. Bilgi ve iletişim teknolojileri, gıda güvenliği ve biyoteknoloji ile çevre alanındaki araştırmalara katılım iyi düzeydedir. Marie Skłodowska-Curie programlarına katılım ve KOBİ'lerin katılımı artmaya devam etmiştir. Türkiye ayrıca, Avrupa Araştırma Konseyi tarafından tahsis edilen hibelerden yararlanma konusunda daha başarılı olmuştur. Türkiye'nin AB'nin yeni araştırma ve yenilik

programı olan Ufuk 2020 (2014-2020 dönemi)'ye katılımına ilişkin anlaşma Haziran ayında imzalanmış; 1 Ocak 2014'den itibaren ülkedeki kuruluşların Programa geriye dönük olarak katılımı mümkün hale gelmiştir.

Avrupa Araştırma Alanıyla daha fazla bütünleşme sağlanması kapsamında, Türkiye, Avrupa Araştırma Alanı Komitesine gözlemci olarak katılmaktadır. Araştırmaya yapılan yatırımların GSYH içindeki payı yaklaşık olarak %0,9 olup, %2,07 olan AB ortalamasının altındadır.

Yenilikçilik Birliğinin 2014 Skor Tahtasına göre, Türkiye neredeyse tüm göstergelerde AB ortalamasının oldukça altında kalarak müteazavi seviyede yenilikçi olarak sınıflandırılmıştır. Türkiye 2013 yılında, 2014-2018 yıllarını kapsayan ve yenilikçi üretim ve istikrarlı büyüme için temel yapı taşlarından biri olan bilim, teknoloji ve yenilik alanında gelişmeyi hedefleyen 10. Kalkınma Planını kabul etmiştir. Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu, ulusal yenilik ve girişimcilik sistemine ilişkin olarak Türkiye'yi 2023 yılında dünyanın en büyük on ekonomisinden biri haline getirmeyi amaçlayan yeni hedefler belirlemiştir. Bu kapsamda, Ar-Ge yatırımlarının GSYH içindeki payının, %2'si özel sektörden gelmek üzere %3 oranına yükseltilmesi ve "tam zamanlı eşdeğer" (TZE) araştırmacı sayısının 300.000'e, iş sektöründe de TZE araştırmacı sayısının 180.000'e çıkartılması hedeflenmektedir.

Sonuç

Bilim ve araştırma alanında daha fazla ilerleme kaydedilmiştir. Türkiye'nin araştırma ve yenilik kapasitesinin ulusal düzeyde daha ileriye taşınmasına ve Avrupa Araştırma Alanıyla bütünleşmesinin kolaylaştırılmasına yönelik adımlar atılmıştır. Yeni AB Ufuk 2020 programına katılımın getirdiği zorlukların aşılmasına yönelik olarak ciddi çaba sarf edilmesi gerekecektir. Sonuç olarak, Türkiye'nin bu alandaki hazırlıkları iyi durumdadır.

4.26. Fası 26: Eğitim ve Kültür

Eğitim, öğretim ve gençlik alanında, %55'i AB tarafından finanse edilen Hayatboyu Öğrenme ve Gençlik Programlarına yapılan başvurular büyük oranda artmaya devam etmiştir. Kurumlarla ve kişilerle 3.600'den fazla hibe anlaşması imzalanmıştır. Nihai yararlanıcıların toplam sayısı 70.000'e ulaşmıştır.

Türkiye, dershanelerin 1 Eylül 2015 itibarıyla kapatılmasına yönelik Milli Eğitim Temel Kanununda Değişiklik Yapan Kanunu kabul etmiştir. Kanun, ayrıca, Milli Eğitim Bakanlığını yeniden yapılandırarak, Bakanlığın merkez ve taşra teşkilatında çeşitli üst düzey kadroları lağvetmiştir.

Türkiye, 2013-2014 döneminde beş yaş grubunun okul öncesi eğitimde okullulaşma oranının, yüzde iki puan artarak %42,5'e yükseldiğini bildirmiştir. İlkokul çağı çocuklarının okullulaşma oranı %98,9'dan %99,6'ya yükselmiş; ilköğretim için bu oran %93'den %94,5'e çıkmış; orta öğretim içinse yüzde altı puandan daha fazla artarak %76,7'ye ulaşmıştır. Ancak, okulu bırakma oranları sistematik olarak izlenememektedir. İyileşmelere rağmen 2013 yılında çalışma çağındaki nüfusun %61'inin yalnızca ilköğretileri bitirmiş olduğu göz önüne alınırsa, tüm seviyelerde, özellikle kız çocukları için eğitime devam etme düzeyinin artırılmasına yönelik çalışmaların devam ettirilmesi gerekmektedir. Ortaöğretimde toplumsal cinsiyet farklılığı azalmaya devam ederken (halen %1,2), bazı bölgelerde cinsiyet eşitsizliği hâlâ kayda değer düzeydedir.

Türkiye, bazı üniversitelerde Bologna süreci tavsiyelerini uygulama bakımından ileri bir aşamadır, ancak Türkiye'deki 176 üniversite arasında nitelik açısından önemli farklılıklar süregelmektedir. Bağımsız ve tümüyle işlevsel bir kalite güvencesi ve akreditasyon ajansı hâlâ kurulmamıştır. Yükseköğretim için oluşturulmasına karar verilen kalite güvence ajansı için hazırlıklar henüz başlamamıştır. Türkiye'nin hayat boyu öğrenme için yeterlilikler çerçevesinin 2014 yılında kabul edilmesi beklenmektedir.

Gençlik Programlarına katılım artmaya devam etmiştir. Türkiye, Mayıs 2014'te "Erasmus+" programına tam katılım için anlaşma imzalamıştır.

Kültür alanında, kültür endüstrilerinin geliştirilmesi, kültürel miras alanları için saha yönetim planlarının hazırlanması ve bu alanların restorasyonu hususları, 10. Kalkınma Planına dahil edilmiştir. 2013 yılında Gezi olaylarına katılan bazı özel tiyatrolardan mali desteğin geri çekilmesi ve Hükümetin, devlet tiyatrolarının ve balesinin kapatılmasına ve yerine bir sanat kurumunun getirilmesine ilişkin planları açıklaması, STK'ların eleştirilerine yol açmıştır. Türkiye, Ekim 2005'te imzaladığı Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesine ilişkin UNESCO Sözleşmesini onaylamamıştır. Türkiye, "Yaratıcı Avrupa" programını henüz imzalamamıştır.

Sonuç

Eğitim ve kültür alanında bazı ilerlemeler kaydedilmiştir. AB programlarına ilgi artmaya devam etmiştir. UNESCO Sözleşmesi hâlâ onaylanmamıştır. Sonuç olarak, Türkiye bu alanda nispeten ileri düzeydedir.

4.27. Fasil 27: Çevre ve İklim Değişikliği

Türkiye Ekim 2013'te, Çevresel Etki Değerlendirmesine (ÇED) ilave muafiyetler getirmek suretiyle, ÇED Direktifi'nin gereklilikleriyle tutarlı olmayan bir şekilde **çevre** alanındaki yatay mevzuatını bir kez daha değiştirmiştir. Mikro hidroelektrik santralleri ve İstanbul Boğazı'na yapılması planlanan üçüncü köprü gibi bazı büyük altyapı projeleri, ulusal ÇED usullerinin kapsamı dışında bırakılmıştır. Anayasa Mahkemesi, yatırımlara çevre mevzuatında AB müktesebatı ile uyumlu olmayan istisnalar getiren iki değişikliği kaldırmıştır. Sınır ötesi istişareler yapılmasına yönelik usuller, AB müktesebatı ile uyumlu hale getirilmemiştir ve Türkiye, ÇED konusunda sınır ötesi işbirliğine yönelik genel ikili anlaşmalar taslağını henüz ilgili üye devletlere göndermemiştir. Stratejik Çevresel Değerlendirme (SÇD) Direktifinin uyumlaştırılması çalışmaları devam etmektedir. Türkiye, halkın katılımını güçlendirecek olan ve çevre ve iklim değişikliği konularında önemli etkileri olacak yatırım kararları ile ilgili devam eden uyuşmazlıkların çözümünde net bir çerçeve oluşturacak bilgiye erişim, halkın katılımı ve çevresel hususlarda (BMAEK Aarhus Sözleşmesi ile ilgili) yargıya erişim konularındaki AB müktesebatı ile uyum sağlamalıdır.

Hava kalitesi konusunda, ulusal mevzuatın, dış ortam hava kalitesi, ulusal emisyon tavanları ve uçucu organik bileşikler konusundaki AB direktifleri ile uyumlu olacak şekilde kabul edilmesi gerekmektedir.

Atık yönetimi konusunda, düzenli depolama tesislerinin AB standartlarına getirilmesine yönelik çalışmalar devam etmiştir. Ayırma, geri dönüşüm ve tıbbi atıkların arıtılmasına yönelik kapasite artırılmıştır. Ayırıştırarak toplama ve biyolojik olarak parçalanabilirlerin azaltılması konusunda daha fazla çalışmanın yürütülmesi gerekmektedir. Atık yönetim planlarının hazırlanması ve uygulanmasına ilişkin olarak, AB Atık Çerçeve Direktifinden kaynaklanan gereklilikler henüz karşılanmamıştır. Maden Atıkları Direktifi ile uyum sağlanmasına yönelik mevzuatın kabul edilmesi gerekmektedir.

Su kalitesi alanında, nehir havzası koruma eylem planlarının, nehir havzası yönetimi planlarına dönüştürülmesi çalışmaları devam etmektedir. AB müktesebatına uyumun artırılmasını amaçlayan, Yüzeysel Sular ve Yeraltı Sularının İzlenmesine Dair Yönetmelik Şubat ayında kabul edilmiştir. Ulusal Havza Yönetim Stratejisi (2014-2020) kabul edilmiştir. Komşu ülkelerle su konularıyla ilgili sınır ötesi istişareler hâlâ erken aşamadadır. Devam eden yatırımların neticesi olarak, atık su arıtma kapasitesi artmıştır. Büyükşehir Belediye Kanunu'nun bazı hükümlerinin Mart ayında yürürlüğe girmesiyle, Kentsel Atık Su Direktifi gibi bazı çevre direktiflerinin uygulanmasında ilerleme kaydedilmesi beklenmektedir.

Doğa koruma ile ilgili çerçeve mevzuat, ulusal biyo-çeşitlilik stratejisi ve eylem planı henüz kabul edilmemiştir. Tabiatı ve Biyolojik Çeşitliliği Koruma Kanunu Tasarısı, AB müktesebatı ile uyumlu değildir. Söz konusu Kanun Tasarısı, uygulama mevzuatı olmaksızın kabul edilmesi halinde, Milli Parklar Kanununu yürürlükten kaldıracak ve yasal bir boşluk meydana getirecektir. Potansiyel Natura 2000 alanları henüz belirlenmemiştir. Türkiye, AB müktesebatı ile uyumlu olmayan, sulak alanlarda, ormanlarda ve doğal sit alanlarında yatırım yapılmasına izin veren bir dizi kanunu kabul etmiştir

Endüstriyel kirlenmenin kontrolü ve risk yönetimi konusunda, Endüstriyel Emisyonlar Direktifini uygulamaya koyan bir mevzuatın kabul edilmesi gerekmektedir. Seveso II Direktifi'ne uyumun artırılmasını amaçlayan, Büyük Endüstriyel Kazaların Önlenmesi ve Etkilerinin Azaltılması Hakkında Yönetmelik, Aralık ayında kabul edilmiştir. Kimyasallar konusunda, Kimyasalların Kaydı, Değerlendirilmesi, İzni ve Kısıtlanması ile ilgili Tüzüğün uygulanmasına yönelik mevzuatın kabul edilmesi gerekmektedir. AB müktesebatına uyumun artırılması amacıyla “Maddelerin ve Karışımların Sınıflandırılması, Etiketlenmesi ve Ambalajlanması Hakkında Yönetmelik” yayımlanmıştır. Gürültü konusundaki mevzuat uyumu ileri düzeydedir.

Türkiye, AB **Sivil Koruma** Mekanizmasına katılım konusunda görüşmelere başlamıştır. Afet ve Acil Durum Müdahale Hizmetleri Yönetmeliği Aralık ayında kabul edilmiştir.

Türkiye'nin ulusal **iklim değişikliği** eylem planında, genel bir ulusal sera gazı emisyon azaltım hedefi yer almamaktadır. Yüksek emisyon düzeylerine sahip olan Türkiye, henüz bir sera gazı emisyon azaltım hedefi belirlememiştir. Türkiye'nin özel koşulları, uluslararası düzeyde, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (BMİDÇS) ve Kyoto Protokolü çerçevesinde tanınmıştır. Türkiye, 2013 Aralık ayında beşinci ulusal bildirimini BMİDÇS'ye sunmuştur, ancak bu bildirim Türkiye'nin sera gazı projeksiyonlarını içermemektedir. Türkiye, kısa bir süre önce, 2015'in ilk çeyreğine kadar tamamlanması ve hem AB'nin hem de üye devletlerinkiler ile uyumlu olması gereken, 2015 İklim Anlaşmasına ilişkin ulusal ölçekte belirlenmiş muhtemel katkısını sunmak üzere hazırlıklara başlamıştır. Türkiye, iklim ve enerji konusunda öngörülen AB politika çerçevesi ile uyumlu olarak, 2030 iklim ve enerji çerçevesi üzerinde değerlendirmelere başlamalıdır.

İklim konusundaki AB müktesebatına uyum sağlanması konusunda, Yakıt Kalitesi Direktifine uyum sağlanması amacıyla "Egzoz Gazı Emisyonu Kontrolü ile Benzin ve Motorin Kalitesi Yönetmeliği" yayımlanmıştır. Bir izleme, raporlama ve doğrulama sisteminin kurulmasına ve uygulanmasına ve arazi kullanımı, arazi kullanımı değişikliği ve ormancılık ile florlu gazlar konularında kapasite artırımına yönelik hazırlıklar devam etmektedir. Türkiye, Dünya Bankası ile pilot olarak elektrik sektöründe sera gazı emisyonlarının izlenmesi, raporlanması ve doğrulanması ile Türkiye'ye karbon piyasalarına ilişkin teknik kapasite transferi konularındaki çalışmalar hakkında kapasite artırımı destek programı hususunda bir anlaşma imzalamıştır. Ancak, genel bir sera gazı emisyon hedefinin mevcut olmaması Türkiye'de karbon piyasası mekanizmalarının daha da gelişmesinin önünde bir engel oluşturmaktadır. Benzer şekilde, Türkiye'de iklim değişikliğinin etkileri ile ilgili kapsamlı ve bilimsel araştırmaların bulunmayışı, uyuma yönelik tedbirlerinin sektör politikalarına entegrasyonunu kısıtlamakta ve iklim koşullarındaki değişikliklerin sonuçlarının öneminin azımsanmasına neden olmaktadır. Türkiye, Çevre ve İklim Bölgesel Katılım Ağı'na düzenli olarak katılmıştır. İklim ile ilgili konularda daha fazla etkinlik düzenlenmektedir fakat iklim ile ilgili eylemler bakımından farkındalık yaratma hususunda hâlâ önemli gelişmeler kaydedilmesi gerekmektedir.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı bünyesinde özel bir İklim Değişikliği Dairesi Başkanlığının yeniden kurulmuş olması idari kapasite hususunda atılmış önemli bir adımdır. Çevre, iklim ve kalkınma gündemleri açısından, Bakanlık ve diğer ilgili Bakanlıklar arasında daha iyi bir tamamlayıcılık ilişkisinin oluşturulması gerekmektedir. Çevre ve iklim değişikliği alanlarında sorumlulukları olan çeşitli kurumlar arasında işbirliği ve koordinasyonun güçlendirilmesi için daha fazla çalışma yürütülmesi gerekmektedir.

Sonuç

Türkiye, çevre ve iklim değişikliği konusunda mevzuat uyumu sağlanması bakımından bazı ilerlemeler kaydetmiştir ancak, uygulama yetersiz kalmaya devam etmektedir. Çevre ve iklim değişikliği alanında daha güçlü bir siyasi irade ile yeniden oluşturulacak bir politika diyalogu, müktesebatın uyumlaştırılmasını ve uygulanmasını hızlandırmaya katkı sağlayacak olup, asıl zorluk büyüme ve çevresel kaygıların uzlaştırılmasıdır. Daha iddialı ve iyi koordine edilmiş çevre

ve iklim politikalarının oluşturulmasına ve uygulanmasına hâlâ ihtiyaç bulunmaktadır. ÇED ve doğa koruması mevzuatında yapılan değişiklikler ciddi endişeler uyandırmaktadır. Stratejik planlamaya, büyük yatırımlara ve daha güçlü bir idari kapasiteye ihtiyaç duyulmaktadır. Türkiye, 2015'in ilk çeyreği itibarıyla, 2015 İklim Anlaşması'na muhtemel katkısını sunmalıdır. Sivil toplum ve diğer paydaşlarla işbirliğinin güçlendirilmesi gerekmektedir. Çevre ve iklim değişikliği konusundaki hazırlıklar hâlâ erken aşamadır.

4.28. Fası 28: Tüketicinin ve Sağlığın Korunması

Tüketicinin korunmasıyla ilgili yatay konulara ilişkin olarak, Tüketicinin Korunması ve Piyasa Gözetimi Genel Müdürlüğü, çevrimiçi hizmetlerini daha da iyileştirmiş ve farkındalık yaratma ve tüketici eğitimine yönelik faaliyetlerini arttırmıştır. Tüketici hareketinin güçlendirilmesi ihtiyacı hala devam etmektedir. İlgili paydaşların politika ve mevzuat oluşturma faaliyetlerine aktif olarak katılımının sağlanması için yapıcı diyalogun ve işbirliğinin daha fazla sürdürülmesi gerekmektedir.

Ürün güvenliğine ilişkin konularda, Genel Ürün Güvenliği Direktifi ve Tehlikeli Taklitler hakkındaki Direktif'e halen tam uyum sağlanmamıştır. Piyasa gözetimi ve denetimi konusunda, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı yeni yönetmelikler yayımlamıştır ve ulusal piyasa gözetimi ve denetimi veritabanı işler hale gelmiştir. Sonuç olarak, piyasa gözetimi ve denetimi henüz etkin olarak uygulanmamaktadır. (Bkz. Fası 1 - Malların Serbest Dolaşımı)

Ürün güvenliği ile ilgili olmayan konularda, AB müktesebatı ile uyum sağlanmasını amaçlayan Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun, Mayıs 2014'te yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Kanun, aşağıdaki konularda tüketicinin yararına olacak hükümler içermektedir: kredi kartları, konut ve tüketici kredilerinin erken ödenmesi, karmaşık sözleşmeler, tüketici işlemlerindeki faiz oranı, cayma hakkı, devremülk satışları, maket üzerinden gayri menkul satışları, kapıdan satışlar, ayıplı mallar, internet üzerinden alışveriş ve mesafeli sözleşmeler, finansal hizmetlerin mesafeli satışı, aboneliklerin sona erdirilmesi, gazeteler ve dergilerin düzenlediği promosyon kampanyaları, piramit satış sistemleri. Yargıtay dahil olmak üzere tüketici mahkemelerinin, ilgili odaların ve hakem heyetlerinin uygulama kapasitesinin güçlendirilmesi gerekmektedir. Tüketici mahkemesi kararları erişilebilir değildir.

Halk sağlığına ilişkin yatay konularda, sistemin kurumsal reformu yerel düzeyde birçok sorumlu kuruluşun oluşmasına yol açmıştır, bu durum, özellikle izleme ve değerlendirmeye yönelik olmak üzere, daha iyi bir yönetim için koordinasyon mekanizması gerektirmektedir. Ulusal sağlık bilgi sistemi kapsamındaki kişisel verilerin gizliliği ve güvenliği konuları hâlâ çözüm beklemektedir.

Tütün kontrolü konusunda, Dünya Sağlık Örgütü'nün 2013 küresel tütün kontrol raporuna göre, Türkiye en yüksek uygulama notlarına sahip ülke olmaya devam etmektedir.

Bulaşıcı hastalıklar konusunda, Türkiye, halk sağlığı ile ilgili acil durumları tespit etme ve müdahale etme yeteneğini, 81 ilin tümünde en az bir tane odak noktası bulunan ulusal erken uyarı ve yanıt sistemi aracılığıyla geliştirmiştir. Ancak, bu sistem, AB tarafından rapor edilebilen tüm hastalıkları kapsamamaktadır. İllere yönelik standart işletim prosedürleri 22 ilde test edilmiştir. Hastalıkların kontrolünde sürekli eğitimin sağlanması için ulusal bir saha epidemiyolojisi eğitim programı ve laboratuvar eğitim programı oluşturulmuştur. Buna ilaveten, sağlık güvenliği açısından, bir sektörler arası işbirliği süreci başlatılmıştır. Bu genişletilmiş yetkilerin sürdürülebilir bir biçimde tam olarak uygulanması için kurumsal mekanizmaların oluşturulması gerekmektedir. Türkiye, HIV/AIDS konusundaki eylem planını henüz tamamlamamıştır. Daha fazla farkındalık oluşturma faaliyetlerine ihtiyaç duyulmaktadır.

Kan, doku, hücre ve organ alanında, kan ve kan bileşenlerinin hazırlanması, kullanımı ve kalite güvencesine yönelik rehber güncellenmiştir. Kan hizmetleri ile ilgili ulusal standartlar, toplam kalite yönetimi konusunda ulusal kılavuz ve denetim rehberi tüm teknik personele dağıtılmıştır. Kan mevzuatının AB müktesebatı ile uyumunun sağlanması bakış açısıyla, tüm kan merkezlerinin durumsal analizine dayanan, kan sisteminin tedarikçi ve kullanıcı taraflarını belirleyen bir politika ve strateji belgesi geliştirilmiştir. Sonuç olarak, yetkili bir otoritenin kurulması ve etkili ve güvenli

bir kan sisteminin sağlanması için kaynak tahsisi, gerekli değişiklikler arasında yer almaktadır. Organ bağıışı ve nakli mevzuatı ile doku ve hücre mevzuatının, AB Direktifleri ve uluslararası en iyi uygulamalar ile olan uyumu artmıştır.

Ruh sağlığı alanında, toplum ruh sağlığı merkezleri ve toplum temelli sosyal bakım hizmetleri için kılavuz ilkeler yayımlanmıştır. 59 ilde 81 adet ruh sağlığı merkezi bulunmaktadır. Evde bakımı sağlamak üzere 52 adet 'umut evi' açılmıştır. Bu alanda gerekli insan kaynakları kapasitesini oluşturmaya yönelik çalışmalar devam etmiştir. Şubat 2014'te çıkan "torba kanun" ile zihinsel engellilerin evde bakımına yönelik hükümler AB müktesebatı ile uyumlu hale getirilmiştir. Ruh sağlığı kurumlarının izlenmesinden ve denetlenmesinden sorumlu bağımsız bir yapı henüz bulunmamaktadır.

Sağlıkta eşitsizlik konusunda, bir taraftan kayıt altında olan her bir vatandaşın yerel bir aile hekimi vasıtasıyla sağlık hizmetlerine erişimi sağlanırken, diğer taraftan, kayıt altında olmayan vatandaşların sağlık hizmetlerine erişiminin, yaşlı kişiler ve engellilere yönelik olanlar dahil olmak üzere, hizmetlerin ulaşılabilirliğinin ve kalitesinin geliştirilmesi gerekmektedir. Beslenme konusunda, Türkiye, Dünya Sağlık Örgütü ile işbirliği yaparak, ilk defa Avrupa çocuk obezitesi araştırmasına katılmıştır. Alkolün neden olduğu zararın azaltılması konusunda, alkollü içeceklerin üzerine uyarı mesajları taşıyan etiketlerin konulması ile ilgili mevzuat Haziran 2014'te yürürlüğe girmiştir.

Sonuç

Tüketicinin ve sağlığın korunması alanında bazı ilerlemeler kaydedilmiştir. Ancak, tüketici haklarının uygulamaya konulması tüm düzeylerde iyileştirmeyi gerektirmektedir ve tüketici hareketi yetersiz kalmaya devam etmektedir. Halk sağlığı alanında AB'nin teknik gerekliliklerinin karşılanması için, merkezi ve yerel düzeyde personele ve yönetime ilişkin olarak yoğun kapasite artırma ihtiyacı devam etmektedir. Sonuç olarak, bu konudaki hazırlıklar olumlu yönde ilerlemektedir.

4.29. Fasal 29: Gümrük Birliğı

Gümrük mevzuatı konusunda, bazı gümrük kurallarının hâlâ AB müktesebatı ile uyumlu hale getirilmesi gerekmektedir. Yerinde gümrükleme ve bununla ilgili sadeleştirmeler, geçen yıl benimsenen yetkilendirilmiş yükümlü uygulamasına uygun olarak ithalat işlemlerini kapsayacak biçimde genişletilmiştir. Türkiye AB gümrük koduna uyum sağlama hazırlıklarına başlamıştır.

Serbest bölgelere ilişkin kurallar ve vergi muafiyeti mevzuatı AB müktesebatı ile uyumlu değildir. Giriş noktalarındaki gümrüksüz satış mağazaları ne AB müktesebatı ile uyumludur ne de Gümrük Birliğı (GB)'ne uygundur. Asgari gümrüklenmiş değer/CIF (mal bedeli, sigorta ve navlun) veya gümrük kıymeti üzerinden yapılan izleme uygulaması AB müktesebatıyla uyumlu değildir ve GB hükümlerine aykırıdır. Türkiye, üçüncü ülkelerden ithal edilen, AB ülkelerinde ve Türkiye'nin serbest ticaret ortaklarında üretilenler dışında kalan ayakkabılara, bu mallar AB'de serbest dolaşımda olsalar dahi ilave gümrük vergileri getirmiştir. AB'de serbest dolaşıma giren, dokuma kumaşlar ve hazır giyim eşyası gibi ürünler için Türkiye'ye ihraç edildiklerinde menşe beyanının sunulması gerekliliğı Gümrük Birliğı hükümleri ile uyumlu değildir.

İdari ve operasyonel kapasite konusunda Türkiye, başta kaçakçılıkla mücadele operasyonlarıyla bağılantılı olmak üzere, gümrük uygulama kapasitesini güçlendirmeye devam etmiştir. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, yerel risk yönetimi birimlerini desteklemek ve kapasitelerini daha da artırmak amacıyla bazı tedbirler almıştır. Fikri mülkiyet haklarının gümrüklerde uygulanması konusunda, elektronik başvuru sistemi sorunsuz biçimde işlemiş ve el koyma başvurularının sayısında bir miktar artış meydana gelmiştir. Gümrükler ve hak sahipleri arasındaki koordinasyon ve işbirliğı seviyesi tatmin edici düzeyde kalmıştır. Başta, resen yapılan gümrük kontrolleri ve basitleştirilmiş usul kapsamındaki imha işlemleri olmak üzere gümrük uygulama kapasitesini daha da güçlendirmek ve Fikri Mülkiyet Hakları alanındaki gümrük mevzuatıyla uyum sağlamak amacıyla daha fazla çalışma yapılması gerekmektedir.

Yeni Bilgisayarlı Transit Sistemi (NCTS) geçen seneden beri işlediği halde tarife BT sistemleri (TARIC, kota ve gözetim) henüz kullanılmaya başlanmamıştır. Bu aynı zamanda AB'nin bilgi teknolojileri (BT) sistemleri ile ileride karşılıklı bağlantıya geçilebilmesi ve birlikte çalışılabilmesi için gereklidir. İş hedeflerinin ve BT faaliyetlerinin yakınlaştırılmasına yönelik strateji geliştirilmesi için hazırlıklar halen devam etmektedir.

Sonuç

Gümrük mevzuatı konusunda az ilerleme kaydedilmiştir. Vergi muafiyeti, serbest bölgeler, gözetim, tarife kotaları ve serbest dolaşımdaki bazı mallar için menşe beyanı sunma gerekliliği gibi tedbirlere ilişkin eksiklikler devam etmektedir. Kapasite geliştirilmesine yönelik çalışmalar artmışsa da gümrüklerde fikri mülkiyet haklarının uygulanması konusunda daha fazla ilerleme sağlanması gerekmektedir. Sonuç olarak, bu alandaki uyum düzeyi hala yüksektir.

4.30. Fasl 30: Dış İlişkiler

Ortak ticaret politikası konusunda, Türkiye, menşe, coğrafi kapsam ve ürün kapsamına ilişkin AB kurallarıyla tam bir uyum sağlamamakla birlikte, genelleştirilmiş tercihler sistemini AB rejimiyle uyumlu olarak gözden geçirmiştir. Rapor döneminde, Türkiye, tereftalik asit (PTA) ithalatına uygulanan korunma tedbirini kabul etmiştir. Türkiye, belirli elektrikli aletler, gözlük çerçeveleri ve seyahat malları, el çantaları ve benzer kapların ithalatına uygulanan her üç korunma tedbirini de ikinci defa uzatırken, kağıtların ithalatına uygulanan bir korunma tedbiri başlatmış ve polietilen tereftalat (PET)'in ithalatına uygulanan korunma tedbirlerine ilişkin soruşturmayı genişletmiştir. Türkiye, Dünya Ticaret Örgütünde (DTÖ), özellikle Doha Kalkınma Gündemine ilişkin olarak ve G-20 bağlamında, AB ile tatmin edici seviyede koordinasyon sağlamaya devam etmektedir.

Gümrük Birliği sayesinde, Türkiye'nin AB ortak ticaret politikasına uyumu yüksek düzeydedir. Ancak, Türkiye, çift kullanımlı malların ihracat kontrollerine ilişkin olarak, Konvansiyonel Silahlar ve Çift Kullanımlı Malzeme ve Teknolojilerin İhracat Kontrolüne İlişkin Wassenaar Düzenlemesi gibi belirli çok taraflı ihracat kontrolü düzenlemelerine üyelik konusunda AB tutumuyla uyum sağlamamıştır. Ayrıca, Türkiye, şirketlere orta ve uzun vadede ihracat kredisi verilmesi konusunda AB pozisyonu ile uyum sağlamamıştır. Türkiye'nin Hizmet Ticareti Genel Anlaşması (GATS) taahhütleri AB taahhütleriyle tam olarak uyumlu değildir.

Üçüncü ülkelerle yapılan ikili anlaşmalar konusunda, Türkiye Ukrayna ile serbest ticaret müzakerelerini sürdürmüş ve İran ile Türkiye Cumhuriyeti ile İran İslam Cumhuriyeti Arasında Tercihli Ticaret Anlaşması'nı imzalamıştır. Ayrıca, Türkiye, 2013 yılında altı, 2014 yılında ise iki adet ikili yatırım antlaşması imzalamıştır.

Kalkınma politikası ve insani yardım konularında, Türkiye tarafından yapılan toplam resmi kalkınma yardımı miktarı, 2012 yılında 1,9 milyar avro seviyesinde iken, 2013 yılında artarak 2,5 milyar avroya ulaşmıştır. Bu konudaki uyum seviyesi tatmin edici düzeydedir.

Sonuç

Dış ilişkiler konusunda az ilerleme kaydedilmiştir. Genelleştirilmiş tercihler sistemi ve çift kullanımlı malların ihracat kontrolü gibi konularda daha fazla uyum sağlanması gerekmektedir. Korunma tedbirlerinin uzun süreli ve yoğun kullanımı endişe konusu olmaya devam etmektedir. Sonuç olarak, dış ilişkiler alanındaki uyum düzeyi yüksek olmaya devam etmektedir.

4.31. Fasl 31: Dış, Güvenlik ve Savunma Politikası

Türkiye ile AB arasındaki düzenli **siyasi diyalog**, Kuzey Afrika, Afrika Boynuzu, Orta Doğu ve Körfez'deki gelişmeler, Orta Doğu Barış Süreci, Afganistan, Pakistan, Rusya, Ukrayna, Güney Kafkasya ile Orta Asya'daki gelişmeler, terörle mücadele, "yabancı savaşçılar" ve silahsızlanma konuları dâhil olmak üzere, her iki tarafı da ilgilendiren uluslararası konuları kapsayarak yoğunlaşmaya devam etmiştir. Türkiye-AB Gayriresmî İstişareleri, diğerlerinin yanında, ortak güvenlik ve savunma politikası alanında daha yakın işbirliği, Batı Balkanlar ve Asya/Pasifik konularında gerçekleşmiştir. (Diğer genişleme ülkeleri ve üye ülkelerle ilişkiler hakkında daha fazla bilgi için bkz. *Siyasi Kriterler – Bölgesel Konular ve Uluslararası Yükümlülükler*) Nisan ayında, AB Terörle Mücadele Koordinatörü Türkiye'yi ziyaret etmiştir.

Ortak dış ve güvenlik politikası (ODGP) konusunda Türkiye, davet edildiği 45 AB deklarasyonu ve Konsey kararından 13 tanesine katılmıştır (2013 İlerleme Raporu referans dönemindeki %46 oranına kıyasla %29 uyum). Türkiye, AB kısıtlayıcı tedbirleri dahil olmak üzere, Rusya'nın Kırım'ı hukuk dışı ilhakı ve doğu Ukrayna'daki olaylara ilişkin Konsey kararlarına katılmamıştır. Türkiye, Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne ilişkin BM Genel Kurulu ilke kararına olumlu oy vermiştir. Türkiye, Kırım'ın Rusya tarafından ilhakını kınamış ve tanımamıştır ve Kırım Tatarlarının güvenliğine özel önem verdiğini açıklamıştır. Türkiye, Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü'nü henüz imzalamamıştır.

Türkiye, ikili ilişkilerini ve diplomatik etkisini geliştirmeye ve genişletmeye devam etmiştir, ayrıca Asya, Afrika, Orta/Latin Amerika'daki ülkelerle ilişkilerini güçlendirmiştir. Afganistan ve Pakistan ile ve bu ülkeler arasındaki işbirliğini iyileştirmeye yönelik çalışmalarına devam etmiştir. Mart 2013'te İsrail ile başlatılan normalleşme süreci henüz tamamlanmamıştır. Türk makamları, İsrail'in Gazze şeridine yönelik olarak "Koruyucu Hat" adıyla gerçekleştirdiği askeri operasyonu şiddetle eleştirmiştir. Türkiye, ateşkes görüşmelerine katılmış, hem El Fetih hem de Hamas ile iletişim kanallarını açık tutmuş ve Gazze'ye insani yardımda bulunmuştur.

Türkiye, güçlü bir şekilde ve birçok kez Suriye rejiminin sivillere yönelik şiddetini kınamak suretiyle, Suriye'de yaşanan krize ve bu krizin yayılma etkilerine ilişkin görüşlerini dile getirmeye devam etmiştir. Türkiye, Suriye Muhalif Koalisyonunun kapsayıcı çerçevesinin genişletilmesine yönelik çabaları desteklemiş; ülkelerinden kaçan ve sayıları giderek artan Suriyelilere hayati nitelikteki insani yardımı sağlamıştır. Suriye'ye yönelik kısıtlayıcı tedbirler devam etmektedir. İran ile ilişkiler geliştirilmiş ve bir dizi üst düzey ziyaret gerçekleştirilmiştir. Irak ile ilişkiler, Kuzey Irak'taki Irak Bölgesel Kürt Yönetiminin, enerji kaynaklarını Türkiye'ye doğrudan ihracı ile ilgili farklılıklardan etkilenmiştir. Irak'taki IŞİD saldırısının ardından, Türkiye'nin Musul Başkonsolosluğu personeli rehin alınmıştır. Türkiye, özellikle Türkmen nüfus için olmak üzere Kuzey Irak bölgesine insani yardımda bulunmuş ve başta Yezidiler olmak üzere yüzlerce mülteciye ev sahipliği yapmıştır. Mısır ile ilişkiler önemli ölçüde bozulmuş ve büyükelçiler karşılıklı olarak geri çağırılmıştır.

Güney Kafkasya ve Orta Asya konusunda Türkiye, Türk Konseyi, Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyleri (Azerbaycan, Kazakistan ve Kırgızistan) ve Dışişleri Bakanları arasında (Türkiye, Gürcistan/Azerbaycan ve Türkiye/Azerbaycan/İran) üçlü toplantılar aracılığıyla angajman politikasına devam etmiştir. Nisan ayında Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, 1915 yılı olaylarında hayatını kaybeden Ermenilerin torunlarına taziye dileklerini içeren önemli bir açıklama yapmıştır. 2009 yılında ilişkilerin normalleştirilmesine yönelik olarak Ermenistan ile imzalanan protokoller henüz onaylanmamıştır.

Türkiye ile Amerika Birleşik Devletleri, bölgesel gelişmelere ilişkin olarak düzenli istişarelerde bulunmuş ve güvenlik ile terörizmle mücadele konularında işbirliği yapmıştır. Rusya ve Batı Balkan ülkeleri ile üst düzey ziyaretler ve görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Türkiye, Asya-Avrupa Toplantısına üyelik için resmi başvuruda bulunmuştur. Türkiye, Asya İşbirliği Diyaloguna dahil olmuş ve ilk bakanlar toplantısına katılmıştır. Japonya ile bir dizi üst düzey ziyaret gerçekleşmiş ve nükleer işbirliği anlaşması imzalanmıştır.

Türkiye, kitle imha silahlarının yayılmasının önlenmesine ilişkin tüm uluslararası düzenlemelere taraftır. Türkiye, Konvansiyonel Silahlar ve Çift Kullanımlı Malzeme ve Teknolojilerin İhracat Kontrolüne İlişkin Wassenaar Düzenlemesi (*Bkz. Fasıl 30 - Dış İlişkiler*) ile Füze Teknolojisi Kontrol Rejimine üyelik konusundaki tutumunu AB tutumuyla uyumlaştırmamıştır. Türkiye, BM Silah Ticareti Antlaşması'nı Temmuz 2013'te imzalamıştır.

Türkiye, uluslararası örgütlerle işbirliğinde bulunmaya aktif olarak devam etmiştir. BM Güvenlik Konseyi 2015-2016 dönemi geçici üyeliği için adaylığını sürdürmüştür.

Türkiye, **Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası (OGSP)** çerçevesinde sivil ve askeri kriz yönetimi operasyonlarına katılmaya devam etmiştir. Türkiye, Bosna Hersek'teki AB askeri operasyonu EUFOR ALTHEA, Kosova'daki EULEX ve işgal altındaki Filistin topraklarında

bulunan EUPOL-COPPS'a katkı sağlamıştır. Türkiye, Libya'daki EUFOR CAR ve EUBAM'ye somut katkıda bulunmayı teklif etmiştir ve Mali'deki EUTM'ye katılma ihtimali üzerinde durmaktadır. AB askeri personelinin Türkiye'ye ilk çalışma ziyareti Ocak ayında gerçekleşmiştir. “Berlin artı” düzenlemelerinin ötesine geçen ve AB’ye üye tüm devletleri kapsayan AB-NATO işbirliği konusu hâlâ çözüme kavuşturulmamıştır.

Sonuç

Dış ve güvenlik politikası konusunda AB ve Türkiye arasındaki siyasi diyalog genişlemeye ve yoğunlaşmaya devam etmiştir. Türkiye, muhalifleri desteklemek ve hayati nitelikli insani yardım sağlamak suretiyle Suriye konusunda önemli bir tutum sergilemeye devam etmiştir. Türkiye, sivil ve askeri kriz yönetimi operasyonlarına katılmaya devam etmiştir. Türkiye'nin, AB deklarasyonları ve Konsey kararlarına katılımı, önceki yıllara kıyasla önemli ölçüde azalmıştır ve artması gerekmektedir. Sonuç olarak, bu konudaki hazırlıklar nispeten ileri düzeydedir.

4.32. Fasil 32: Mali Kontrol

Kamu iç mali kontrolü (KİMK) alanında, Maliye Bakanlığı iç kontrol standartlarına uyum konusunda bir genelge yayımlamıştır. Bakanlık ayrıca bir kamu iç kontrol standartları rehberi yayımlamıştır. Mali yönetim ve kontrol alanındaki Merkezi Uyumlaştırma Birimi bir merkezi uyumlaştırma el kitabı hazırlamıştır. İç denetim alanında, Maliye Bakanlığı iç denetçilerin atanması ve iç denetim uygulamaları hakkında bir genelge yayımlamıştır. İç Denetim Koordinasyon Kurulu 2014-2016 iç denetim strateji belgesini açıklamıştır. Merkezi ve yerel idarelerde iç denetçi atamaları henüz tamamlanmamıştır. İç denetçilerin rolünü açıklığa kavuşturacak ve merkezi mali teftişin yönetsel sorumlulukla uyumunu da sağlayacak güncellenmiş KİMK Politika Belgesinin tamamlanması ve kabul edilmesi gerekmektedir.

Dış denetim konusunda, Sayıştay Kanunu henüz tam olarak uygulanmamaktadır. Sayıştay ve Maliye Bakanlığı arasında bir çalışma grubu kurulmuştur ve 2013 yılında Meclis’e sunulan denetim raporlarında ortaya çıkan sorunların ele alınmasına yönelik bir anlaşmaya varmak amacıyla bir çalışma grubu da Meclis ile kurulacaktır. Bu esnada, hesaplar, mali tablolar ve belgelere artık Sayıştay tarafından doğrudan erişim sağlanamayacak, Maliye Bakanlığı tarafından bunların yalnızca konsolide versiyonu hazırlanacaktır. Meclisin denetim raporlarını takibi kurumsal anlamda ve analitik uzmanlık açısından iyileştirilmelidir.

AB’nin mali çıkarlarının korunmasına ilişkin olarak, Başbakanlık Teftiş Kurulu (BTK) Türkiye’nin yolsuzlukla mücadele koordinasyon birimi olarak faaliyet göstermektedir ve Avrupa Komisyonu ile işbirliğinden sorumludur. BTK, AB fonlarına ilişkin usulsüzlüklerin soruşturma süreçleri hakkında rehberler yayımlamıştır. Kurul, yolsuzlukla mücadele koordinasyon biriminin eğitim stratejisini de güncellemiştir. Türk Ceza Kanunu, AB Mali Çıkarlarının Korunmasına İlişkin Konvansiyon ve Protokolleri ile uyumludur.

Avronun sahteciliğe karşı korunması alanında, Türkiye Pericles Programına aktif olarak katılmaktadır. Emniyet Genel Müdürlüğü, sahtecilik izleme sisteminin bir parçası olarak AB kurumları ile işbirliği sağlamak üzere ulusal merkez ofis olarak belirlenmiştir. Ulusal merkez ofisin teknik ve polisiye bilginin merkezileştirilmesi hususunu geliştirmesi gerekecektir. Sahte paraları piyasadan çekmeyen kredi kuruluşlarına karşı mali cezalar bulunmaktadır. Türk kurumları, Europol ile işbirliğinin güçlendirilmesi ve operasyonel işbirliği anlaşmasının kabul edilmesi için bir yol haritası hazırlamıştır.

Sonuç

Mali kontrol alanında, özellikle de KİMK konusunda bazı ilerlemeler kaydedilmiştir. Özellikle KİMK politika belgesinin güncellenmesi, kamu idarelerinde iç denetim fonksiyonunun güçlendirilmesi ve merkezi teftiş fonksiyonunun KİMK ile uyumlu hale getirilmesi için ilave

adımlara ihtiyaç duyulmaktadır. Dış denetime ilişkin olarak, Sayıştay Kanununun tam olarak uygulanması gerekecektir. Sonuç olarak, bu konudaki hazırlıklar nispeten ileri düzeydedir.

4.33. Fası 33: Mali ve Bütçesel Hükümler

Öz kaynaklar sisteminin uygulanmasına ilişkin politika alanlarında temel ilke ve kurumlar halen mevcuttur (*Bu alanlardaki ilerleme için bkz. Fası 16 - Vergilendirme, Fası 18 - İstatistik, Fası 29- Gümrük Birliği ve Fası 32 - Mali Kontrol*). **Geleneksel öz kaynaklar** alanında, Türkiye'nin gümrük mevzuatı AB müktesebatıyla büyük ölçüde uyumludur.

KDV'ye dayalı kaynak alanında, istatistiki KDV matrahının hesaplanmasına ilişkin hazırlıklar henüz başlamamıştır. Türkiye'nin üyelikle birlikte öz kaynaklar sistemine uygun katkıda bulunmasını teminen, KDV'deki ve gümrük vergilerindeki yolsuzlukla mücadelede sıkı önlemler alması gerekecektir. **Gayri Safi Milli Gelir kaynağı** açısından, Türkiye'nin ESA 2010'a yönelik Avrupa Hesaplar Sistemindeki yeni gelişmelerle uyum sağlaması gerekecektir.

İdari altyapı alanında, Türkiye'nin, üyelikle birlikte, öz kaynakların doğru tahsil edilmesi, muhasebeleştirilmesi, izlenmesi, ödenmesi, kontrol edilmesi ve bunların AB'ye raporlanmasına yönelik koordinasyon yapılarını ve uygulama kurallarını oluşturması gerekecektir.

Sonuç

Mali ve bütçesel hükümler alanında ilerleme kaydedilmemiştir. Sonuç olarak, mali ve bütçesel hükümler konusundaki hazırlıklar henüz erken aşamadır.

İSTATİSTİKİ EK

İstatistiki Veriler Türkiye

Temel veriler	Not	2001	2009	2010	2011	2012	2013
Nüfus (bin)	1)	64.730e	71.517b	72.561	73.723	74.724	75.627
Ülkenin toplam yüzölçümü (km ²)		783.562	783.562	783.562	783.562	783.562	783.562

Ulusal hesaplar	Not	2001	2009	2010	2011	2012	2013
Gayrisafi Yurt İçi Hâsıla (GSYH) (milyar ulusal para birimi)		240,224	952,559	1.098,80	1.297,71	1.416,80	1.561,51
GSYH (milyon avro)		219.815	449.942	547.347	556.278	611.909	618.393
GSYH (kişi başına avro)		3.373	6.121	7.483	7.494	8.139	8.131
GSYH (kişi başına Satın Alma Gücü Paritesine (SGP) göre)		7.400e	10.900b	12.200	13.400	13.800	:
GSYH (kişi başına SGP'ye göre, AB-28=100)		37	46b	50	53	54	55
GSYH gerçek büyüme hızı (GSYH hacmi büyüme hızı, ulusal para, geçen yıla göre % değişim)		-5,7	-4,8	9,2	8,8	2,1	4
İstihdam artışı (ulusal hesaplar, geçen yıla göre % değişim)		-0,3f	0,4f	6,2f	6,7f	2,9f	2,8f
İşgücü verimliliği artışı: çalışan kişi başına GSYH'de büyüme (geçen yıla göre % değişim)		-5,5f	-5,2f	2,8f	1,9f	-0,8f	1,2f
Birim emek maliyetinde gerçek artış (ulusal hesaplar, geçen yıla göre % değişim)		:	:	:	:	:	:
Nominal birim emek maliyetindeki büyüme endeksindeki (2005=100) 3 yıllık değişim (T/T-3)		:	:	:	:	:	:
Emek verimliliği: çalışan kişi başına (SGP'ye göre çalışan kişi başına GSYH, AB-27=100)		49,2f	70,0f	69,9f	72,5f	:	:
Temel sektörler itibarıyla gayrisafi katma değer (%)							
Tarım ve Balıkçılık	2)	8,8	8,3	8,4	8,0	7,9	7,4
Sanayi	2)	22,3	19,1	19,4	19,9	19,4	19,1
İnşaat	2)	4,5	3,8	4,2	4,4	4,4	4,4
Hizmetler	2)	58,5	59,6	57,2	56,4	57,4	57,6
Nihai tüketim harcamaları, GSYH içindeki payı itibarıyla (%)		80,8	86,2	86	85,1	85	86
Gayrisafi sabit sermaye oluşumu, GSYH içindeki payı itibarıyla (%)		15,9	16,9	18,9	21,8	20,3	20,3
Stok değişmesi, GSYH içindeki payı itibarıyla (%)		-0,9	-1,9	0,6	1,7	-0,1	0,3
Mal ve hizmet ihracatı, GSYH'ye oranla (%)		27,4	23,3	21,2	24	26,3	25,7
Mal ve hizmet ithalatı, GSYH'ye oranla (%)		23,3	24,4	26,8	32,6	31,5	32,3

Sanayi	Not	2001	2009	2010	2011	2012	2013
Sanayi üretim endeksi, hacim (2010=100)	3)	:	88,6	100	110,1	112,9	116,3
Enflasyon oranı ve konut fiyatları	Not	2001	2009	2010	2011	2012	2013
Yıllık ortalama enflasyon oranı (Harmonize TÜFE, geçen yıla göre % değişim)		56,8	6,3	8,6	6,5	9	7,5
Deflate konut fiyat endeksinde yıllık fark (2000=100)		:	:	:	:	:	:

Ödemeler dengesi	Not	2001	2009	2010	2011	2012	2013
Ödemeler dengesi: Cari işlemler hesabı (milyon avro)		4.198	-8.724	-34.282	-53.945	-36.400	:
Ödemeler dengesi cari hesap: Dış ticaret dengesi (milyon avro)		-3.755	-17.816	-42.553	-64.037	-51.115	-60.200s
Ödemeler dengesi cari hesap: Hizmetler dengesi (milyon avro)		10.201	13.322	12.565	14.461	18.845	17.679s
Ödemeler dengesi cari hesap: Gelir dengesi (milyon avro)		-5.583	-5.956	-5.442	-5.633	-5.196	:
Ödemeler dengesi cari hesap: Cari transferler (milyon avro)		3.335	1.727	1.149	1.263	1.067	:

Resmi transferler (milyon avro)		224	853	425	570	430	:
Cari dengenin GSYH'ye oran (son 3 yıllık ortalama)		:	:	:	:	:	:
Mal ve hizmet ihracatının dünyadaki payı (Beş yıllık değişim)		:	:	:	:	:	:
Net doğrudan yabancı yatırım (DYY) (milyon avro)		3.187,80	5.097,50	5.711,70	9.840	6.573	:
Yurtdışına doğrudan yabancı yatırım (milyon avro)		554,9	1.113,40	1.104,30	1.688	3.171	:
Rapor düzenlenen ülkenin AB-28'deki DYY'si (milyon avro)		:	:	:	:	:	:
Rapor düzenlenen ülkedeki doğrudan yabancı yatırım (DYY) (milyon avro)		3.742,70	6.210,90	6.816,00	11.528	9.744	:
AB-28'in rapor düzenlenen ülkedeki DYY'si (milyon avro)		:	:	:	:	:	:
Net uluslararası yatırım pozisyonu (GSYH'ye oranı - %)		:	:	:	:	:	:

Kamu maliyesi	Not	2001	2009	2010	2011	2012	2013
Genel devlet açığı/fazlası, GSYİH'ye oranla (%)		-23,7	-6,5	-2,9	-0,8f	-0,3	:
Genel devlet borç stoğu, GSYİH'ye oranla (%)		77,3	46,1	42,3	39,1f	36,2	:

Mali göstergeler	Not	2001	2009	2010	2011	2012	2013
Tüm ekonomideki brüt dış borç, GSYH'ye oranla (%)		58,7	42,2	39,5	:	:	:
Tüm ekonomideki brüt dış borç, toplam ihracata oranla (%)		362,5	262,8	254	:	:	:
Para arzı: M1 (banknot, madeni para, gecelik mevduat, milyon avro)	6)	8.965	49.691b	65.976	65.555	72.816	:
Para arzı: M2 (M1 artı iki yıla kadar vadeli mevduat, milyon avro)	6)	37.253	228.237b	286.595	274.239	300.693	:
Para arzı: M3 (M2 artı pazarlanabilir araçlar, milyon avro)	6)	38.973	240.246b	300.348	288.210	317.047	:
Parasal mali kuruluşların ülke mukimlerine verdikleri toplam kredi (konsolide) (milyon avro)		26.977	153.867	231.862	255.706	303.509	:
Finans sektörü yükümlülüklerindeki yıllık değişim		:	:	:	:	:	:
Özel kredi akışı, konsolide, GSYH'ye oranı (%)		:	:	:	:	:	:
Özel borç, konsolide, GSYH'ye oranı (%)		:	:	:	:	:	:
Faiz oranları: günlük oran, yıllık (%)		95,47	9,22	6,59	7,3	7,59	:
Borçlanma faiz oranı (bir yıllık vadeli), yıllık (%)	7)	78,82	19,65	14,83	12,3	9	:
Mevduat faiz oranı (bir yıllık vadeli), yıllık (%)	8)	62,17	17,2	14,99	14,2	5	:
Avro döviz kuru: dönem ort. (1 avro=...resmi para birimi)		1.094	2.151	1.989	2.322	2.314	2,534
Ticaret ağırlıklı efektif döviz kuru endeksi (2005=100)	9)	153,8	80,9	86,8	74,4	74,5	:
Ticaret ağırlıklı efektif döviz kuru endeksinde 3 yıllık değişim (T/T-3), 42 ülke (2005=100)		:	:				:
Rezerv varlıkların değeri (altın dahil)(milyon avro)		22 660	52.160	64.874	68.391	90.332	:

Dış ticaret	Not	2001	2009	2010	2011	2012	2013
İthalat: Tüm mallar, tüm ortaklar (milyon avro)		46.225	100.996	139.957.814	1.730.169	1.841.107	189,482
İhracat: Tüm mallar, tüm ortaklar (milyon avro)		34.987	73.228	85.977	96.922	1.187.244	114,296
Ticaret dengesi: Tüm mallar, tüm ortaklar (milyon avro)		-11.238	-27.768	-53.980	-76.095	-65.386	-75,186
Dış ticaret haddi (ihracat fiyat endeksi/ithalat fiyat endeksi)	10)	96	105	96	93	96	98
AB-27'ye yapılan ihracatın toplam ihracat içindeki payı (%)		56,7	47	47,3	47,2	39,6	42,3
AB-27'den yapılan ithalatın toplam ithalat içindeki payı (%)		47,9	40,3	39,1	38	37,1	36,8

Nüfus	Not	2001	2009	2010	2011	2012	2013
Doğal büyüme oranı: Doğal değişim (doğumlardan ölümler çıkarılarak) (1000 kişi başına)	11)	13,4e	12,1	11,8	11,5	11,6	10,6e
Bebek ölüm oranı: 1000 canlı doğum başına 1 yaşından küçük çocuk ölümleri	11)	28,3e	13,9b	12	11,7	11,6	10,8
Doğumda yaşam beklentisi: Erkek (yaşlar)		69,8e	73,9e	74,2e	74,4e	74,6e	74,7e
Doğumda yaşam beklentisi: Kadın (yaşlar)		73,9e	78,4e	78,7e	78,9e	79,1e	79,2e

İşgücü piyasası	Not	2001	2009	2010	2011	2012	2013
Ekonomik faaliyet oranı (20-64): 20-64 yaş arası ekonomik olarak aktif nüfusun oranı (%)		:	54,5	55,9	57,2	57,4	58,4
* İstihdam oranı (20-64): 20-64 yaş arası istihdam edilen nüfusun oranı (%)		51,2	47,8	50	52,2	52,8	53,4
20-64 yaş arası istihdam edilen erkek nüfus (%)		75,3	70,4	72,7	75,1	75	75,3
20-64 yaş arası istihdam edilen kadın nüfus (%)		27,4	25,8	28	29,8	30,9	31,8
Yaşlı çalışan istihdam oranı (55-64): 55-64 yaş arası istihdam edilen nüfus (%)		35,9	28,2	29,6	31,4	31,9	31,5
Temel sektörler itibarıyla istihdam							
Tarım, ormancılık ve balıkçılık (%)	12)	:	24,6	25,2	25,5	24,6	23,6
Sanayi		:	19,2	19,9	19,5	19,1	19,4
İnşaat		:	6,1	6,3	7	6,9	7
Hizmetler		:	50,1	48,6	48,1	49,4	50
İşsizlik oranı: İşsiz olan işgücü oranı (%)		:	12,7	10,8	8,8	8,2	8,8
Erkeklerde işsizlik oranı (%)		:	12,7	10,5	8,3	7,7	8
Kadınlarda işsizlik oranı (%)		:	12,8	11,6	10,1	9,4	10,6
25 yaşın altındaki kişilerin işsizlik oranı: 25 yaşın altındaki kişilerin toplam işsizlik içindeki payı (%)		:	23,1	19,9	16,7	15,7	16,9
Uzun dönemli işsizlik oranı: 12 ay ve daha uzun süre işsiz olan işgücünün payı (%)		:	3,2	3	2,3	2	2,1

Sosyal uyum	Not	2001	2009	2010	2011	2012	2013
Ortalama aylık nominal maaş ve ücretler (ulusal para birimi)	13)	:	1 084,0	1 142	1,242 242,0	1,327	:
Reel maaş ve ücret endeksi: Endeksin TÜFE'ye oranı (2000=100)		:	:	:	:	:	:
* Okulu terk edenler: 18-24 yaş arası ilköğretimini tamamlamamış ve daha fazla eğitim ya da öğrenim görmeyen nüfus oranı (%)	14)	58,1	44,3b	43,1	41,9	39,6	37,6p

Yaşam standardı	Not	2001	2009	2010	2011	2012	2013
1000 kişiye düşen özel araç sayısı		70,1e	99,2b	104	110	115,7	122,8
1000 kişiye düşen mobil telefon servislerine abonelik sayısı		283e	865b	837	874	895	909

Altyapı	Not	2001	2009	2010	2011	2012	2013
Demiryolu ağı yoğunluğu (çalışır durumdaki hatlar, 1000km2 başına)		11,1	11,6	12,2	12,3	12,3	12,4
Otoyol uzunluğu (bin km)		1.696	2.036	2.080	2.119	2.127	2,127

Yenilik ve araştırma	Not	2001	2009	2010	2011	2012	2013
İnsan kaynaklarına yapılan harcama (eğitime yapılan kamu harcamaları, % GSYH olarak)		2,7	:	:	:	:	:
* Araştırma ve geliştirmeye yönelik yurtiçi harcama, % GSYH olarak	15)	0,54	0,85b	0,84	0,86	0,92	:
Evde internet erişimi olan hane halkı oranı (%)		:	30	41,6	42,9	47,2	49,1

Çevre	Not	2001	2009	2010	2011	2012	2013
* Sera gazı emisyonları endeksi, CO ₂ eş değeri (ton, 1990=100)		148,1	197	214,1	225,1	233,4	:
Ekonominin enerji yoğunluğu (1000 avro GSYH başına petrol eşdeğeri, kg)	17)	259,6	257,4	252,5	:	:	:
Yenilenebilir kaynaklardan üretilen elektriğin toplam elektrik tüketimindeki payı (%)		19,2	19,7	26,5	25,3	27	:
Karayolu yük taşımacılığının ülke içi yük taşımacılığı içindeki payı (% ton-km olarak)		95,2	94,9	94,6	94,3	94,5	95,4s

Enerji	Not	2001	2009	2010	2011	2012	2013
Tüm enerji ürünlerinin birincil üretimi (bin TOE)		24.576	30.328	32.487	32.229	31,964	:
Ham petrolün birincil üretimi (bin TOE)		2.679	2.349	2.671	2.555	2,44	:
Kömür ve linyitin birincil üretimi (bin TOE)		12.281	17.402	17.523	17.869	17,018	:
Doğal gazın birincil üretimi (bin TOE)		284	627	625	652	533	:
Tüm enerji ürünlerinde net ithalat (bin TOE)		50.160	75.295	79.400	84.087	91,827	:
Toplam yurt içi enerji tüketimi (bin TOE)		75.402	106.138	109.260	114.480	120,093	:
Elektrik üretimi (bin GWh)		122,7	194,8	211,2	229,4	239,5	:

Tarım	Not	2001	2009	2010	2011	2012	2013
Tarımsal mal ve hizmetlerin üretim endeksi, hacim (üretici fiyatları, önceki yıl=100)		93,3	:	:	:	:	:
Kullanımdaki toplam tarım arazisi (bin hektar)		40.967	38.911	39.012	38.231	38.399	38.428
Hayvancılık: Büyükbaş (bin baş, dönem sonu)	18)	10.548	10.724	11.370	12.386	13.915	14.415
Hayvancılık: Domuz (bin baş, dönem sonu)		3	2	2	2	3	3
Hayvancılık: Koyun ve keçi (bin baş, dönem sonu)		33.994	26.878	29.383	32.310	35.783	38.510
Çiftliklerde süt üretimi ve kullanımı (toplam süt, bin ton)		9,446	12.542	13.544	15.056	17.401	18.224
Bitkisel üretim: Hububat (pirinç dâhil) (bin ton, hasat edilen ürün)		29.571	33.577	32.773	35.202	33.377	37.489
Bitkisel üretim: Şeker pancarı (bin ton, hasat edilen ürün)		12.633	17.275	17.942	16.126	14.920	16.483
Bitkisel üretim: Sebze (bin ton, hasat edilen ürün)		24.164	26.780	25.997	27.547	2.782.038.428	28.448

: = mevcut değil

b = seride bozulma

e = tahmini değer

f = öngörülen değer

p = geçici değer

s = Eurostat tahmini

*= Avrupa 2020 göstergesi

**= Makroekonomik Dengesizlik Prosedürü (MIP) göstergesi

Dipnotlar:

- 1) Değerler 2000-2006 Nüfus Tahminlerinden ve 2007-2013 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçlarından alınmıştır.
- 2) Katma değerdeki payı artı vergiler ve sübvansiyonlar eksi FISIM; bu nedenle payların toplamı %100'ü vermemektedir fakat sektörlerin görece büyüklüğünü göstermektedir.
- 3) Takvime göre ayarlanmamış brüt endeks.
- 4) Seride bozulma. Aralık 2005'ten itibaren, tedavüldeki para birimleri, resmi para biriminin yanı sıra, döviz cinsinden mevduat talepleri de M1'e dâhildir. Bunun yanı sıra, Aralık 2005'ten itibaren Katılım Bankaları, Kalkınma ve Yatırım Bankaları ve Para Piyasası Fonları miktarı para arzı verilerine ilave edilmiştir.
- 5) Seride bozulma. Aralık 2005'ten itibaren M2, M1'i ve resmi para biriminin yanı sıra döviz cinsinden vadeli mevduatı da içermektedir. M1 için seride bozulmaya bakınız.

- 6) Seride bozulma. Aralık 2005'ten itibaren M3 (daha önce dahil edilmiş olan M2 ve resmi mevduatlara (vadeli mevduat/ mevduat talebi) ek olarak, M2'yi ve repo işlemlerinden elde edilen fonları ve para piyasası fonlarını (B tipi likit fonları) içermektedir. M1 ve M2 için seride bozulmaya bakınız.
- 7) Bir yıl veya daha uzun süreli olmak üzere, işletmelere verilen aylık verilerin ortalaması.
- 8) Bir yıl veya daha uzun süreli olmak üzere, aylık verilerin ortalaması.
- 9) Kaynak: Eurostat'ın referans veri tabanı (Eurobase).
- 10) 2000=100 endeksi ile ifade edilmiştir. Zaman serileri orijinalinde farklı referans yıllar esas alınmıştır (2001, 1994=100, 2009, 2003=100; 2010'dan itibaren, 2010=100).
- 11) Daha detaylı bilgi için, TÜİK internet sitesinde “Konularına göre İstatistikler”, “Nüfus ve Demografi”, “Nüfus Tahminleri”, “İstatistiki Tablolar ve Dinamik Araştırma”ya tıklayarak “Demografik Göstergeler”in ilgili meta veri dosyasına bakınız: http://www.turkstat.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1027.
- 12) NACE Rev. 2 Grup 98.1'i kapsamaktadır (özel hane halkının kendi kullanımlarına yönelik ayrıştırılmamış mal üretme faaliyetleri).
- 13) 2009: veriler Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırmasına dayanmaktadır.
- 14) Yıllık LFS sonuçları. “Yaygın eğitime veya mesleki eğitime katılım ” değişkeninin 2004'ten itibaren eklenmesinden kaynaklanan seride bozulma.
- 15) 2007'den itibaren, revize GSYH serisinin kullanımından kaynaklanan seride bozulma.
- 16) 1000 avroya denk gelen petrolün kilosu, GSYH 1998 sabit fiyatları.
- 17) Mandaların sayısı dâhil değildir.